

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mediálních studií a žurnalistiky

Jitka Gelnarová

**Stanoviska politických stran při
projednávání mediálních otázek v
Národním shromáždění První
Československé republiky mezi lety 1920 a
1929**

Diplomová práce

Praha 2008

Autor práce: **Jitka Gelnarová**

Vedoucí práce: **Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

Gelnarová, Jitka. *Stanoviska politických stran při projednávání mediálních otázek v Národním shromáždění první Československé republiky*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. 2008. 111 s. Vedoucí diplomové práce Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Anotace

Práce se zabývá postoji politických stran při projednávání mediálních otázek v Národním shromáždění první Československé republiky mezi lety 1920 a 1925. Sleduje stranické postoje během diskusí nad mediální legislativou a pozice stran v souvislosti s konfiskační a cenzurní praxí. Vzhledem k tomu, že stranické pozice byly silně ovlivněny specifickým dobovým kontextem, pozornost je zde věnována také některým osobitým charakteristikám První republiky.

Annotation

The thesis deals with the attitudes of political parties during the debating of media issues in the National Assembly of the First Czechoslovak Republic between 1920 and 1929. It surveys the parties' positions during the debating of the media legislation and parties' attitudes on the practice of confiscation and censorship in the context of the importance of the press for the party politics. Since the political parties' positions were strongly influenced by the specific context of the era, attention is also devoted to some of the peculiar characteristics of the First Republic.

Klíčová slova

První republika, tisk, politické strany, Národní shromáždění

Keywords

The First republic, press, political parties, National Assembly

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 21. 5. 2008

Jitka Gelnarová

Poděkování

Mé poděkování za cenné připomínky patří Doc. PhDr. Barbaře Köpplové, CSc.

Obsah

OBSAH	3
ÚVOD.....	4
1. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLIKY	10
2. POLITICKÉ STRANY	23
3. CHARAKTERISTIKA MEDIÁLNÍ SCÉNY V OBDOBÍ PRVNÍ REPUBLIKY	27
4. LEGISLATIVNÍ RÁMEC MÉDIÍ V POČÁTCÍCH STÁTU	43
5. NÁRODNÍ SHROMÁŽDĚNÍ A JEHO SPECIFIKA	49
6. PARLAMENTNÍ PROJEDNÁVÁNÍ TISKOVÉ LEGISLATIVY	64
7. POSLANECKÉ INTERPELACE OHLEDNĚ KONFISKAČNÍ A CENZURNÍ PRAXE.....	87
ZÁVĚR	95
RESUMÉ	99
SUMMARY	101
POUŽITÁ LITERATURA.....	103

Úvod

Období první Československé republiky se může dnešnímu pozorovateli právem jevit jako v mnoha ohledech specifické. Z hlediska mediálních studií představuje První republika naprosto svébytný případ. Základní charakteristickou prvorepublikové mediální scény bylo její propojení se scénou politickou, které znamenalo především velmi úzké a veřejně deklarované spojení politických stran a tisku, projevující se v rovině programové, organizační i personální. Strany disponovaly vlastními tiskovými orgány, které využívaly v politickém boji.

Politické strany hrály, i přes své velmi chabé právní zakotvení, v politickém systému první Československé republiky rozhodující roli. Ve stranách a také mezistranických koaličních táborech spočívalo po celé meziválečné období těžiště politické moci. Významně se na jejich klíčovém postavení na politické scéně podílely také jejich stranické tiskové orgány.

Míra vlivu stranického tisku na prvorepublikovou společnost byla nesmírně vysoká: V souvislosti s První republikou můžeme mluvit o tzv. sloupové struktuře společnosti, která znamenala velmi výrazné prorůstání stran společností, občané se veřejně hlásili k určitému politickému proudu, míra jejich politické angažovanosti byla mnohem větší než dnes. Jedinci byli se stranami spojeni tak zvaně „od kolébky až po hrob“, přičemž strany na své členy, voliče a sympatizanty působily zejména prostřednictvím stranického tisku.

Cílem tohoto textu je zachytit postoje politických stran, respektive stranických bloků, a jejich představitelů k mediální problematice při jejím projednávání na půdě parlamentu v kontextu dobových poměrů. Parlamentní scéna je pro vysledování postojů politických stran k mediální problematice velmi vhodnou institucí. Národní shromáždění téměř dokonale odráželo specifickou strukturu prvorepublikové

společnosti. Vzhledem k velmi poměrnému volebnímu systému zde byly zastoupeny všechny relevantní politické síly.

Parlamentní praxe se do značné míry lišila od ústavního zakotvení instituce. Významnou moc zde měly neformální struktury a grémia, zejména tzv. Pětka. Poslanci a senátoři nejednali v parlamentu sami za sebe, ale v intencích stranického vedení, stranická disciplína se zajišťovala prostřednictvím tzv. reversu a Volebního soudu. Vzhledem k tomu, že řada členů Národního shromáždění byla sama redaktory tiskových orgánů svých stran, přikládali poslanci a senátoři projednávání tiskových otázek značnou důležitost.

Sledovanou mediální problematiku projednávanou na půdě Národního shromáždění můžeme rozdělit na dvě oblasti. První bylo projednávání mediální legislativy. Únorová ústava upravovala postavení médií poměrně vágně. Svými ustanoveními deklarovala svobodu tisku, avšak pouze v zásadě a v mezích zákona; to znamenalo především v mezích rakouských zákonů. V průběhu První republiky nedošlo k přijetí moderního tiskového zákona, postavení tisku se řídilo zejména rakouským tiskovým zákonem a jeho novelami.

Nicméně v meziválečném období byly v souvislosti s tiskem přijaty dílčí normy a jejich projednávání vyvolávalo velkou diskusi. Práce se snaží zachytit postoje jednotlivých stran, resp. stranických bloků, při tomto projednávání. Sleduje především parlamentní debatu nad dvěma osnovami, návrhem zákona na ochranu republiky a návrhem tiskové novely z roku 1924. Skutečnost, že poslanci a senátoři vystupovali jednak jako tvůrci mediální legislativy, jednak jako potenciální pachatelé tiskových deliktů, měla na projednávání mediálních otázek velký vliv a jeho sledování činí o to zajímavějším. Dalším sledovaným tématem je postoj jednotlivých stran ke konfiskační a cenzurní praxi, která z mediální legislativy vyplývala a byla za První republiky poměrně běžným jevem.

Pokud jde o časové vymezení tématu, provedla jsem určité změny oproti původnímu projektu. Sledované období jsem si vyznačila prvními dvěma volebními obdobími Národního shromáždění republiky Československé, tedy na volební období 1920-1925 a 1925-1929. Důvodem byla naprostá změna dobových poměrů ve třicátých letech v souvislosti se změnou mezinárodněpolitické situace, což se velmi výrazně podepsalo na podobě politické a mediální scény. Nezkoumám také období před přijetím ústavy z roku 1920, tedy období působení tzv. revolučního Národního shromáždění. Tématicky jsem si mediální problematiku omezila na otázky týkající se tisku, a to zejména s ohledem skutečnost, že míra významu tisku za První republiky dalece převyšovala míru významu ostatních médií, a také pro jeho napojení na politickou sféru, resp. politické strany.

Na postoje politických stran v parlamentu při projednávání mediálních otázek je možné nahlížet pouze v kontextu celkového národnostního, sociálního a politického kontextu První republiky. Ten pomáhá vysvětlit různé partikulární zájmy stran, popřípadě stranických bloků a jejich projevy v Národním shromáždění.

Národnostní, sociální a také mezinárodněpolitická situace měla velký vliv na stranicko-politickou scénu. Ta byla velmi roztržštěná, mezi stranami navíc existovaly výrazné rozpory v nahlížení na československý stát a demokratické zřízení. V parlamentu kromě tzv. státotvorných československých stran působila také velmi silná neloajální opozice, která neútočila pouze na vládní politiku, ale buď v případě komunistů na demokratický režim, nebo v případě části národnostní opozice na existenci československého státu jako takového (je nutné zdůraznit, že tak činila rovněž prostřednictvím svého stranického tisku), to se velmi výrazně projevovalo také při projednávání mediálních otázek v parlamentu.

První kapitola práce je věnována obecné charakteristice sledovaného období s ohledem na jeho specifika. Popisuje složitou národnostní situaci a postavení menšin, věnuje se také fiktivnímu konceptu československého státního národa, kterým byla existence státu legitimizována. Sleduje sociální a hospodářskou situaci, zabývá se její výraznou nerovnoměrností z hlediska teritoriálního. Je zde věnována pozornost také mezinárodněpolitickému kontextu. Jsou zde zachyceny také základní principy politického systému.

Druhá kapitola se zabývá politickými stranami, jejich postavením v prvorepublikové společnosti a na politické scéně. Sleduje také specifickou strukturu stranického spektra, kterou určovala národnostní a sociální situace.

Třetí kapitola je věnována charakteristice mediální scény První republiky. Zachycuje základní tendence prvorepublikové žurnalistiky s důrazem na sledování tisku. Věnuje se zejména propojení politických stran a novin, zabývá se tiskovými orgány jednotlivých stran. Poté následuje kapitola zachycující legislativní rámec médií v počátcích nového státu, která se zabývá otázkou legislativního vymezení svobody tisku ústavou a v republice platným rakouským tiskovým zákonem, dále s tiskem souvisejícím normám přijatým ve dvacátých letech se věnuje později v rámci projednávání tiskové legislativy.

Další kapitola je věnována Národnímu shromáždění. Je zde podána základní charakteristika jeho struktury a vysvětlena převaha Poslanecké sněmovny nad Senátem. Kapitola se dále zabývá mechanismy fungování instituce, problémem vlastnictví mandátu a poslaneckým reversem. Pozornost je zde věnována také specifickému vztahu koalice a opozice. Snaží se zachytit taktiky a způsob boje tzv. neloyalní opozice. Věnuje se dohodovacím mechanismům a roli Pětky.

Následuje kapitola věnovaná samotnému projednávání mediální, resp. tiskové, legislativy. Zachycuje projednávání dvou z hlediska tisku zásadních novel, zákona na ochranu republiky a tiskové novely z roku 1924. Obě novely znamenaly zásah do tiskové svobody a jejich přijímání se stalo předmětem velmi vyostřené diskuse. Kapitola se věnuje projednávání návrhů v Poslanecké sněmovně a Senátu a sleduje postoje zástupců jednotlivých stran.

Poslední kapitola je věnována postojům politických stran ke konfiskační a cenzurní praxi ve sledovaném období. Na základě kvantitativního studia poslaneckých interpelací se snaží zachytit obecné tendence v postojích politických stran v souvislosti s konfiskační praxí.

V práci postupuji na základě metody popisné a historické, snažím se o recepci a interpretaci relevantních dokumentů. V poslední kapitole, zabývající se konfiskacemi pak využívám metody kvantitativní analýzy. Na základě sledovaného vzorku interpelací se snažím vysledovat obecné tendence.

V práci čerpám z literatury dobové, současné a také z primárních pramenů. Relevantní literatury k období První republiky existuje velké množství. Při obecné charakteristice období mi byly přínosem ze současné literatury mimo jiné práce E. Broklové, L. Cabady a K. Vodičky, J. Bartoše a M. Trapla, Z. Kárníka nebo V. Pavlíčka. V kapitolách týkajících se politických stran a Národního shromáždění jsem vycházela z dobových autorů, např. Peroutky nebo Mertla, čerpala sem také ze své bakalářské práce týkající se specifík fungování prvorepublikového parlamentu.

Pokud jde o literaturu charakterizující mediální scénu, z dobových autorů musím zmínit zejména K. Hocha. Při popisu legislativního rámce médií jsem vycházela ze studia primárních pramenů, tedy zákonů, které

se tisku dotýkaly. Cenným zdrojem informací mi byla také díla dvou významných teoretiků tiskového práva A. Miříčky a J. Hrabánka.

V kapitole týkající se projednávání zákonů, jsem čerpala především z pramenů primárních, tedy ze stenoprotokolů jednání Poslanecké sněmovny a Senátu. V poslední kapitole týkající se konfiskační praxe mi byly zdrojem informací interpelace členů Poslanecké sněmovny Národního shromáždění.

1. Základní charakteristika první Československé republiky

Spolu s E. Benešem bychom mohli shrnout složitost dobových poměrů následujícím způsobem: „Zničení čtyř velikých císařství – Německa, Rakouska-Uherska, staré říše turecké a Ruska – vesměs absolutistických režimů dynastie, církve, armády a aristokracie pozemkové a úřednické – vyvolalo sice všude sociální a politické revoluce, ale zároveň tolik těžkých problémů politických, sociálních a hospodářských, že tyto nové demokracie rodily se v tak těžkých bolestech a v tak velikých nesnázích, že sotva to má příkladu.“¹

Národnostní situace

Jedním z vedlejších produktů vyhlášení Československa jako jednoho z nových státních útvarů ve střední Evropě byla složitá národnostní situace. Ta po celou dobu trvání První republiky silnou měrou ovlivňovala fungování státu a jeho institucí. Československé státní hranice se nekryly s hranicemi národnostními a staly se předmětem sporu se sousedy; prosazení státní moci na celém území probíhalo prostředky politickými, ekonomickými i vojenskými,² přičemž definitivně určily hranice státu až mezinárodní smlouvy. Základ teritoria tvořila tzv. historická území, tedy území království českého, markrabství moravského a velkovévodství slezského, a to v soudobých hranicích rakouské monarchie, součástmi státu byly též tzv. horní Uhry, tedy Slovensko, a Podkarpatská Rus.³

Obyvatelstvo nového státu bylo různorodé z hlediska národnosti, jazyka, náboženství i kulturních tradic. Přesnější údaje o jeho složení přineslo až sčítání lidu z roku 1921. Na území ČSR podle něj žilo celkem 13 374

¹Beneš, E., Demokracie dnes a zítra, s. 66-67.

²Pavlíček, V., Ústavní právo a státověda, Díl 2., Ústavní právo české republiky, s. 29.

³Pavlíček, V., Ústavní právo a státověda, Díl 2., Ústavní právo české republiky, s. 44.

363 osob. Z nich přes 8 700 000 tvořili tzv. Čechoslováci, více než 3 100 000 Němci, kolem 750 000 Maďaři, přes 460 000 Rusové, dalšími skupinami byli Židé, Jihoslované nebo Rumuni.⁴

Ústava z 29. února 1920 stanovovala, že „území Československé republiky tvoří jednotný a nedílný celek, jehož hranice mohou být měněny jen ústavním zákonem“.⁵ Nicméně právě principy integrity státního teritoria a jeho nedělitelnosti jako základní zásady národnostní politiky první republiky⁶ byly do velké míry v rozporu různorodými požadavky jednotlivých národností, které území nového státu obývaly.

Nositelem suverenity a tzv. státoprávním národem, jehož existence měla legitimovat vznik státu, se stal národ „československý“. „My, národ Československý, [...] přijali jsme se svým Národním shromáždění ... ústavu pro Československou republiku,“ píše se ve slavnostní preambuli ústavy První republiky.⁷ Podle tzv. teorie čechoslovakismu představovali Češi a Slováci dvě větve jednoho jazykově a kulturně jednotného národa a Československo mělo být jejich dobrovolným svazkem.⁸ Proklamací představitelů Slováků o kulturní a historické spřízněnosti s československým národem byla mj. Martinská deklarace z 30. října 1918.⁹

Teorie čechoslovakismu jako základní postulát prvorepublikové národnostní politiky sice umožnila vytvořit státoprávní národ jako národ většinový, model však narážel na realitu nového státu. Samotní Češi a Slováci navíc chápali ideu čechoslovakismu různě: Čeští představitelé dávali právo na sebeurčení do souvislosti s jazykem a vzděláním,

---

⁴ Statistická příručka Republiky československé, Praha 1925, s. 365 a násl., In Pavlíček, V: Ústavní právo a státověda, Díl 2., Ústavní právo české republiky, s. 36.

⁵ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, § 3.

⁶ Šebek, J., Národnostní problémy první ČSR v historiografické reflexi (Stav ke konci 20. století). In Reflexe dějin první Československé republiky v české a slovenské historiografii, s. 90.

⁷ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, Preambule.

⁸ Bartoš, J., Trapl, M., Československo 1918-1938, s. 11-12.

⁹ Pavlíček, V., Ústavní právo a státověda, Díl 2., Ústavní právo české republiky, s. 33.

zatímco z velké většiny katoličtí Slováci je spojovali především s náboženstvím.¹⁰

Fiktivní koncept jednotného československého národa měl velký vliv na komplikované vztahy česko – slovenské,¹¹ ze samé definice nemohl připustit jakýkoli problém mezi Čechy a Slováky a legitimoval tak i absenci autonomie Slovenska a malý podíl Slováků na centrální politice.¹² V prosinci 1918 začalo působit ministerstvo s plnou mocí pro správu Slovenska,¹³ jehož prostřednictvím se dělo prosazování zájmů české politické elity. Instituci vedl k českým představitelům loajální V. Šrobár. Ten mj. suspendoval samosprávné orgány, zasahoval proti maďarské menšině a také proti katolické církvi a politickému klerikalismu. Důsledkem byl příklon obyvatelstva k radikálnímu klerikalismu a také ke Komunistické straně Československa.¹⁴ Na Slovensku chyběly institucionální záruky a samostatný politický život byl omezen.¹⁵ Zároveň zde, podobně jako na Podkarpatskou Rus, pronikala část Čechů, kteří působili hlavně ve státní správě a ve školství. Disproporce ve prospěch Čechů se projevovala především v ignorování významu určitých slovenských politických proudů – zejména katolicismu – a také v přeceňování slovenských představitelů loajálních k české straně.¹⁶

Idea čechoslovakismu v podstatě zakrývala fakt, že druhou největší národnostní skupinu státu tvořili Němci, kteří početně převyšovali Slováky.¹⁷ Německá menšina od počátku nechtěla být součástí československého státu a dožadovala se práva na sebeurčení.¹⁸ Němci

---

¹⁰ Pavlíček, V., Ústavní právo a státověda, Díl 2., Ústavní právo české republiky, s. 35.

¹¹ Kunštát, D., Rozklad parlamentní demokracie ve druhé republice, s. 10

¹² Pavlíček, V., Ústavní právo a státověda, Díl 2., Ústavní právo české republiky, s. 49-50, srov. Vodička, K., Cabada, L., Politický systém České republiky, Historie a současnost, s. 25.

¹³ Bartoš, J., Trapl, M., Československo 1918-1938, s. 19.

¹⁴ Vodička, K., Cabada, L., Politický systém České republiky, Historie a současnost, s. 21.

¹⁵ Pavlíček, V., Ústavní právo a státověda, Díl 2., Ústavní právo české republiky, s. 50-51.

¹⁶ Vodička, K., Cabada, L., Politický systém České republiky, Historie a současnost, s. 21.

¹⁷ Vodička, K., Cabada, L., Politický systém České republiky, Historie a současnost, s. 25.

¹⁸ Postupně se vytvořily německé provincie Deutschböhmen s hlavním městem v Liberci, Sudetland s hlavním městem Opavou, na jihu Čech vznikl kraj Böhmerwaldgau a na jihu Moravy Südmahren,

na území první ČSR zároveň netvořili jazykově (dialektem), kulturně, ani politicky jednolitou skupinu, spojovali svou identitu s různými zeměmi podle svého usazení.¹⁹ Vztah Němců ke státu neměl v období První republiky jednotnou podobu a zároveň se vyvíjel v čase, jeho základní konstantou ale po celou dobu bylo dovolávání se práva na sebeurčení.²⁰

Pokud jde o Podkarpatskou Rus jako integrální součást československého státu, ta představovala národnostně i nábožensky smíšené území s většinou obyvatel rusínské, ukrajinské a polské národnosti. Území se stalo součástí Československa na bázi deklarace rusínských emigrantských skupin v USA, které mluvily o „příbuznosti“ k československému národu; připojení bylo stvrzeno Saint Germainskou minoritní smlouvou z roku 1919²¹.

Pro nový stát měla Podkarpatská Rus význam zejména s ohledem na její strategickou polohu. Nacházela se mezi Polskem a Maďarskem, čímž znemožňovala přímé spojení těchto dvou zemí, s nimiž bylo Československo v počátcích státu ve válečném stavu, navíc umožňovala společnou hranici Československa s Rumunskem.²² Podle ústavy mělo být „samostatné území Podkarpatské Rusi“ vybaveno „nejširší autonomií slučitelnou s jednotností republiky Československé“, Podkarpatská Rus měla mít vlastní sněm, v jejím čele podle ústavy měl stát guvernér.²³ K provedení autonomie ale nikdy nedošlo, což bylo vysvětlováno mj. ekonomickou, sociální i kulturní zaostalostí oblasti či její jazykovou nejednotností.²⁴

---

jejich reprezentanti se deklarovali jako instituce státu Deutsch-Österreich (Pavlíček, V., Ústavní právo a státověda, Díl 2., Ústavní právo české republiky, s. 30-31).

¹⁹ Pavlíček, V., Ústavní právo a státověda, Díl 2., Ústavní právo české republiky, s. 37.

²⁰ Kunštát, D., Rozklad parlamentní demokracie ve druhé republice, s. 10.

²¹ Pavlíček, V., Ústavní právo a státověda, Díl 2., Ústavní právo české republiky, s. 45.

²² Vodička, K., Cabada, L., Politický systém České republiky, Historie a současnost, s. 21-22.

²³ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, § 3.

²⁴ Pavlíček, V., Ústavní právo a státověda, Díl 2., Ústavní právo české republiky, s. 53.

Ačkoli První republika nebyla oficiálně proklamována jako stát národní,²⁵ vzhledem k ideji československého národa jako státního se ostatní skupiny v novém státě staly menšinami; postavení menšin vymezovaly zejména ústava, jazykový zákon a mezinárodní závazky, které Československo přijalo k ochraně menšin. Národnostní složení mělo vliv také na způsob volení do samosprávných zastupitelstev a do Národního shromáždění, kde byla přijata jedna z nejčistších forem poměrného volebního systému.

Ústava proklamovala absolutní rovnost před zákonem a požívání stejných občanských a politických práv pro všechny občany Československé republiky, ať jsou jakékoli „rasy, jazyka a náboženství“,²⁶ zároveň se zde deklarovalo, že „jakýkoli způsob násilného odnárodňování je nedovolený“.²⁷ Byl zde zaručen rovný přístup k výkonu jakéhokoli povolání, do veřejných služeb, k úřadům či hodnostem.²⁸ V soukromých a obchodních stycích, „ve věcech týkajících se náboženství, tisku a jakýchkoli publikacích nebo ve veřejných shromážděních lidu“ bylo podle ústavy možné používat jakýkoli jazyk.²⁹ Pro děti ve městech a okresech s velkou částí státních občanů „jiného jazyka než československého“ ústava zároveň zaručovala vyučování v jejich vlastním jazyce, ovšem s tím, že zde mohla být stanovena také povinná výuka „československé řeči“.³⁰

Tzv. jazykový zákon, tj. ústavní zákon, kterým se určovaly principy jazykového práva, v podstatě stanovoval národní ráz Československé republiky po stránce jazyka.³¹ V českých zemích čeština a na Slovensku slovenština byly uznány jako oficiální jazyky v úředním styku,³² čímž byla ústavní teze rovnosti jazyků do jisté míry pozměněna.

---

²⁵ Broklová, E., Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938, s. 24.

²⁶ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, §128.

²⁷ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, §134.

²⁸ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, §2.

²⁹ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, §3.

³⁰ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, §131.

³¹ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, § 129.

³² Pavlíček, V., Ústavní právo a státověda, Díl 2., Ústavní právo české republiky, s. 35.

Na druhé straně zákon zaručoval menšinám právo obracet se ve vlastním jazyce na všechny veřejné úřady.³³

Jedním z projevů složité národnostní situace byl také nacionalismus, a to jak na straně minoritních národů, tak na straně národa „státního“; v prvním období ho bylo možné pozorovat u všech významných československých politických stran, nejvíce pak mezi představiteli Kramářovy státoprávní (poté národní) demokracie;³⁴ československý nacionalismus však byl narozdíl od sousedních států spíše paternalistický než agresivní.³⁵

Důsledky výše nastíněných národnostních poměrů se pak po celé období První republiky odrážely ve specifické struktuře stranicko-politického spektra, jejímž typickým rysem byla existence několika samostatných stranických systémů vytvořených na národní bázi a jejich odstředivé tendence. Problematičnost této skutečnosti se nejlépe ukazovala právě v chování politických stran na půdě prvorepublikového parlamentu.

Sociální a hospodářská situace

Přes krizi související s válkou a rozpadem Rakouska-Uherska se Československo stalo hospodářsky stabilním státem s životaschopnou ekonomikou, která vykazovala za normálních a mírových podmínek dvacátých let v evropském měřítku nadprůměrný růst.³⁶ Území nového státu se území řadilo k hospodářsky i průmyslově nejvyspělejšími oblastem bývalého Rakouska-Uherska.³⁷ Při detailnějším pohledu na

---

³³ Broklová, E., Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938, s. 71-72.

³⁴ Vodička, K., Cabada, L., Politický systém České republiky, Historie a současnost, s. 20.

³⁵ Balík, S., Hloušek V., Holzer J., Šedo J., Politický systém českých zemí 1848-1989, s. 45.

³⁶ Situace se zejména v důsledku měnících se mezinárodních poměrů změnila ve třicátých letech, kdy se dostavila stagnace.

³⁷ Bartoš, J., Trapl, M., Československo 1918-1938, s. 41.

československou ekonomiku nám však neujdou určité její systémové vady.

Jednou ze slabin československého hospodářství byla jeho výrazná vnitřní disproporce, a to jak ve struktuře, tak v geografickém rozložení kapitálu. Integrace českých zemí a Slovenska s Podkarpatskou Rusí do jednotné ekonomiky představovala, vzhledem k tomu, že šlo o oblasti v odlišném stupni hospodářského vývoje, problém.³⁸ Pro Slovensko byl charakteristický agrární ráz, slabý průmyslový potenciál a neexistence vlastního kapitálu.³⁹ K narovnání disproporcí mezi českými zeměmi a východními oblastmi státu v období První republiky nikdy nedošlo.⁴⁰

Kritická hospodářská a sociální situace Slovenska a Podkarpatské Rusi měla za následek podporu tzv. antisystémových stran (na Podkarpatské Rusi měli komunisté až čtvrtinu hlasů). Nedostatek kvalifikovaných a zároveň loajálních státních zaměstnanců způsobil, že místa byla obsazována Čechy, což vyvolávalo protičeské nálady. Situaci radikalizovala skutečnost, že Češi nepřicházeli pouze jako úředníci nebo učitelé, ale také jako vojáci, četníci nebo policisté, tedy příslušníci represivních složek státu.

Centralizovaný stát řízený Čechy či česká politická reprezentace se pro Slováky postupně stala personifikací jejich problémů,⁴¹ což se projevovalo také na politické scéně. Jiná byla situace v případě Němců: Ačkoli německá menšina představovala přibližně čtvrtinu obyvatel, její pozice v československé ekonomice „daleko převyšovala pozice Čechů“⁴²; v německých rukou byla podstatná část kapitálu.

---

³⁸ Lacina, V., Slezák, L., Hospodářský vývoj první ČSR v novější historické literatuře. In Reflexe dějin první Československé republiky v české a slovenské historiografii, s. 148.

³⁹ Kunštát, D., Rozklad parlamentní demokracie ve druhé republice, s. 12.

⁴⁰ Ještě v roce 1937 se Slovensko a Podkarpatská Rus podílely na domácím produktu pouze cca 15 % (Kunštát, D., Rozklad parlamentní demokracie ve druhé republice, s. 12.)

⁴¹ Vodička, K., Cabada, L., Politický systém České republiky, Historie a současnost, s. 22.

⁴² Lacina, V., Slezák, L., Hospodářský vývoj první ČSR v novější historické literatuře. In Reflexe dějin první Československé republiky v české a slovenské historiografii, s. 158.

Další systémovou vadou československého hospodářství byla odbytová surovinová závislost na zahraničním obchodu jako důsledek zániku širokého rakousko-uherského trhu. Z hlediska struktury výrazně omezovala hospodářský rozmach převaha bankovního sektoru nad průmyslovým.⁴³ Charakteristické pro První republiku bylo navíc silné propojení politiky a ekonomiky.

Významné finanční skupiny, mezi nimiž měla nejsilnější postavení Živnobanka v čele s J. Preissem a značný vliv také Agrobanka, vyvolávaly tlak na vládu a parlament, pokoušely se zasahovat do tvorby ekonomické politiky státu a přizpůsobovat ji svým skupinovým zájmům. Dělo se tak zejména prostřednictvím politických stran.⁴⁴ Za První republiky působily také zájmové organizace podnikatelů, především Ústřední svaz československých průmyslníků, či odborové organizace, které se zpravidla sdružovaly kolem určitých politických stran.⁴⁵

Podobu meziválečného zemědělství významně ovlivnila poměrně tvrdá pozemková reforma. Silně zasáhla sociální strukturu obyvatelstva a měla dopad také z hlediska národnostní situace, Kunštát s ohledem na skutečnost, že se půda dostávala zejména do českých rukou, mluví o jejím „znatelném protiněmeckém zahrocení“.⁴⁶ Některé práce slovenských historiků upozorňují na skutečnost, že narozdíl od historických zemí nepřinesla na Slovensku a Podkarpatské Rusi reforma příliš kladný efekt, zemědělství si udrželo výrazně malovýrobní charakter, nedošlo ke změně vlastnických vztahů ani ke zvýšení produktivity.⁴⁷

Pozemková reforma ovlivnila také politickou scénu: Vzhledem k tomu, že ji nejvíce prosazovala agrární strana, ovládající vlivný Pozemkový

---

⁴³ Kunštát, D., Rozklad parlamentní demokracie ve druhé republice, s. 11-12.

⁴⁴ Bartoš, J., Trapl, M., Československo 1918-1938, s. 26.

⁴⁵ Bartoš, J., Trapl, M., Československo 1918-1938, s. 35.

⁴⁶ Kunštát, D., Rozklad parlamentní demokracie ve druhé republice, s. 11.

⁴⁷ Lacina, V., Slezák, L., Hospodářský vývoj první ČSR v novější historické literatuře. In Reflexe dějin první Československé republiky v české a slovenské historiografii, s. 155.

úřad, přinesla body zejména politickému agrarismu, který se stal v průmyslově vyspělé Československé republice určující silou.⁴⁸ Dopady reformy na vlastnické vztahy pak znamenaly oslabení konzervativního proudu v politice. Jedním ze základních principů státní ideologie První republiky se jako přímý důsledek ekonomické a sociální krize stal „sociální radikalismus“. Ten považoval společenský konflikt tříd za logický důsledek války a zdůrazňoval nutnost přeměny sociálního fungování nového státu.⁴⁹ Válka a ruská revoluce také po celé Evropě přinesly nárůst popularity komunistického hnutí a revolučních myšlenek. Projevy těchto tendencí můžeme opět vidět v prvorepublikovém parlamentu.

Mezinárodněpolitická situace

První světová válka a rozpad čtyř velkých monarchií vyvolaly nutnost nově položit mocenské vztahy v této oblasti Evropy, aby nedošlo k mocenskému vakuu. Východiskem nových poměrů se staly nástupnické státy, tedy i Československo.⁵⁰ Z pohledu velmocí byla stabilita střední Evropy velmi důležitá, protože se jednalo o strategický prostor mezi Německem a Ruskem; Československo, spolu s Polskem a Jugoslávií, mělo být „oporou demokratického Západu ve střední Evropě“.⁵¹

Vliv velmocí se projevil při samotném vzniku Československa a výrazně působil na další fungování státu. Vznik státu představoval z velké míry „vedlejší produkt příznivých, spíše vnějších než vnitřních, časoprostorových okolností“.⁵² Zpočátku neměly dohodové mocnosti k rozbití Rakouska-Uherska a ke vzniku nových států ve střední a

---

⁴⁸ Kunštát, D., Rozklad parlamentní demokracie ve druhé republice, s. 11.

⁴⁹ Balík, S., Hloušek V., Holzer J., Šedo J., Politický systém českých zemí 1848-1989, s. 45.

⁵⁰ Kárník, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 74-75.

⁵¹ Pavlíček, V., Ústavní právo a státověda, Díl 2., Ústavní právo české republiky, s. 40

⁵² Kunštát, D., Rozklad parlamentní demokracie ve druhé republice, s. 13, citace tamtéž.

východní Evropě jednoznačně kladný postoj,⁵³ rozpad mocnářství se stal mocenským zájmem až ve druhé polovině roku 1918.⁵⁴ Příznivou situaci pro vznik Československa představovala vzrůstající vnitropolitická krize monarchie, rozhodující vliv pak mělo vojenské a diplomatické úsilí československého zahraničního odboje⁵⁵ a autorita jeho představitelů (zejména T. G. Masaryka) u dohodových velmocí.

Rámec působení československé zahraniční politiky vytyčoval systém vytvořený na mírové konferenci ve Versailles 12. ledna 1919, tzv. versailleský systém, konkrétně pak mírové smlouvy s Německem 28. června 1919 ve Versailles, Rakouskem 10. září v Saint-Germain a Maďarskem 4. června 1920 v Trianonu. Na mírové konferenci bylo také mezinárodně zaručeno příměří Československa v hraničním sporu se sousedy - v únoru 1919 s Polskem ve sporu o Těšínsko (ke stanovení hranice došlo 28. 7. 1920), v červnu téhož roku pak mezi Československem a Maďarskem ve sporu o Slovensko. S Rakouskem Československo podepsalo 16. prosince 1921 smlouvu o vzájemné spolupráci a neutralitě.

Vztahy s Německem byly upraveny pouze arbitrážní smlouvou sjednanou v rámci systému smluv konference v Locarnu v roce 1925, přičemž smlouva nezaručovala absolutní garance československých hranic. Arbitrážní dohodu uzavřela ČSR roku 1925 i s Polskem. S Vatikánem Československo podepsalo, po značných komplikacích ve vzájemných vztazích, na konci roku 1927 tzv. modus vivendi. Československo se aktivně podílelo na fungování Společnosti národů, jejímž členem bylo od založení organizace 20. ledna 1920 po celou dobu její existence.⁵⁶

---

⁵³ Viz Broklovou, E. Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938, s. 14-16.

⁵⁴ Balík, S., Hloušek V., Holzer J., Šedo J., Politický systém českých zemí 1848-1989, s. 44.

⁵⁵ Pavlíček, V., Ústavní právo a státověda, Díl 2., Ústavní právo české republiky, s. 40,

⁵⁶ Bartoš, J., Trapl, M., Československo 1918-1938, s. 29-30.

Československá zahraniční politika se opírala o dohodové mocnosti jako tvůrce a garanty versailleského systému. Konstantou zahraniční politiky, v základních konturách určované E. Benešem, ovšem vždy se souhlasem T. G. Masaryka, byla orientace na Francii. Ta měla ideu střední Evropy jako *cordon sanitaire*, resp. „hráze proti bolševismu“ a zároveň záruky proti velkoněmeckému projektu středoevropského prostoru. Fakt, že garance bezpečnosti viděla ČSR v bilaterálních vztazích s jedinou mocností, jejíž hegemonní postavení v rámci Evropy se navíc postupně oslabovalo, se později ukázalo jako problém.

Pro Britanii jako další dohodovou mocnost byla charakteristická neochota angažovat se ve středoevropském prostoru; nelibě nesla roztříštění střední Evropy, považovala ho za možný původ neklidu. Šlo jí o rychlou konsolidaci Německa, ve snaze zabránit celoevropskému konfliktu byla zároveň ochotná Německu ustupovat, pokud šlo o jeho ambice na východě.⁵⁷ Zejména proti revizionistickým snahám Maďarska, později též částečně proti útočné politice hitlerovského Německa, byl namířen blok států střední a jižní Evropy – ČSR, Jugoslávie a Rumunska označovaný jako Malá Dohoda. Blok, u jehož zrodu stálo Československo podporované Francií;⁵⁸ se ale postupně ukázal jako neefektivní.

Zásadní problém představovala skutečnost, že Československo bylo od svých spojenců geograficky izolováno a naopak se svými sousedy nemělo pevné a korektní vztahy,⁵⁹ což se naplno projevilo následně ve třicátých letech. Důsledky mezinárodně politického problému můžeme opět sledovat ve fungování parlamentu a chování politických stran v něm.

---

⁵⁷ Kunštát, D., Rozklad parlamentní demokracie ve druhé republice, s. 14.

⁵⁸ Bartoš, J., Trapl, M., Československo 1918-1938, s. 29-30.

⁵⁹ Kunštát, D., Rozklad parlamentní demokracie ve druhé republice, s. 14.

Základní principy politického systému

Československo se podobně jako další státy po první světové válce stala parlamentní demokracií, přijala přitom klasickou tzv. francouzskou formu parlamentarismu, čímž byla v systému formálně stanovena převaha legislativy, reprezentované institucí Národního shromáždění, nad exekutivou.⁶⁰ Ústavní zakotvení vztahu vlády a parlamentu a také postavení prezidenta ovlivnila tradiční nedůvěra vůči představitelům vládní a výkonné moci.⁶¹

Klíčové postavení legislativy bylo dáno několika prvky: Národní shromáždění vycházelo z přímých voleb, soudní moc byla ve svém rozhodování vázána pouze produkty legislativy, tedy zákony, a vláda byla Poslanecké sněmovně odpovědná. Reálná dělba moci v politickém systému se však od ústavy lišila. Některé instituce, s nimiž ústava počítala, se ukázaly jako do jisté míry „fiktivní“; naopak velmi důležitou roli hrály v systému struktury, jejichž skutečnou míru vlivu nemůžeme jednoznačně vyčíst z ústavního textu. Jednalo se buď o mimoústavní centra moci, nebo centra, kterým ústava přisuzovala v politickém systému menší vliv, než jaký v něm skutečně měla.

Základní psanou normou, která vymezovala principy politického systému a rozložení politických sil, byla ústavní listina Československé republiky z 29. února 1920, tzv. únorová ústava; před jejím přijetím platila tzv. prozatímní ústava, přijatá Národním výborem dne 13. listopadu 1918. Únorová ústava v mnohém čerpala z cizích vzorů, inspirací jí byly francouzská ústava tzv. třetí republiky z roku 1875, rakouská prosincová ústava z roku 1867, americká ústava z roku 1787 a také švýcarská ústava z roku 1848.⁶²

---

⁶⁰ Balík, S., Hloušek V., Holzer J., Šedo J., Politický systém českých zemí 1848-1989, s. 52. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 6.

⁶¹ Broklová, E., Prezident Republiky československé: instituce a osobnost T. G. Masaryka, s. 13, 14. In Gelnarová, Parlamentarismus první Československé republiky, s. 6.

⁶²Vodička, K., Cabada, L., Politický systém České republiky, Historie a současnost, s. 23.

Reálná podoba politické scény byla dána kombinací ústavních pravidel a ústavní skutečnosti. Za hlavní principy politického systému bychom mohli označit republikánskou formu státu, demokratické zřízení, parlamentní systém vlády, významné postavení politických stran v systému a existenci vlivných mimoústavních center moci.

Zatímco role prezidenta byla v únorové ústavě vymezena jako reprezentativní a hlavní exekutivní moc byla přisouzena vládě, reálné postavení prezidenta bylo dáno především autoritou držitele této funkce. Kolem T. G. Masaryka se vytvořilo vlivné centrum tzv. Hradu, které kromě svého intelektuálního vlivu také aktivně působilo na politické scéně, Masaryk sám spolupracoval s různými politickými stranami, mj. se sociálně demokratickou.⁶³Vliv v systému měly také již zmiňované finanční skupiny. Nejvýznamnějším centrem moci však byly politické strany, jejich vedení a mezistranické orgány. Politické strany také svým vlivem určovaly mechanismy chování v parlamentu.

---

⁶³ Olivová, V., Československé dějiny 1914-1939, s. 81.

2. Politické strany

Postavení politických stran v politickém systému První republiky

Enormní role politických stran v politickém systému neměla svou oporu v ústavněprávním zakotvení. V únorové ústavě není o stranách ani zmínka, pojem „politická strana“ neznaly ani československé volební řády, podobně jako v těch rakouských se zde hovořilo pouze o „volebních skupinách“.⁶⁴ Přijetí zákona, který by upravoval postavení politických stran, ztroskotalo na neochotě stran samých, protože kromě práv by jim právní úprava ukládala též povinnosti a tomu se strany bránily.⁶⁵ Jedinou významnější zákonnou normou vztahující se k politickým stranám byl zákon o zastavování činnosti a rozpouštění politických stran z října roku 1933.⁶⁶

Přes chabou právní úpravu politické strany působily jako masové organizace s vyvinutým organizačním a agitačním aparátem, jehož vliv se projevoval také ve společenském životě. V této souvislosti se o první Československé republice někdy hovoří jako o „státu stran“.⁶⁷ Politické strany představovaly organizace s masovým členstvím a oligarchizovanou strukturou. Kromě předsednictva, které bylo samo početné, měly také tzv. užší předsednictvo, jež skutečně přijímalo rozhodnutí, která ještě schvaloval výkonný výbor. Silný byl také vliv ústředního sekretariátu. Tvorbu politiky tak měl v rukou omezený okruh lidí, šlo zejména o předsedu a místopředsedy strany, generálního tajemníka a představitele strany ve vládě, tedy ministry, přičemž míra vlivu těch posledních se odvíjela od toho, nakolik se v dané době státní

---

⁶⁴ Kliment, J., *Demokracie a stát stran*. In *Volební reformy*, s. 88. In Gelnarová, J., *Parlamentarismus první Československé republiky*, s. 24.

⁶⁵ Peroutka, F., *Budování státu IV*, s.1758, 1759. In Gelnarová, J., *Parlamentarismus první Československé republiky*, s. 25.

⁶⁶ Zákon se však nezabýval postavením strany, upravoval pouze otázku zániku stran a toho, co se v takovém případě stane s jejími poslanceckými mandáty. Důvody pro jeho vydání byly politického rázu, byl použit při rozpouštění Německé národně socialistické strany dělnické (Balík, S., Hloušek V., Holzer J., Šedo J., *Politický systém českých zemí 1848-1989*,s.68).

⁶⁷ Mertl, J., *Co s politickými stranami?*, s.11-27. In Gelnarová, J., *Parlamentarismus první Československé republiky*, s. 25.

politika ve vládě koncentrovala. Řečeno slovy Mertla, poslanci a senátoři byli pouze „zaměstnanci stran“, kteří měli za svou stranu agitovat v parlamentu.⁶⁸

Podle Mertla byly základy postavení politických stran položeny již před válkou a za První republiky došlo už jen k utvrzení původních tendencí a definitivnímu dobudování „státu stran“. Strany, jak upozorňuje, představovaly jedinou skutečnou politickou sílu v počátcích státu. V době, kdy se vedení zahraničního odboje soustředilo na vybudování jednotné zahraniční linie státu, měly strany volnou ruku v otázkách vnitřní politiky; vzhledem k účasti na tvorbě ústavy a volebních řádů mohly natrvalo upevnit své mocenské pozice.⁶⁹

Specifická struktura stranického spektra

Pestrou hospodářsko-sociální, národnostní, náboženskou i kulturní diferenciací byla dána specifická struktura stranicko-politického spektra.⁷⁰ Kořeny měla už v období před vznikem nového státu: V průběhu modernizace v devatenáctém století se v českých zemích konstituovaly relativně izolované národnostní pospolitosti, česká a německá, které si vybuďovaly každá vlastní paralelní strukturu politických stran.⁷¹ Nejprve byla každá komunita zastupována jednou stranou; v souvislosti s modernizací politického života, hlavně s rozšiřováním volebního práva, se postupně vytvořila politická uskupení na ideologickém základě, tedy strany konzervativní, liberální, socialistické, agrární, popřípadě klerikální.⁷²

---

⁶⁸ Mertl, J., Co s politickými stranami? s. 14-21. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 33.

⁶⁹ Mertl, J., Co s politickými stranami ? s. 11, 12. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 29.

⁷⁰ Mertl, J., Ideologie parlamentarismu a naše doba, 37, 38.

⁷¹ Harna, J., Stranickopolitický systém v Československu v letech 1918-1938. In Marek, P., Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa, s. 24-26.

⁷² Vodička, K., Cabada, L., Politický systém České republiky, Historie a současnost, s. 27.

Stranická struktura pochází ve svých základních rysech už z přelomu devatenáctého a dvacátého století; válka přinesla již jen dílčí přesuny. Jiná byla situace na Slovensku a Podkarpatské Rusi, kde naopak vznik státu znamenal značný impuls pro vyhraňování politických stran.⁷³

Pokud jde o české, resp. československé, politické strany, největší roli hrály Československá strana národně demokratická, Československá strana národně socialistická, Československá strana lidová, Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, Československá sociálně-demokratická strana dělnická, Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská. Později se k nim v důsledku rozštěpení sociálních demokratů připojila Komunistická strana Československa.⁷⁴ Na roztříštění levicového tábora, nejen ideologickém, ale i národnostním, vydělali obzvláště agráři, z nichž se stal nejsilnější stranický subjekt.⁷⁵

Pokud jde o německé strany, se vznikem státu se sice nezměnila základní struktura stranického systému, strany se však dostaly do nového rámce působení. Před převratem fungovaly v rámci celého Předlitavska, tedy i mezi Němci v Čechách, strany německo-rakouské. Po rozpadu monarchie došlo k odtržení místních organizací v českých zemích od vídeňských centrál. Nicméně přestože se strany musely znovu ustavovat, zachovaly si ideovou kontinuitu s dřívějšími organizacemi. V Československu působily zejména tyto německé strany: Svaz zemědělců a venkovských živností, Německá křesťansko-sociální strana lidová, Německá demokratická strana svobody, Německá strana živnostenská, Německá strana nacionální, Německá národně

---

⁷³ Harna, J., Stranickopolitický systém v Československu v letech 1918-1938. In Marek, P., Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa, s. 24-26

⁷⁴ Harna, J., Stranickopolitický systém v Československu v letech 1918-1938. In Marek, P., Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 39-40.

⁷⁵ Vodička, K., Cabada, L., Politický systém České republiky, Historie a současnost, s. 40.

socialistická strana dělnická a Německá sociálně demokratická strana dělnická.⁷⁶

Slovenské stranicko-politického spektrum se vznikem nového státu výrazně proměnilo. Slovensko v té době procházelo vrcholnou fází modernizace; zakládaly se slovenské politické strany a zároveň se české politické strany pokoušely pronikat na Slovensko,⁷⁷ a to s různou mírou úspěšnosti: Na Slovensku se povedlo etablovat zejména agrární straně, čehož důkazem je vznik jednotné Republikánské strany československého venkova zahrnující též několik slovenských subjektů agrárního zaměření v roce 1922. Méně úspěšné byly strany sociálně demokratická a socialistická a pokus Československé strany lidové o spojení s nejsilnější stranou na Slovensku, Slovenskou ľudovou stranou, nakonec vůbec nevyšel.⁷⁸ Součástí stranicko-politického spektra První republiky byly také strany maďarské, polské, židovské nebo podkarpatoruské.

---

⁷⁶ Harna, Stranickopolitický systém v Československu v letech 1918-1938. In Marek, P., Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa, s. 24-26. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 40.

⁷⁷ Harna, Stranickopolitický systém v Československu v letech 1918-1938. In Marek, P., Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa, s. 24-26. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 40.

⁷⁸ Vodička, K., Cabada, L., Politický systém České republiky, Historie a současnost, s. 27.

3. Charakteristika mediální scény v období První republiky

Oproti období první světové války, které znamenalo absolutní podřízení žurnalistiky zájmům státu a její využití pro moderní válečnou propagandu,⁷⁹ přinesla existence První republiky jako samostatného státního útvaru pro média naprosto novou situaci. Změna povahy veřejného života za První republiky znamenala také změnu podmínek i funkce tisku. Zanikla konstituční monarchie s rozhodující mocí panovníka a suverénem se stal vládnoucí československý národ. Novinářství se začalo chápat nejen jako výraz veřejného či politického života společnosti, resp. prostředek politické komunikace, ale také jako vyjádření její státnosti.⁸⁰

Takto se k nové situaci vyjadřuje K. Hoch: „Zásadní opozičnost přestala býti předností, neboť by platila vlastnímu státu. Místo třídního boje nutila parlamentní konfigurace k součinnosti různých vrstev. Tyto změny musil současně podstupovati i tisk. Činil to však nerad, jenom zvolna, a velmi snadno zapadal do starých negativních zvyklostí...“⁸¹

Základní tendence prvorepublikové žurnalistiky

Zpočátku byla mediální scéna omezena na tisk, v první polovině dvacátých let se k ní připojil rozhlas, důležitý význam mělo také filmové zpravodajství. V nové republice začaly hrát rozhodující roli politické strany a určujícím rysem prvorepublikové žurnalistiky se stalo právě její jasně deklarované propojení se stranami, jež se projevovalo v rovině obsahové, organizační, stejně jako personální. Došlo tak k završení

---

⁷⁹ Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků : výstava k dějinám českého tisku na území České republiky, s. 13.

⁸⁰ Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků : výstava k dějinám českého tisku na území České republiky, s. 13.

⁸¹ Hoch, K., Dějiny novinářství od roku 1860 do doby současné. In Československá vlastivěda, 7.

dlouhodobého procesu propojování politiky a novinářství, který byl započat v souvislosti s politickou modernizací ve druhé polovině devatenáctého století.⁸² Pokles významu parlamentu a přesouvání politické moci do vedení stran zároveň přinesly nárůst významu politického tisku.

První republika vynikala velikým množstvím novin a časopisů. Kromě deníků existovaly také večerníky (a poledníky), které nepředstavovaly pouze mutace ranních vydání, ale přinášely čerstvé zprávy a lišily se od raníků také pojetím, byly populárnější, některé měly bulvárnější charakter. Vycházely také obdeníky, týdeníky, apod.⁸³ Zatímco v případě ranních vydání měli převahu předplatitelé, levnější večerníky se zpravidla rozšiřovaly pomocí kolportáže.⁸⁴

V roce 1925 vycházelo ve státě kolem 2800 periodik: Z toho bylo 55 českých, 7 slovenských, 35 německých a 8 maďarských deníků; vycházelo také kolem 670 politických týdeníků a zbytek tvořily publikace nepolitického charakteru, umělecké, sportovní, odborné, apod.⁸⁵ Počet periodických listů v průběhu dvacátých let stále rostl, výrazný byl jejich nárůst na Slovensku.⁸⁶ Určitou část z toho počtu tvořily tzv. hlavičkové listy, zpravidla krajové varianty ústředních novin, které přebíraly od ústředních tisků úvodníky a důležité články, k nimž přidávaly místní zpravodajství. Z hlediska vnitřního uspořádání novin hrály významnou roli právě úvodníky, vyjadřující se k zásadním otázkám a představující názor redakce.⁸⁷

---

⁸² Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků : výstava k dějinám českého tisku na území České republiky, s. 13-14.

⁸³ Kárník, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 326.

⁸⁴ Hoch, K., Dějiny novinářství od roku 1860 do doby současné. In Československá vlastivěda, 7., s. 500.

⁸⁵ Beránková, M., Křivánková, A., Ruttikay, F., Dějiny československé žurnalistiky. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1934., s. 58.

⁸⁶ Pro konkrétní údaje viz Beránkovou, M. cit. d., s. 58.

⁸⁷ Kárník, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 326.

Politický tisk, který ve velké většině vydávaly politické strany prostřednictvím svých vydavatelských domů,⁸⁸ převažoval nad tiskem zpravodajským.⁸⁹ Stranickost se projevovala nejen v ranících určených zastupovat stranu v celém státě, ale i ve večernících, regionálních a odborných listech. Noviny byly se stranou tak úzce spjaty, že se podle Hocha podobaly mnohdy „spíše spolkovým věstníkům než moderním novinám, povolaným informovat zpravodajstvím a kritikou své čtenáře“⁹⁰.

Samotná struktura tisku se vytvářela už za Rakouska-Uherska, a to v souvislosti se strukturací stranicko-politického spektra.⁹¹ Na počátku dvacátých let byly také založeny nové celostátní listy (mj. Lidové listy, Rudé právo a jeho Večerník).⁹² Velmi oblíbeným žánrem se za První republiky staly také tzv. revue, zejména společenské a kulturně politické časopisy určené pro náročnějšího čtenáře, mj. šlo o *Červen*, *Komunistickou revue*, *VAR*, *Dělnickou osvětlu*, *Tvorbu*, *Rozmach*, *Akord*, *Brázdu* a také *Přítomnost*.⁹³

Vlastní revue vydávala také Poslanecká sněmovna Národního shromáždění. Měsíčník, který vycházel od roku 1921, nesl název *Parlament, revue věnovaná státním a politickým otázkám*. Šlo o odborný časopis, do nějž přispívali právníci, sociologové, historici, odborníci na politiku či média. Odpovědným redaktorem byl H. Sýkora a do redakčního okruhu patřili mj. B. Baxa, B. Foustka, A. Jarolímek, J. Krejčí nebo J. Patejdl. Mezi hlavní spolupracovníky se řadili A. Bláha, A. Fuchs, E. Chalupný, B. Kalandra nebo A. Klimt. Časopis obsahoval kromě odborných článků z oblasti práva, sociálních věd nebo historie také krátké recenze domácí i zahraniční odborné literatury, glosy a

---

⁸⁸ Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků : výstava k dějinám českého tisku na území České republiky, s. 14.

⁸⁹ Hoch, K.: Dějiny novinářství od roku 1860 do doby současné. In Československá vlastivěda, 7., s. 500.

⁹⁰ Hoch, K., Dějiny novinářství od roku 1860 do doby současné. In Československá vlastivěda, 7., s. 497.

⁹¹ Beránková, M., Křivánková, A., Ruttikay, F.: Dějiny československé žurnalistiky. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1934, s. 53.

⁹² Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků : výstava k dějinám českého tisku na území České republiky, s. 14.

⁹³ Kárník, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 334.

poznámky týkající se palčivých dobových problémů v sekci „Z našeho i cizích států“ pak také zprávy ze zahraničí.⁹⁴

Pokud jde o politické zaměření parlamentní revue, její odpovědný redaktor H. Sýkora se vyjádřil takto: „Nejsme vládním listem, jenž by za peníze anebo laskavý úsměv sloužil vládám tohoto státu a hájil jejich činy a opatření.“ Názory listu jsou podle něj určovány jedině zájmem o blaho státu.⁹⁵

Ve státě působily silné tiskové koncerny vzniklé podle západoevropských vzorů jako např. Melantrich nebo Tempo.⁹⁶ Druhý jmenovaný byl synonymem pro bulvární tisk, který se za První republiky objevil jako nový fenomén. Podnik, vlastněný politikem J. Stríbrným, vydával bulvární deníky *Polední list*, *Večerní list*, *Nedělní list*, *Pondělní list* a *Expres* a také satirický týdeník *Šejdrem*.⁹⁷ Za První republiky došlo též k rozvoji regionálního tisku.

Rozhlas zahájil své pravidelné vysílání 18. května roku 1923. V červnu došlo k založení akciové společnosti Radiojournal, Československé zpravodajství radiotelefonické, v roce 1925 si v ní zajistil padesáti jednaprocentní podíl stát reprezentovaný ministerstvem pošt a telegrafů. Zpočátku rozhlas vysílal z provizorního stanu ve Kbelích, odkud se přestěhoval na Vinohrady. Počet abonentů během dvacátých let postupně rostl, až dosáhl v roce 1929 čtvrt miliónu. Působení rozhlasu se od tisku výrazně lišilo. Zprvu se vysílaly převážně hudba, přednášky a zpravodajství; monopol na dodávání zpráv měla od roku 1924 Československá tisková kancelář.⁹⁸ V rámci osvětové a odborné

---

⁹⁴ Parlament, revue věnovaná státním a politickým otázkám, Sněmovna-Praha, 1922, roč. II.

⁹⁵ Sýkora, H., Pětka – pětadvacítka. In Parlament, revue věnovaná státním a politickým otázkám, 1922, roč. II., s. 99.

⁹⁶ Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků : výstava k dějinám českého tisku na území České republiky, s. 14.

⁹⁷ Beránková, M., Křivánková, A., Ruttkey, F., Dějiny československé žurnalistiky. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1934, s. 56.

⁹⁸ Beránková, M., Křivánková, A., Ruttkey, F., Dějiny československé žurnalistiky. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1934, s. 64-65.

činnosti vznikl ve druhé polovině dvacátých let Zemědělský rozhlas, Dělnický rozhlas, Rozhlas pro průmysl a živnosti, přičemž za charakterem těchto vysílání stály příslušné politické strany.⁹⁹ Vysílalo se, i když v mnohem menší míře, také v německém jazyce.

Pokud jde o tisk, v souvislosti se změnou jeho funkce se měnil také styl psaní, tisk se stával věcnějším. Narozdíl od předpřevratového novinářství „agitace stran a novin, jejich spory a polemiky týkaly se věcí blízkých, o nichž bylo možno se přesvědčiti“.¹⁰⁰ To se projevilo i v jazyce. Jak podotýká Hoch, „stará hlaholná, vyšperkovaná mluva téměř vymizela“, noviny začaly směřovat k jednoduchosti a jasnosti.¹⁰¹

Novinářské povolání se postupně profesionalizovalo, úroveň vzdělání novinářů se zvýšila. Novináři se začali specializovat: Odborník nahradil „někdejšího psavého, ale plochého polyhistora.“¹⁰² Existovala různá stipendia pro žurnalisty a výchovu novinářů zajišťovala od svého založení v roce 1928 také Svobodná škola politických nauk se svou rozsáhlou knihovnou. Novinářství tvořilo zde zvláštní obor a vyučovali tu odborníci jako K. Hoch, J. Penížek, E. Čermák, A. Fuchs nebo z Němců W. Wohryzek.¹⁰³ „Novinověda“ měla i své odborné publikace: Mezi lety 1928 a 1931 vycházel zejména *Duch novin*, jehož majitelem, redaktorem i vydavatelem v jedné osobě byl O. Butter.¹⁰⁴

K roku 1928 působilo v republice 1240 novinářů.¹⁰⁵ Žurnalistická obec představovala za První republiky výrazně diferencovanou skupinu, a to

---

⁹⁹ Kárník, Z., *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 338-339.

¹⁰⁰ Hoch, K., *Dějiny novinářství od roku 1860 do doby současné*. In *Československá vlastivěda*, 7, s. 498.

¹⁰¹ Hoch, K., *Dějiny novinářství od roku 1860 do doby současné*. In *Československá vlastivěda*, 7, s. 501.

¹⁰² Hoch, K., *Dějiny novinářství od roku 1860 do doby současné*. In *Československá vlastivěda*, 7, s. 501.

¹⁰³ Studovalo se zde také veřejné mínění a jeho dějiny. Blíže k Svobodné škole politických nauk viz Hocha, K., *Dějiny novinářství od roku 1860 do doby současné*. In *Československá vlastivěda*, 7, s. 501. Studovalo se zde také veřejné mínění a jeho dějiny.

¹⁰⁴ Beránková, M., Křivánková, A., Ruttkay, F., *Dějiny československé žurnalistiky*. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1934, s. 80-82.

¹⁰⁵ *Duch novin*, č. 6-7 z roku 1928, s. 162. In Beránková, M., Křivánková, A., Ruttkay, F., *Dějiny československé žurnalistiky*. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1934, s. 80.

nejen z hlediska politické příslušnosti, ale i sociálního postavení. Žurnalisté se seskupovali v několika novinářských organizacích: Nejstarší z nich byl Spolek českých novinářů založený v roce 1877, jehož dlouholetým předsedou byl Jan Neruda; za První republiky působila také Jednota českých novinářů, založená v roce 1902. Nejvýznamnější novinářskou organizací v Československu se stal Syndikát pražských deníkářů. Ten byl v roce 1919 spojením se slovenskými novináři přetvořen na Syndikát československého denního tisku, v roce 1926 se organizace přeměnila na Syndikát československých novinářů a od roku 1927 vydávala *Věstník československých novinářů*¹⁰⁶. Dlouholetým předsedou syndikátu byl redaktor *Českého slova* a národně socialistický senátor J. Pichl.

Kromě politických stran se stal přímým činitelem v tvorbě veřejného mínění také stát, a to jak prostřednictvím vydávání propagačních časopisů a publikací, tak prostřednictvím zpravodajských zařízení.¹⁰⁷ Zejména šlo o Československou tiskovou kancelář, jež rozšířila mezinárodní síť zpravodajských agentur 29. října 1918. Jako státní tisková agentura podávala informace redakcím novin a bankám.¹⁰⁸ V Praze navíc vycházel polooficiální CES (Central European Press Service) a další korespondence. Informace o jednání parlamentu poskytovalo tisku také Národní shromáždění prostřednictvím Sněmovní korespondence.¹⁰⁹

Vláda rovněž vydávala vlastní noviny, *Československou politiku* (*Pražské noviny*), neměly však přílišný vliv. Vzhledem k tradici koaličních kabinetů neexistoval za První republiky jeden oficiální deník, který by plnil funkci mluvčího vlády, zpravidla, i když v nestejném rozsahu a pojetí, se této role ujímal orgán strany předsedy vlády, většinou list agrární. Vlivným listem se stal také orgán ministerstva zahraničí *Prager*

---

¹⁰⁶ Ten od roku 1935 změnil název na Tisk, noviny a novináři.

¹⁰⁷ Hoch, K., Dějiny novinářství od roku 1860 do doby současné. In Československá vlastivěda, 7, s. 499.

¹⁰⁸ Hoch, K., Dějiny novinářství od roku 1860 do doby současné. In Československá vlastivěda, 7, s. 499.

¹⁰⁹ Kárník, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 336.

Presse, jehož úkolem bylo tlumočit cíle československé zahraniční politiky zejména v cizině. Při ministerském prezídiu navíc působil Tiskový odbor ministerské rady poskytující tisku články z oblasti vnitřní politiky.¹¹⁰

Tzv. nezávislý tisk

Přes jasnou převahu stranického tisku si za První republiky získalo oblibu a respekt také několik tzv. nezávislých listů. Zejména šlo o *Lidové noviny*, *Národní politiku*, *Národní osvobození*, *Přítomnost* a po určitou dobu také *Tribunu*. Nezávislost na politických stranách však neznamenal, že by šlo o listy bez politické orientace. Jeden z nestarších deníků, *Národní politika*, založená v roce 1883 a vydávaná tiskařským a vydavatelským závodem Politika, měla za První republiky blízko k národním demokratům.¹¹¹ Její náklad byl poměrně vysoký, do rozmachu tisku Melantrichu představovala nejrozšířenější list, a to také díky popularitě své inzertní přílohy *Malý oznamovatel*.¹¹²

Národní osvobození s šéfredaktorem L. Sychravou představovalo orgán bývalých legionářů, bývalých členů realistické strany, učitelů a státních zaměstnanců, spolupracovala s ním řada významných představitelů prvorepublikové kultury.¹¹³ List byl znám svou jednoznačně prohradní orientací.¹¹⁴

Se skupinou Hradu byl spojován také dnes patrně nejznámější z nezávislých listů, *Lidové noviny*, založené v Brně v roce 1893 poslancem

---

¹¹⁰ Hoch, K., Dějiny novinářství od roku 1860 do doby současné. In Československá vlastivěda, 7, s. 499.

¹¹¹ Kárník, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 331.

¹¹² Beránková, M., Křivánková, A., RuttKay, F., Dějiny československé žurnalistiky. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1934, s. 177. Náklad *Národní politiky* byl přes 100 000 a v neděli 400 000 výtisků (tamtéž).

¹¹³ Beránková, M., Křivánková, A., RuttKay, F., Dějiny československé žurnalistiky. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1934, s. 179.

¹¹⁴ Kárník, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 331.

mladočeské strany a poté národním demokratem A. Stránským. Ve dvacátých letech vznikla pražská redakce novin, která se postupně stala pro profil deníku určující. Jako šéfredaktor zde působil řadu let A. Heinrich a poté K. Z. Klíma, články tu psala řada výrazných osobností soudobé kultury a politiky, mj. K. Čapek, E. Bas, H. Ripka či národně demokratický politik a syn zakladatele J. Stránský.¹¹⁵ Noviny byly za První republiky úzce spjaty se jménem F. Peroutky. Ten působil také jako šéfredaktor čtvrtého „nezávislého“ deníku, *Tribuny*, která však zanikla ještě ve dvacátých letech.¹¹⁶

Stranický tisk

Vydávání novin a časopisů zákon za První republiky umožňoval fyzickým a právnickým osobám zapsaným v trestním rejstříku. Vzhledem k tomu, že strany nebyly považovány za právnícké osoby, nemohly samy vydávat noviny. Některé tak činily prostřednictvím fyzických osob, šlo zejména o komunisty a sociální demokraty. Jiné vydávaly své stranické orgány prostřednictvím tiskových koncernů, z českých, resp. československých, stran šlo zejména o agrárníky, lidovce a národní socialisty.

Z hlediska volební podpory nejvýznamnější Republikánská strana československého venkova (později strana venkovského a malorolnického lidu) vydávala jako svůj stranický orgán list *Venkov*, založený v roce 1906, a také oblíbený večerník bulvárnějšího charakteru *Večer*, jehož obměnou pro venkovské oblasti byl *Lidový deník*¹¹⁷. Listy agrární strany disponovaly řadou místních variant a kromě agitační funkce bylo jedním z jejich cílů poskytovat praktické rady

---

¹¹⁵ Beránková, M., Křivánková, A., Ruttkay, F., Dějiny československé žurnalistiky. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1934, s. 177-178.

¹¹⁶ ¹¹⁶ Kárník, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 332.

¹¹⁷ Beránková, M., Křivánková, A., Ruttkay, F., Dějiny československé žurnalistiky. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1934, s. 55.

zemědělskému obyvatelstvu. Mezi přispěvatele *Venkova* patřili také A. Novák, V. Tille, C. Bouda nebo F. X. Svoboda.¹¹⁸ Listy vycházely prostřednictvím tiskařského a vydavatelského družstva Novina, druhého největšího tiskového koncernu v republice.¹¹⁹

Agrární tisk byl ukázkovým příkladem dokonalého propojení tisku a politické strany, agrární strana už v době před válkou stanovila svým členům povinnost odebírat stranické noviny. Díky tomu také strana disponovala již před vznikem republiky rozvětveným stranickým tiskem, který korespondoval s jejím postavením v české společnosti. Výrazem zmíněného propojení strany a tisku bylo též usnesení, že předseda strany musí být zároveň předsedou jejích tiskařských podniků, aby nemohlo dojít mezi stranou a jejím tiskem k rozporům; obě funkce tedy v sobě slučoval A. Švehla.

Poté, co v roce 1922 došlo ke splnutí se slovenskou Národní rolnickou stranou, došlo též k vybudování moderní tiskárny v Bratislavě a založení dvou deníků – *Slovenského deníku* (1918) a *Slovenské politiky* (1920), které fungovaly zejména pod vlivem M. Hodži. V Brně byl od roku 1919 vydáván deník *Svoboda*, prosazující politiku moravského agrárního vedení, zejména skupiny kolem F. Staňka.

Velká pozornost byla věnována regionálnímu tisku, který měl oproti *Venkovu* širší dosah. Novina vydávala také velké množství časopisů, např. odborné týdeníky *Cep* a *Nový čas*; jako tiskový orgán stranických odborů vycházela *Domovina domkařů a maloročníků*; mládeži byly určeny *Mladá republika* a *Mladý venkov*, ženám mj. týdeník *Zvěstování*, vycházela také revue *Brázda* či exkluzivní společenský časopis *Salón*.¹²⁰

---

¹¹⁸ Kárník, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 238-239.

¹¹⁹ Tiskařské a vydavatelské družstvo agrárníků bylo založeno již roku 1897 a do jeho čela byl po smrti předsedy A. Švehly st. zvolen jeho syn A. Švehla.

¹²⁰ Rokoský, J., K dějinám Noviny, Tiskařského a vydavatelského družstva. In Marek, P.: Tisk a politické strany, s. 17-27.

Hlavní vydavatelskou organizaci Československé strany lidové představovala Československá akciová tiskárna, jejímž prostřednictvím byl vydáván všechen tisk strany v Čechách. V Brně vydávala lidovecké časopisy zejména Lidová společnost tisková, v Olomouci Lidové závody tiskařské a vydavatelské, podporované také olomouckým arcibiskupstvím.¹²¹ Od svého založení v roce 1922 hrály roli ústředního tiskového orgánu strany *Lidové listy*¹²².

Na Moravě byly vydávány dva lidovecké deníky, brněnský *Den* a olomoucký *Našinec*, oba s tradicí před vznikem státu;¹²³ vzhledem k tomu, že strana měla na Moravě silné postavení, měly pro ni tyto listy speciální význam,¹²⁴ těšily se také podpoře předsedy strany J. Šrámka.¹²⁵ Tisk lidové strany po jejím založení v roce 1919 nemohl přímo navazovat na tradice před vznikem státu. Deník předpřevratové křesťanskosociální strany *Čech* totiž v českém prostředí značně zkompromitovaly jeho prorakouské postoje z první světové války.¹²⁶

Strana měla významnou základnu regionálních listů a časopisů,¹²⁷ velký význam pro ni měl tisk jejích zájmových organizací, vynikal zejména ženský katolický tisk.¹²⁸ Šéfredaktorem *Lidových listů* byl po určité dobu moravský politik strany F. Světlík, prosazující zejména názory předsedy strany J. Šrámka, později pak také J. Scheinost,

---

¹²¹ Trapl, M., Tisk Československé strany lidové 1918-1948. In Marek, P., Tisk a politické strany, s. 90-91.

¹²² Předtím sloužil jako tiskový orgán státu deník Lid.

¹²³ Trapl, M., Tisk Československé strany lidové 1918-1948. In Marek, P., Tisk a politické strany, s. 90.

¹²⁴ Kárník, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 328.

¹²⁵ Trapl, M., Tisk Československé strany lidové 1918-1948. In Marek, P., Tisk a politické strany, s. 90.

¹²⁶ Jeho hlavní představitelé jako R. Horský se nadto od nové strany distancovali a Čech se stal orgánem konzervativních klerikálů lidovou stranu velmi kritizujících; podobná byla i situace na Moravě.

¹²⁷ V Čechách byly vydávány např. v Českých Budějovicích Hlas lidu, v Plzni Český západ, v Německém (Havlíčkově) Brodě Lidový list, v Sušici Stráž Pošumaví. Velké množství periodik vycházelo na Moravě, např. v Třebíči Stráž nebo v Kroměříži Pozorovatel nebo v Uherském Hradišti Slováké noviny (Trapl, M., Tisk Československé strany lidové 1918-1948. In Marek, P., Tisk a politické strany).

¹²⁸ V Praze byla vydávána Československá žena, na Moravě Moravská žena, později pod názvem Křesťanská žena, existoval také měsíčník Eva s populárními přílohami Katolická učitelka a Orlice (Burešová, J.: Tisk ženských spolků za první Československé republiky 1918-1938. In Marek, P., Tisk a politické strany, s. 112-127).

bývalý generální tajemník Národní obce fašistické.¹²⁹ Do listu přispíval také J. Durych, A. Fuchs nebo představitel odborů A. Petr.¹³⁰

Národní demokracie vydávala svůj tisk, jehož tradice patřila mezi nejstarší, prostřednictvím Pražské akciové tiskárny. Ústředním orgánem strany byly *Národní listy* (spolu s večerníkem *Národ*). List byl založen J. Grégrem v roce 1861 a až do přelomu století představoval vedoucí orgán české politiky. *Národní listy* vedl do své smrti v roce 1923 A. Rašín. Působili v nich nebo do nich přispívali mj. K. Kramář, A. Hajn, K. S. Sokol, V. Dyk, F. Fousek, A. Pimper, M. Jesenská, O. Fischer, bratři Čapkové, M. Rutte, J. Thon, O. Novotný, S. B. Heller, Eimův nástupce J. Penížek, do novin přispíval také průmyslník J. Preiss,¹³¹ list po dlouhá léta řídil F. Sís.¹³² *Národní listy* nevycházely ve vysokém nákladu¹³³, odebíralo je však značné množství příslušníků hospodářské a politické elity.¹³⁴

Tisk Československé strany socialistické (od roku 1926 národně socialistické) byl vydáván prostřednictvím největšího tiskového koncernu, akciové společnosti Melantrich, řízené J. Šaldou. Hlavním tiskovým orgánem strany bylo *České slovo* založené v roce 1907 (na Moravě vycházelo *Moravské slovo*), kromě toho byl vydáván také večerník *Večerní České slovo*. Zatímco ranní vydání mělo poměrně malý náklad, bulvárnější večerník vycházel v nákladu velmi vysokém (ve třicátých letech až 530 000 výtisků).

---

¹²⁹ Jeho názory ovlivnily předsedu českého zemského vedení strany B. Staška, který usiloval o prosazení autoritativního, resp. stavovského státu. Trapl, M.: Tisk Československé strany lidové 1918-1948. In Marek, P., Tisk a politické strany, s. 88-89.

¹³⁰ Kárník, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 328-329.

¹³¹ Hoch, K., Dějiny novinářství od roku 1860 do doby současné. In Československá vlastivěda, 7, s. 506-507.

¹³² Kárník, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929) s. 328

¹³³ Pouze 30 000 výtisků, viz Kárník, Z., s. 328.

¹³⁴ Kromě Národních listů vycházely např. Role, v Plzni Český deník nebo v Moravské Ostravě Moravský deník. viz Kárník, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 327-328.

Listy Melantrichu, kromě oficiálního *Českého slova*, svou stranickost narozdíl od jiných nedeklarovaly otevřeně, zároveň kladly důraz na lidovost. V Praze vydával Melantrich také populární *A-Zet* a *Telegraf*.¹³⁵ Vydával též deníky v Brně, Olomouci, Ostravě, Plzni, působil i na Slovensku. Koncernu patřily také desítky politických časopisů a obrátkové časopisy, např. *Pražský ilustrovaný zpravodaj*, *Ahoj na neděli* nebo *Hvězda*, odborné časopisy, bulvární časopis *Rozruch*¹³⁶ nebo také humoristický časopis *Kvítko*.

Šéfredaktorem *Českého slova* byl po určitou dobu K. Z. Klíma, mezi spolupracovníky patřili i E. Svoboda nebo J.B. Kozák. S melantrišskými periodiky spolupracovali rovněž M. Očadlík, K. Poláček, O. Scheinpflugová, F. Němec nebo J. Lada. Z národně socialistických politiků zde psali mj. L. Klofáč, F. Zemínová, J. Stránský, A. Tučný, E. Franke či J. B. Kozák.¹³⁷

Noviny sociální demokracie byly charakteristické zejména svým plným zakotvením ve stranické organizaci. Ústřední orgán strany *Právo lidu*, který vycházel už od roku 1897, svou stranickost otevřeně deklaroval.¹³⁸ *Právo lidu* vedl přední představitel strany J. Stivín, jeho zástupcem byl J. Koudelka, za *Večerník Práva lidu* odpovídal V. Charvát. Přispívali zde představitelé strany jako A. Němec, R. Bechyně, F. Soukup, parlamentní zpravodajství zajišťoval K. Kříž. V Praze tiskla stranické listy Lidová knihtiskárna A. Němce a spol.¹³⁹

Na venkově vycházel jako hlavičkový list *Přítel lidu*, pro Brno pak *Moravský přítel lidu*. V Plzni byla vydávána *Nová doba*, v Ostravě *Duch*

---

¹³⁵ Kárník, Z., *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 329.

¹³⁶ Beránková, M., Křivánková, A., Ruttkey, F., *Dějiny československé žurnalistiky*. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1934, s. 55.

¹³⁷ Hoch, K., *Dějiny novinářství od roku 1860 do doby současné*. In *Československá vlastivěda*, 7, s. 494-511.

¹³⁸ Hoch, K., *Dějiny novinářství od roku 1860 do doby současné*. In *Československá vlastivěda*, 7, s. 511.

¹³⁹ Beránková, M., Beránková, M., Křivánková, A., Ruttkey, F., *Dějiny československé žurnalistiky*. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1934, s. 159-160.

času, před vznikem KSČ vydávala strana také v kladenskou *Svobodu* a v Brně jeden z nejstarších dělnických listů *Rovnost*. Sociálně demokratický tisk, zvláště krajský, byl značně zasažen rozkolem s komunisty.¹⁴⁰

Pro komunistický tisk bylo typické, že vznikl již před založením strany a velmi významně se na něm sám podílel.¹⁴¹ Marxistická levice v sociální demokracii se nejprve koncentrovala kolem časopisu *Sociální demokrat*, který si jako svou tribunu založila v únoru 1919.¹⁴² V roce 1920 poprvé vyšlo *Rudé právo* jako ústřední orgán komunistů. Jeho večerním vydáním byl *Večerník Rudého práva*, od roku 1928 vydávaný pod názvem *Rudý večerník*. Na venkově se jako hlavičkový list vydával *Rudý venkov*.¹⁴³ Redaktory *Rudého práva* byli za První republiky mj. B. Šmeral, J. Šverma, J. Skála, I. Olbracht, V. Vacek, A. Bouček, B. Novotný, V. Kopecký nebo J. Fučík. Personální složení redakce se velmi proměňovalo, a to v závislosti na změnách mocenských poměrů ve straně.

Stranickost byla charakteristická i pro tisk německý, jehož struktura a způsob organizace se podobala tisku českému. Německá sociálně demokratická strana dělnická, do roku 1935 největší německá strana v Československu, byla spojena s více listy. Vzhledem k tomu, že se celostátní centrála strany vytvářela ze zemských organizací, celorepublikovým orgánem strany se postupně stala teplická *Freiheit*, poté ji nahradil *Sozialdemokrat*. Strana měla k dispozici také krajské tiskové orgány, např. děčínský *Nordböhmisches Volksbote* a v počátcích existence republiky i *Vorwärts*, z něhož se po rozkolu ve straně stal

---

¹⁴⁰ Kárník, Z., *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 330.

¹⁴¹ Beránková, M., Beránková, M., Křivánková, A., Ruttkey, F., *Dějiny československé žurnalistiky*. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1934, s. 83.

¹⁴² Vaculík, J.: *Časopis Sociální demokrat a jeho podpora bolševického Ruska v letech 1919-1920*. In Marek, P., *Tisk a politické strany*, s. 96-100.

¹⁴³ Beránková, M., Beránková, M., Křivánková, A., Ruttkey, F., *Dějiny československé žurnalistiky*. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1934, s. 97.

nejvýznamnější deník německých komunistů; komunistická byla mj. také karlovarská *Volkswille*.

Roli ústředního orgánu německých agrárníků, Svazu zemědělců a venkovských živností, hrály noviny *Deutsche Landpost*, hlavním tiskovým orgánem křesťanských sociálů se stal list *Deutsche Presse*. Jako tiskový orgán Německé nacionální strany sloužily *Sudetendeutsche Tageszeitung*. Jako nacionálně profilovaný list vycházel v Liberci *Reichenberger Zeitung*.¹⁴⁴

V Praze byly vydávány také dva nestranické německé deníky s dlouhou tradicí: Šlo o noviny *Deutsche Zeitung Bohemia*, vycházející jako deník už od roku 1848, které vydával B. Kafka. Druhým listem byl *Prager Tagblatt*, vydávaný jako deník od roku 1875, v němž působil mj. M. Brod.¹⁴⁵

Také na Slovensku korespondovala struktura tisku se strukturou stranického spektra, ta se od českého značně lišila. Nejvýznamnější politický proud zde představoval katolicismus, který reprezentovala především Slovenská ľudová strana (od roku 1925 Hlinkova slovenská ľudová strana); jejím mluvčím se stal zejména časopis *Slovák*. O vydávání časopisu se rozhodlo na shromáždění obnovené Slovenské ľudové strany v Žilině, poprvé vyšel v lednu roku 1919, od roku 1920 byl vydáván jako deník. Jako jeho šéfredaktor působil ve dvacátých letech (od roku 1922) V. Tuka,¹⁴⁶ v novinách působili také K. Sidor nebo V. Straka.¹⁴⁷

---

¹⁴⁴ Kárník, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 333-334.

¹⁴⁵ Kárník, Z., České země v éře První republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 334.

¹⁴⁶ Hertel, M., Dr. Vojtech Tuka – Šéfredaktor Slováka. In Marek, P., Tisk a politické strany, s. 173.

¹⁴⁷ Katuninec, M., Slováč – Ústřední tlačový orgán ľudovej strany. In Marek, P., Tisk a politické strany, s. 163.

Slovenskou národní stranu, jež představovala hlavní slovenskou politickou sílu před vznikem státu, reprezentovaly za První republiky především *Národní noviny*. Vedl je mj. J. Škutěty, spolupracovali s nimi také I. Thurzo nebo J. Hrušovský.¹⁴⁸ Specifikem Národních novin bylo, že se téměř neprodávaly prostřednictvím kolportáže, ale byly určeny takřka výhradně předplatitelům.

Nejvýznamnějším tiskovým orgánem slovenských agrárníků, kteří od roku 1922 tvořili součást Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu, byl *Slovenský deník*; agrární politiku prosazovaly také *Slovenský týdeník* a *Slovenská politika*.¹⁴⁹ Československá sociálně demokratická strana dělnická měla na Slovensku jako svůj ústřední tiskový orgán *Robotnické noviny*, které jako deník vycházely od roku 1920.

Personální propojení politických stran a tisku se projevovalo také na půdě parlamentu. Řada poslanců a senátorů byla úzce spojena se stranickým tiskem. Po volbách v roce 1920 bylo 40 z tehdejších 294 poslanců redaktory nebo spisovateli, po volbách v roce 1925 24 z celkového počtu 300.¹⁵⁰ V Senátu působilo v roce 1920 třináct a v roce 1925 dvanáct redaktorů a spisovatelů.¹⁵¹

Například v roce 1921 seznamy uvádějí povolání redaktor, šéfredaktor nebo žurnalista mj. u těchto poslanců: Aster J., Bechyně R., Böhr J., Burian E., Čermák K., Draxl V., Habrman G., Hillebrand O., Hudec J., Hvizdák A., Jokl H., Koudelka, J., Kreibich, K., Kříž A., Mlčoch R., Modráček F., Myslivec V., Němec A., Patzel J., Prokeš J., Rouček, J., Sajdl, J., Schäfer A., Schweichhart J., Skalák, J., Stejskal J., Stivín J.,

---

¹⁴⁸ Rogul'ová, J., Národní noviny v letech 1918-1938. In Marek, P., Tisk a politické strany, s. 150-152.

¹⁴⁹ Beránková, M., Křivánková, A., Ruttikay, F., Dějiny československé žurnalistiky. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1934, s. 182-185.

¹⁵⁰ Volby do Národního shromáždění. Historický přehled výsledků voleb za období 1920-1935. Federální statistický úřad. Odbor statistiky obyvatelstva a sčítání lidu. Praha 1990, tabulka 3, s. 14.

¹⁵¹ Volby do Národního shromáždění. Historický přehled výsledků voleb za období 1920-1935. Federální statistický úřad. Odbor statistiky obyvatelstva a sčítání lidu. Praha 1990, tabulka 3, s. 55.

Sříbrný J., Surányi L., Smeral B., Špatný E., Tománek F., Tomášek F., Vraný J.¹⁵² Nejvíce žurnalistů přítom bylo zastoupeno mezi sociálními demokraty.

---

¹⁵² Seznam poslanců, Poslanecká sněmovna, Praha 1921.

4. Legislativní rámec médií v počátcích státu

Charakteristika mediální scény dvacátých let by nebyla úplná bez popisu legislativního rámce, ve kterém média, a zejména tisk jako určující element mediální scény, ve sledovaném období působila. Na úvod je nutné konstatovat, že přes četné návrhy nedošlo v období První republiky k přijetí tiskového zákona, tedy normy, která by upravovala tiskové právo jako celek.

Tzv. recepční zákon z 28. října 1918 (z. č. 11 Sb. z. a n.) ponechával prozatímně v platnosti všechny zemské a říšské zákony.¹⁵³ Pro Čechy, Moravu a Slezsko se tak stal základním pramenem v oblasti tiskového práva rakouský tiskový zákon z roku 1862 (z. č. 6/1863 ř. z.)¹⁵⁴ a pro Slovensko a Podkarpatskou Rus uherský tiskový zákon z roku 1914 (čl. XIV/1914), oba se změnami a doplňky pocházejícími z části z období před vznikem státu, z části po něm.¹⁵⁵

Tisku se věnovala také únorová ústava z roku 1920 (z. č. 121/1920 Sb. z. a n.). V § 113 se konstatovalo: „Svoboda tisku, jakož i právo klidně a beze zbraně se shromažďovati a tvořiti spolky jsou zabezpečeny. Jest proto v zásadě nedovoleno podrobovati tisk předběžné cenzuře“.¹⁵⁶ V §117 ústavy pak bylo uvedeno, že „každý může v mezích zákona projevovati mínění slovem, písmem, tiskem, obrazem a pod.“¹⁵⁷

Ústava sice zaručovala svobodu tisku, jak ale podotkl jeden z jejích tvůrců F. Weyr, nejednalo se o svobodu absolutní.¹⁵⁸ Ústava sice „v zásadě“ rušila preventivní cenzuru, zároveň ji však umožňovala za války

---

¹⁵³ Beránková, M., Křivánková, A., Ruttkay, F., Dějiny československé žurnalistiky. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1934, s. 73

¹⁵⁴ Miříčka, A., Tiskové právo, s. 9

¹⁵⁵ Zákonů z období monarchie, které souvisely s tiskem, bylo více. Tisku se týkala mj. ustanovení trestního zákona z roku 1852, vojenského trestního zákona z roku 1855, trestní novely z roku 1868, trestního řádu pro řízení ve věcech tiskových z roku 1873 nebo uherského trestního zákona z roku 1878.

¹⁵⁶ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, § 3, § 113.

¹⁵⁷ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, § 3, § 117

¹⁵⁸ Hrabánek, J., Tiskové právo československé, s. 53.

a v době nepokojů. Skutečnost, že tiskové projevy byly možné jen „v mezích zákona“, omezila podle Hrabánka svobodu tisku výrazně, protože tím byly myšleny zákony bývalého Rakouska a Uher, tedy jak autor podotýká, „zákony z doby absolutismu a policejní moci“¹⁵⁹. Zároveň ale ústava tím, že stanovovala možnost omezit tiskovou svobodu pouze zákonem, poskytovala určitou ochranu před administrativní, zejména policejní, mocí.

Jedním z prvních zákonů, které zasáhly do svobody tisku, byl zákon o mimořádných opatřeních z 14. dubna 1920. (č. 300/1920 Sb. z. a n., později novelizovaný zákonem 125/1933 Sb. z. a n.). Podle toho mohly být ústavní svobody omezeny „za války nebo tehdy, nastanou-li uvnitř státu nebo na jeho hranicích události, ohrožující zvýšenou měrou celistvost státu, jeho demokraticko-republikánskou formu, ústavu nebo veřejný klid a pořádek...“¹⁶⁰ Na základě tohoto zákona měl státní bezpečnostní úřad pravomoc vydávání a rozšiřování časopisů omezit nebo dokonce zastavit. Zákon zároveň připouštěl předběžnou cenzuru, a to tím, že umožňoval předkládání povinných výtisků tiskovým úřadům v určité době před vydáním.¹⁶¹

Za První republiky platný rakouský zákon o tisku z roku 1862 neumožňoval tiskopisy prodávat volně, vyžadovalo se k tomu povolení úřadů. Zároveň zákon zapovídal chodit s tiskopisy po domech, vyvolávat, rozdávat a prodávat je mimo místnosti pro to určené. Kolportáž jako „bezplatné rozdělení nebo prodávání tiskopisů dům od domu, na veřejných místech a ve veřejných místnostech“¹⁶², tedy podle tohoto zákona nebylo možné svobodně provozovat. Povolení požadoval také uherský tiskový zákon z roku 1914. Formálně platila tato ustanovení až do přijetí malého tiskového zákona v roce 1933, reálně se ale za První republiky jejich nedodržování zpravidla nestíhalo.

---

¹⁵⁹ Hrabánek, J., Tiskové právo československé, s. 53.

¹⁶⁰ Zákon o mimořádných opatřeních č. 300/Sb. z. a n., §1.

¹⁶¹ Miříčka, A., Tiskové právo, s. 7.

¹⁶² Miříčka, A., Tiskové právo, s. 32.

Ustanovení se však někdy využívala, jak podotýká Hrabánek, proti ilegálnímu tisku nebo tisku opozičních stran.¹⁶³

Rakouský (stejně jako uherský) tiskový zákon obsahoval řadu pořádkových předpisů, které měly zamezit zneužití svobody tisku, popřípadě zabezpečit účinné stíhání viníka a zamezit dalším škodám. Tiskový zákon upravoval podmínky vydávání časopisů a jejich zastavování. Vydávání periodických tiskopisů nevyžadovalo zvláštní povolení – koncesi. Záměr vydávat periodický tiskopis však musel být předem oznámen státnímu zastupitelství a úřadu bezpečnosti (tj. okresnímu úřadu nebo policejnímu ředitelství¹⁶⁴), v okrese, kde měl být vydáván.¹⁶⁵

Vydávání časopisu mohlo být zastaveno, a to buď za účelem zajistit vynucení povinnosti, nebo za účelem zamezit dalším trestným činům. K zastavení mohlo dojít z několika důvodů. Mimo jiné pokud vydávání časopisu nebo jeho změna nebyly oznámeny předem¹⁶⁶ či pokud nedošlo k včasnému doložení zaplacení peněžitého trestu, náhrady nebo nákladů stanovených v souvislosti s vydáváním časopisu.¹⁶⁷ V tomto případě nařizoval zastavení bezpečnostní úřad.¹⁶⁸ Periodikum mohlo být zastaveno také, pokud nesplnilo povinnost uveřejnit úřední výnos, nařízení, nález nebo rozsudek, které mu úřad poslal.¹⁶⁹ Zastavení zde bylo nařizováno soudem.¹⁷⁰ Vydávání také mohlo být zastaveno, pokud byly časopisem v krátké době opětovně spáchány trestné činy podle zákona na ochranu republiky a existovala-li odůvodněná obava, že budou páčány nedále.¹⁷¹ V posledním případě rozhodoval o

---

¹⁶³ Hrabánek, J., Tiskové právo československé, s. 55. Malý tiskový zákon z roku 1933 omezoval zákaz pouze na tiskopisy nemravné a jejich rozšiřování mezi osoby mladší osmnácti let (tamtéž).

¹⁶⁴ Miříčka, A., Tiskové právo, s. 21.

¹⁶⁵ Rakouský tiskový zákon, č. 6 ř. z roku 1863, § 10,

¹⁶⁶ § 11, rakouského tiskového zákona. In Miříčka, Tiskové právo, s. 22.

¹⁶⁷ § 1, tisková novela z roku 1894.

¹⁶⁸ Miříčka, A., Tiskové právo, s. 23.

¹⁶⁹ Rakouský tiskový zákon, §20, 21,

¹⁷⁰ Miříčka, A., Tiskové právo, s. 23.

¹⁷¹ Miříčka, A., Tiskové právo, s. 23, srovnej § 34, zákon na ochranu republiky.

přípustnosti zastavení soud a nařizoval ho zemský úřad.¹⁷² V mimořádných dobách se na zastavování vztahoval také zákon o mimořádných opatřeních.

Tiskový zákon také stanovoval tzv. povinné údaje na tiskovinách. Na každém výtisku periodického tisku muselo být uvedeno jméno místa tištění, jméno (firma) tiskaře a vydavatele a jméno alespoň jednoho odpovědného redaktora.¹⁷³ S cílem usnadnit tiskovým úřadům dozor nad tiskem stanovoval zákon také závazek předkládat tzv. povinné neboli cenzurní výtisky, v případě periodického tisku nejpozději zároveň se začátkem distribuce, a to okresnímu úřadu nebo policejnímu ředitelství v místě vydání, pokud tam sídlilo i státní zastupitelství, pak i jemu; tato povinnost byla uložena vydavateli.¹⁷⁴ Povinné výtisky periodik se předkládaly též ministerstvu vnitra, určené univerzitní nebo zemské knihovně a také přednostovi správního obvodu, kde byl tiskopis vydáván.¹⁷⁵ Předběžné zasílání výtisků bylo zrušeno §113 ústavní listiny, možné bylo pouze v době války a nebezpečných nepokojů.¹⁷⁶ Existovaly ale také případy, kdy se tisk sám dobrovolně podrobil preventivní cenzuře. Komunistický tisk ve snaze zabránit škodám, které by vznikly v souvislosti se zabavením po počátku rozšiřování, dobrovolně posílal výtisky k cenzuře před vydáním, aby podobu konečného vydání stihl ještě opravit.¹⁷⁷

Dalším důležitým institutem tiskového práva byla tisková oprava. Ve sledovaném období (a až do roku 1933) platila pro historické země v této věci ustanovení rakouského a pro Slovensko a Podkarpatskou Rus uherského tiskového zákona, která se od sebe značně lišila.¹⁷⁸

---

¹⁷² Miříčka, A., Tiskové právo, 23.

¹⁷³ Rakouský tiskový zákon, § 9.

¹⁷⁴ Miříčka, A., Tiskové právo, s. 19, srovnej, rakouský tiskový zákon, §17.

¹⁷⁵ Rakouský tiskový zákon, § 18, ustanovení bylo zrušeno nařízením č. 188/1935 Sb. a nařízením č. 119/1935 Sb. Miříčka, A., Tiskové právo, s. 20.

¹⁷⁶ Na základě zákona č. 300/20 a později č. 125/33. viz Hrabánka, J., Nové československé právo tiskové, s. 112.

¹⁷⁷ Hrabánek, J., Tiskové právo československé, s. 159.

¹⁷⁸ V roce 1933 byl přijat tzv. malý tiskový zákon, který nově upravoval právo na opravu, a to na celém území republiky.

Rakouský tiskový zákon stanovoval pro periodické tiskopisy povinnost přijmout každou opravu skutečností, které v něm byly sděleny. Právo na opravu měla osoba (úřad), které se zpráva dotýkala, přičemž se musela omezit na vyvracení nebo popírání skutečností ve zprávě uvedených. Uherský zákon měl oproti rakouskému právo na opravu mnohem užší. Umožňoval opravovat pouze sdělení nepravdivá, právo na opravu omezoval také dodatečnými podmínkami.¹⁷⁹ Periodický list, který přijímal inzeráty, mohl být za První republiky také „přinucen přijati úřední výnosy, jež úřady za účelem uveřejnění dodají“, činil tak za obvyklé poplatky.¹⁸⁰

Významnou součástí tiskového práva byla problematika tzv. tiskových deliktů. Za tiskový delikt bylo v širším významu možné označit „každé přestoupení tiskových norem, které bylo spácháno tiskovinou, a to ať jejím obsahem, ať jiným způsobem za příčinou jejího zhotovení, vydání nebo rozšiřování“. V užším smyslu se pak jednalo o delikty tzv. obsahové, tedy spáchané obsahem tiskoviny.¹⁸¹ Pro naše účely je nutné v této souvislosti zdůraznit, že podle rakouského zákona o tisku nikdo nemohl být pohnán k odpovědnosti za věrně pravdivou zprávu o veřejných jednáních sněmoven.¹⁸²

Konfiskační a cenzurní praxe za První republiky se z procesního hlediska řídila trestním řádem bývalého Rakouska č. 119/1873 ř. z. Podle § 484 trestní soudnictví v tiskových otázkách náleželo výhradně soudům, přestupky se zabýval okresní soud, zločiny a přečiny, spáchané obsahem tiskopisu, náležely porotním soudům¹⁸³ Z tohoto pravidla však existovala za První republiky řada výjimek, o kterých pojednáme posléze.

---

¹⁷⁹ Hrabánek, J., Tiskové právo československé, s. 39, srovnej §§ 20-23 uherského tiskového zákona.

¹⁸⁰ Rakouský tiskový zákon, § 20, citace tamtéž.

¹⁸¹ Mířička, A., Tiskové právo, s. 36-37.

¹⁸² Hrabánek, Tiskové právo československé, s. 60.

¹⁸³ Trestní řád bývalého Rakouska, zákon č. 119/1873 ř. z., § 484.

Ještě před začátkem soudního řízení mohl bezpečnostní úřad tiskovinu, kterou byl spáchán trestný čin buď z vlastního podnětu, nebo na příkaz státního zástupce prozatímně zabavit, aby zamezil jejímu rozšiřování. Mohl tak učinit bez rozkazu soudu, soud však následně rozhodoval o platnosti tohoto kroku.¹⁸⁴ Vzhledem k tomu, že k cenzuře se výtisky zasílaly obvykle současně s expedicí prodavačům a odběratelům, zabavovalo se v tiskárně, expedici, na poštách, nádražích, v kavárnách, čítárnách, prodejnách novin, atd.¹⁸⁵

Přestože za První republiky nedošlo k přijetí tiskového zákona, který by provedl celkovou legislativní úpravu tisku, byla tiskové legislativě v parlamentu věnována, při vědomí důležitosti tisku pro politické strany, velká pozornost, což se projevilo v projednávání tiskových novel, jak uvidíme později.

---

¹⁸⁴ Miříčka, Tiskové právo, s. 47-49.

¹⁸⁵ Hrabánek, J., Tiskové právo československé, s. 160.

5. Národní shromáždění a jeho specifika

Aby bylo možné věnovat se projednávání mediálních otázek v Národním shromáždění, je nutné nejprve popsat v mnohém specifické mechanismy, jimiž se jednání legislativního orgánu řídilo. Pro prvorepublikový parlament bylo mj. charakteristické velmi slabé postavení Senátu, nedodržování volného poslaneckého mandátu v praxi. specifická byla také podoba koalice a opozice a jejich vzájemný vztah, silný vliv zde měla tzv. Pětka.

Základní charakteristika Národního shromáždění

Do 29. února (schválení textu nové ústavy) vykonávalo legislativní pravomoci Revoluční Národní shromáždění. Instituce byla ustavena 14. listopadu 1918 na základě prozatímní ústavy, a to rozšířením Národního výboru československého. Skládala se nejprve z 256 poslanců, od 11. března 1919, kdy bylo shromáždění rozšířeno o zástupce Slovenska, z 270 poslanců; předsedou byl sociální demokrat F. Tomášek. Stejně jako předtím Národní výbor československý ani Revoluční Národní shromáždění nebylo voleno, ale jmenováno politickými stranami, a to i na základě stejného, tzv. Švehlova, klíče, tedy podle výsledků do rakouské říšské rady v roce 1911. Nejvýznamnější zastoupení získaly tradiční proudy. Socialistické strany, tedy sociální demokraté a národní socialisté měly dohromady 82 mandátů, agráři 55, národní demokraté 39 a lidovci 24 mandátů. Slovensko reprezentovalo 54 poslanců, nikoli však pouze Slováci, ale také někteří Češi, např. A. Masaryková, E. Beneš. Reprezentanti německých a maďarských stran zastoupení nebyli.¹⁸⁶

---

¹⁸⁶ Balík, S., Hloušek V., Holzer J., Šedo J., Politický systém českých zemí 1848-1989, s. 53.

Podle ústavy z roku 1920 se držitelem zákonodárné moci na celém území Československé republiky stalo Národní shromáždění, výslovně zde byl zmíněn také zánik zákonodárné a správní činnosti zemských sněmů. Parlament nebyl činný permanentně, zasedal na základě tzv. sesiového systému: Prezident svolával sněmovny ke dvěma řádným zasedáním v roce, jarnímu a podzimnímu, zároveň nebyla vyloučena zasedání mimořádná.¹⁸⁷ Schůze obou sněmoven byly v zásadě veřejné. Konkrétnímu fungování sněmoven se věnoval jednací řád každé z komor.

Národní shromáždění tvořily dvě komory: Poslanecká sněmovna a Senát. Podoba a samotná existence Senátu byla výsledkem dlouhých sporů. Teoretici v oblasti ústavního práva se v zásadě shodovali na nutnosti jejího zřízení jako ochranného prostředku proti nešvarům jako „sklon lidovlády k vrtošivosti, nestálosti a bezstarostnosti, její lhostejnost ke všemu, co nepřináší okamžitý hmatatelný a počítatelný prospěch“¹⁸⁸, mezi politiky však vyvolávala tato otázka četné polemiky.

Do obou komor se volilo na bázi všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasovacího práva na základě poměrného volebního systému. Do Poslanecké sněmovny se volilo od dvaceti jedna let, do Senátu od dvaceti šesti. Pasivní volební právo do Poslanecké sněmovny měli občané od třiceti let, do Senátu mohli být voleni od čtyřiceti pěti let.¹⁸⁹ Nikdo nemohl být členem obou komor zároveň, existovala také inkompatibilita některých dalších funkcí se členstvím v Národním shromáždění.¹⁹⁰ Volební období do Poslanecké sněmovny ústava stanovovala na šest let, do Senátu pak osm let.¹⁹¹ Poslanecká sněmovna

---

¹⁸⁷ Pavlíček, V., Ústavní právo a státověda, Díl 2., Ústavní právo české republiky, s. 53, 54. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 7.

¹⁸⁸ Peroutka, F., Budování státu III., In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 12.

¹⁸⁹ Ústava, § 6-12.

¹⁹⁰ Schelle, K., Československé dějiny státu a práva (1918-1945), s. 39.

¹⁹¹ Ústava, § 6-20.

čítala tři sta členů volených ve dvaceti dvou volebních krajích, do Senátu se volilo sto padesát členů, a to ve dvanácti krajích.¹⁹²

Postavení Senátu

Jedním z typických rysů prvorepublikového parlamentarismu bylo slabé postavení Senátu, těžiště parlamentního jednání leželo jednoznačně v Poslanecké sněmovně.¹⁹³ Převahu dolní komory stanovila ústava především v § 44, a to následujícím způsobem: „Usnesení poslanecké sněmovny stane se zákonem přes odchylné usnesení senátu, když se sněmovna poslanecká usnese nadpoloviční většinou všech svých členů na tom, že setrvá na svém původním usnesení. Zamítl-li však senát tříčtvrtinovou většinou všech svých členů osnovu v poslanecké sněmovně přijatou, stane se osnova zákonem, setrvá-li poslanecká sněmovna na svém usnesení třípětinovou většinou všech svých členů.“¹⁹⁴ Disproporci v neprospěch druhé komory znamenala rovněž skutečnost, že vláda odpovídala pouze Poslanecké sněmovně.¹⁹⁵ Nepoměrnost mezi komorami existovala také, pokud jde o lhůty pro schvalování osnov. Senát se musel o návrzích zákonů přijatých v Poslanecké sněmovně usnést do šesti týdnů, v případě rozpočtového nebo branného zákona pak do jednoho měsíce, zatímco Poslanecká sněmovna měla na projednání senátní osnovy tři měsíce.¹⁹⁶

Pokud nejprve došlo k projednání a schválení osnovy v Senátu a Poslanecká sněmovna ji následně zamítla, Senát mohl potvrdit své původní usnesení nadpoloviční většinou všech svých členů a návrh znovu prezentovat Poslanecké sněmovně. Pokud ta ho chtěla podruhé zamítnout, musela tak učinit nadpoloviční většinou všech svých členů. V takovém případě návrh nesměl být znovu předložen po dobu jednoho

---

¹⁹² Balík, S., Hloušek V., Holzer J., Šedo J., Politický systém českých zemí 1848-1989, s. 52-53.

¹⁹³ Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 11.

¹⁹⁴ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, §44.

¹⁹⁵ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, §75.

¹⁹⁶ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, §42-44.

roku ani v jedné ze sněmoven.¹⁹⁷ Ke schválení ústavního zákona bylo nutné souhlasné stanovisko obou komor.¹⁹⁸

Návrhy zákona mohla podle ústavy podávat vláda nebo kterákoli ze sněmoven. Vládní návrhy rozpočtového nebo branného zákona dostávala nejprve k projednání Poslanecká sněmovna.¹⁹⁹ Každá ze sněmoven byla usnášeníschopná za přítomnosti nejméně třetiny všech svých členů; aby bylo usnesení přijato, bylo zapotřebí nadpoloviční většiny přítomných. Třipětinová většina všech členů v každé sněmovně se vyžadovala pro přijetí usnesení o vypovězení války, změně ústavy nebo jejich součástí.²⁰⁰

Původní záměr ústavních teoretiků se nesplnil, Senát se nikdy korektivem Poslanecké sněmovny nestal. Jeho bezvýznamnost, která byla částečně dána už ústavou, dovršila politická praxe: Pokud jde o volební období, nepočítáme-li první volby v roce 1920, volilo se za První republiky vždy do obou komor současně a zároveň vždy předčasně.²⁰¹ Poprvé prezident využil svého práva rozpustit Národní shromáždění v říjnu roku 1925, poté v září roku 1929 a naposledy v dubnu roku 1935, přičemž tak pokaždé učinil až po konzultaci s představiteli nejsilnějších politických stran.²⁰² V důsledku této skutečnosti a také vzhledem k přijatému volebnímu systému neexistoval z hlediska politického složení mezi sněmovnami podstatný rozdíl.²⁰³

Senát nikdy nemohl „korigovat“ usnesení Poslanecké sněmovny, protože závazná rozhodnutí se přijímala již ve výkonných výborech stran. Vzhledem k tomu, že jim byli poslanci i senátoři podřízeni stejnou

---

¹⁹⁷ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, §44.

¹⁹⁸ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, §42.

¹⁹⁹ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, § 41.

²⁰⁰ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, § 32-33.

²⁰¹ Vodička, K., Cabada, L., Politický systém České republiky, Historie a současnost, s. 23. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 17.

²⁰² Chalupa, K., Vliv prezidenta Masaryka na politický systém první republiky, s. 33. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 17.

²⁰³ Broklová, E., První československá ústava, s. 11. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 17.

měrou, jejich chování v parlamentu se nemohlo lišit.²⁰⁴ Spolu s Peroutkou bychom mohli říct, že vznikly v podstatě „dvě poslanecké sněmovny, z nichž jedné se říká z úcty k teorii senát.“²⁰⁵ Druhá komora zůstala v systému zachovaná také z personálních důvodů, stala se vhodným místem pro „vysloužilé politiky“, „vznešeným penzijním ústavem“.²⁰⁶

Výbory

Obě komory měly své výbory, jejichž kolem bylo projednávat předlohy zákonů a vypracovat o nich zprávu. Tou se posléze zabývala komora jako celek na jednání v plénu, a to v prvním a druhém čtení. Např. ve volebním období 1920-1925 čítala Poslanecká sněmovna výbor branný, dopravní, imunitní, iniciativní, právní, rozpočtový, socializační, sociálně-politický, státně-zřízenecký, ústavní, ústavně-právní, vyšetřovací, zahraniční, zásobovací, zdravotnický a zemědělský. Výbory měly své předsednictvo a některé také subkomitěty.²⁰⁷

Jisté specifikum oproti současnosti představoval ve struktuře parlamentu tzv. stálý výbor. Ten disponoval značnou mocí: Měl téměř všechny kompetence spadající do zákonodárné a správní příslušnosti Národního shromáždění; nemohl však například volit prezidenta nebo jeho náměstka, měnit ústavní zákony ani příslušnost úřadů či dávat souhlas s vypovězením války. Ústava určovala také způsob hlasování ve výboru; opatření výborem přijatá se podle ústavy předkládala Ústavnímu soudu, který měl rozhodnout, zda nejsou v rozporu

---

²⁰⁴ Broklová, E., První československá ústava, str. 11, 12. In Gelnarová, J., Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 18.

²⁰⁵ Peroutka, F., Budování státu III, str. 954. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 60.

²⁰⁶ Peroutka, F., Budování státu III, str. 957. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 61.

²⁰⁷ <http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/rejstrik/vybory.htm>, 20. 4. 2008.

s ústavou. Všechna opatření musela být do dvou měsíců schválena oběma sněmovnami, jinak přestala platit.²⁰⁸

Moc stálého výboru ještě upevnila politická praxe. Stálý výbor pracoval jako „malý parlament“: Řešil otázky vnitřní i zahraniční politiky – dokonce schvaloval i mezinárodní smlouvy²⁰⁹, interpelovali se zde ministři, o jejich prohlášeních se debatovalo a hlasovalo.²¹⁰ Výbor se scházel často, první schůze se konala za vlády tzv. rudozelené koalice, a to 7. června 1920. Jelikož kabinet nedisponoval ve sněmovnách dostatečnou podporou, pravomoci byly přenášeny právě na výbor, kde měl slabou majoritu.²¹¹ Národní shromáždění kromě toho, že vykonávalo svou legislativní funkci, volilo také hlavu státu, a to na společné schůzi obou komor.²¹²

Prezident měl vůči parlamentu následující pravomoci: Svolával sněmovny, jejich zasedání odročoval nebo prohlašoval za ukončené; kromě posledních šesti měsíců svého volebního období je také mohl rozpustit. Přestože o ně sám Masaryk zpočátku měl zájem, nebylo prezidentovi uděleno právo zákonodárné iniciativy. Zákon, na kterém se usneslo Národní shromáždění, mohl prezident pouze ve lhůtě jednoho měsíce vrátit s připomínkami. K potvrzení takového zákona bylo poté zapotřebí usnesení obou komor přijaté nadpoloviční většinou všech jejich členů při hlasování podle jmen. Pokud se tento postup nezdařil, pak usnesení Poslanecké sněmovny přijaté třípětinovou většinou všech poslanců. Kromě tohoto tzv. suspenzivního veta disponoval prezident také vetem absolutním, a to k zákonům Podkarpatské Rusi a opatřením stálého výboru parlamentu.²¹³ Již schválené zákony

---

²⁰⁸ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, §54.

²⁰⁹ Klimek, A., Boj o Hrad. 1. s.119. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 22-23.

²¹⁰ Národní shromáždění Republiky československé v prvním desetiletí, s.236 - 237. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 23.

²¹¹ Klimek, A., Boj o Hrad. 1, s. 119. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 22.

²¹² Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, § 56, § 38.

²¹³ Broklová, E., Prezident republiky československé, s. 18, 19. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 10.

podepisoval prezident republiky, předseda vlády a příslušný ministr pověřený vedením daného zákona.²¹⁴

Poslanecký a senátorský mandát

V ústavě bylo výslovně uvedeno, že „členové Národního shromáždění vykonávají svůj mandát osobně“ a že „nesmějí od nikoho přijímatí příkazů“. Imperativní mandát tedy ústava vylučovala.²¹⁵ Zároveň zaručovala poslancům imunitu. Členy parlamentu nebylo možno trestně stíhat pro to, jak hlasovali, ať už při jednání v plénu, nebo ve sněmovních výborech; v souvislosti s výroky, které pronesli při výkonu mandátu, odpovídali pouze disciplinární moci sněmovny. Pokud šlo o jiné činy, vydání členů parlamentu k trestnímu nebo disciplinárnímu stíhání bylo podmíněno souhlasem příslušné sněmovny. Pro účely naší práce je také důležité zdůraznit, že imunita se nevztahovala na trestní odpovědnost člena Národního shromáždění jako odpovědného redaktora.²¹⁶

Ačkoli ústava zakotvovala nezávislost členů parlamentu na stranách, tedy tzv. volný poslanecký mandát, skutečnost se vyvíjela jiným směrem. Pro jednání politických stran v parlamentu byla charakteristická tuhá stranická disciplína, přerůstající až v absolutní moc stranických aparátů nad hlasováním svých poslanců a senátorů. Strany „měly spíše ráz strohých církví, uvnitř nichž fungují tajné zákony a rity a kde znají rozhodnutí a jemnosti intrik jen vůdcové, kteří neradi mluví o skutečných záměrech“.²¹⁷

Základním prostředkem, který strana používala pro udržení parlamentní stranické disciplíny byl tzv. revers, který kandidát do

---

²¹⁴ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, § 47-51.

²¹⁵ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, § 22.

²¹⁶ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, §§ 23 a 24.

²¹⁷ Broklová, E., Československá demokracie, str. 89. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 32.

Národního shromáždění podepisoval před svým zvolením. Jednalo se o úmluvu o vykonávání mandátu, kterou se výměnou za výhody členství v parlamentu zavazoval k určitému konání, v podstatě k plnění příkazů strany. Vznikal tak právní poměr mezi členem parlamentu a jeho stranou a neplnění úmluvy se stalo žalovatelným.²¹⁸

Spory související s mandáty řešil Volební soud. Původně měl plnit roli ochránce svobodného mandátu, k tomu však nikdy nedošlo.²¹⁹ Na základě §13 zákona o Volebním soudu, mohl Volební soud zbavit poslance mandátu pod podmínkou, že poslanec přestal být z „důvodů nízkých a nečestných“ členem strany, za kterou byl zvolen.²²⁰ Soud se skládal z předsedy, jímž byl prezident Nejvyššího správního soudu a dvanácti přísedících. Složení mělo značný vliv rozhodování soudu. Přísedící volila Poslanecká sněmovna na základě stranického klíče. Referent ústavního výboru Ivan Dérer v této souvislosti výstižně pronesl že „tento volební soud bude téměř krev z krve a kost z kosti tohoto parlamentu.“²²¹ Volební soud již tak diskutabilní pravomoci dané mu zákonem ještě překračoval, zbavoval totiž poslance mandátu na základě reversu, a nikoli pouze z „důvodů nízkých a nečestných“, čímž značně posílil politické strany.²²²

Požadavek absolutní disciplíny strana zdůvodňovala mimo jiné tím, že se do obou komor parlamentu volilo na základě přísně vázaných kandidátních listin. Volič nevolil jednotlivé osoby, ale hlasoval pro politickou stranu jako celek; o tom, kdo konkrétně se do Národního

---

²¹⁸ Baxa, B. (1924), cit. d., s. 254-256. In Gelnarová, J., cit. d., s. 34.

²¹⁹ Pavlíček, V., cit. d., s. 55. In Gelnarová, J., cit. d., s. 35.

²²⁰ Kliment, J., Demokracie a stát stran. In Volební reformy, s. 88-89. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 35.

²²¹ Peroutka, Budování státu III, s. 964, citace tamtéž. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 36.

²²² Kliment, J., Demokracie a stát stran. In Volební reformy s.89, 90. citace tamtéž, s. 90. V prvním případě takto vyneseném soud zabavil mandátu čtyři poslance, protože každý z nich podepsal, že „v případě svého zvolení se bude řídit zásadami programovými a organizačním řádem strany [...] a zavazuje se v intencích usnesení výkonného výboru a poslaneckého klubu jednati a hlasovati. V případě porušení závazků výše uvedených prohlašuje, že k výzvě širšího výboru strany [...] kdykoli svůj mandát složí.“ Podle soudu si totiž poslanci své ústavní právo na volný mandát dobrovolně zúžili tím, že podepsali revers (Baxa, B. Parlament a parlamentarismus, s. 253.

shromáždění dostane, rozhodovala strana. Samo sestavování kandidátek ale nebylo jen v rukou vedení, jak se často tvrdí; podílely se na něm jednotlivé složky strany. Do Národního shromáždění se dostávali reprezentanti různých složek, rozhodující přitom byla spíše mocenská pozice než kvalifikace.²²³ Důsledkem vázaných kandidátních listin byl pokles zájmu o volby, jistá politická apatie občanů a zmechanizování volebního aktu.²²⁴

Koalice, opozice a jejich vzájemný vztah

Také vlivem volebního systému²²⁵ působilo v Národním shromáždění tradičně velké množství stran, přičemž některé z nich byly marginální. V Národním shromáždění zpravidla působilo patnáct nebo šestnáct poslaneckých klubů.²²⁶ Vzhledem k počtu stran představovalo konstantu prvorepublikové politiky vytváření koalic, protože strany nebyly schopny sestavit jednobarevný kabinet.

První republika přinesla čtyři základní typy koaličních sestav. V období 1918-1919 a 1922-1926 působila tzv. všenárodní, resp. celonárodní koalice, na které se podíleli na ní národní demokraté, socialisté, agrárníci, sociální demokraté, slovenský klub, lidovci a omezenou dobu také živnostníci; strany spojovalo nikoli ideové zaměření, ale český, resp. československý, charakter. V určitých obdobích mezi lety 1919 a 1920 fungovala tzv. rudozelená koalice socialistů sociálních demokratů a agráriků.²²⁷

---

²²³ Mertl, J., Co s politickými stranami ?, s. 20, 21. Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 28.

²²⁴ Kunštát, D., Rozklad parlamentní demokracie ve druhé republice, s. 18.

²²⁵ Do Národního shromáždění se volilo na základě poměrného zastoupení, v zásadě bez omezovací klauzule. Ve druhém a třetím skrutiniu mohly strany libovolně měnit pořadí kandidátů, což opět posilovalo jejich vliv (Balík, S., Hloušek V., Holzer J., Šedo J., Politický systém českých zemí 1848-1989, s. 56).

²²⁶ Harna, J., Stranickopolitický systém první republiky v Československu v letech 1918-1938. In Marek, P., Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa, s. 29.

²²⁷ Balík, S., Hloušek V., Holzer J., Šedo J., Politický systém českých zemí 1848-1989, s. 58, 59.

Další typ, tzv. tzv. panskou koalici, někdy též nazývanou občanskou nebo celněkongruovanou, působící v letech 1926-1929, tvořily strany občanského typu. Šlo o české, resp. československé, občanské strany (agrární, živnostensko-obchodnickou, lidovou), dvě německé občanské strany (Svaz zemědělců, Německou křesťansko-sociální stranu lidovou), po omezenou dobu také Hlinkovu slovenskou lidovou stranu a národní demokracii. Poslední typ vlády představovala tzv. široká koalice, někdy označovaná jako také koncentrační nebo česko-německá, kam náležely některé československé a německé občanské strany (agrární, lidová, živnostensko-obchodnická, národně socialistická, sociálně-demokratická, národně demokratická, německá sociální demokracie, německý Svaz zemědělců a další menší subjekty).²²⁸

Konstantní součástí vládních koalic představovala strana agrární, která od roku 1922 pravidelně obsazovala také post předsedy vlády.²²⁹ Mezi „státotvorné“ patřili rovněž lidovci a živnostníci, sociální demokraté a národní socialisté; poslední dvě strany se neúčastnily pouze na tzv. panské koalici mezi lety 1926 a 1929. Obstrukce mnohdy působili národní demokraté a strana lidová.²³⁰

Charakteristickým rysem prvorepublikového parlamentního života byla neexistence širěji zastoupené loajální opozice, která by mohla převzít moc. V parlamentu se naopak vyskytovala velmi silná neloajální opozice. Tu můžeme rozdělit na ideologickou a etnickou.²³¹ První, nacházející se na levém či pravém extrému stranického spektra, postrádala konsensus s demokratickým režimem. Druhá, prosazující zájmy etnických skupin, často odmítala samotnou existenci státu; zároveň zde ale nemůžeme zařadit všechny strany národnostních menšin.

---

²²⁸ Balík, S., Hloušek V., Holzer J., Šedo J., Politický systém českých zemí 1848-1989, s. 43-44.

²²⁹ Vodička, K., Cabada L., Politický systém České republiky, Historie a současnost, s. 30.

²³⁰ Harna, J., Stranickopolitický systém první republiky v Československu v letech 1918-1938. In Marek, P., Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa, s. 29.

²³¹ Balík, S., Hloušek V., Holzer J., Šedo J., Politický systém českých zemí 1848-1989, s. 58.

Důsledkem neexistence státo tvorné opozice, která by mohla převzít moc, byla určitá nehybnost politických poměrů. Za První republiky se sice často střídaly vlády (dohromady jich bylo osmnáct²³² s průměrnou životností patnáct měsíců²³³). Charakteristická však byla zároveň stabilita koalic. K přílišným změnám mocenských poměrů nedocházelo, výsledky voleb přinášely patovou situaci a vedly k umělému, tj. v podstatě nepolitickému, seskupování stran v zájmu zachování konstruktivní vlády.²³⁴ K získání vládní majority byla nutná podpora téměř všech českých, resp. československých stran, které se musely ustavičně snažit o dosažení kompromisu, protože přechodem kterékoli z těchto stran do opozice byla ohrožena politická stabilita.²³⁵

Na chování německých politických stran v parlamentu je nutné nahlížet v jeho složitosti a vývoji. Svaz zemědělců, Německá strana nacionální, Německá křesťansko-sociální strana lidová, Německá demokratická strana svobody a němečtí národní socialisté založili na jaře 1920 společný německý parlamentní svaz, což korespondovalo s představami o jednotném německém národě; svaz představoval ostrou nacionální opozici. Nevstoupili do něj němečtí sociální demokraté.²³⁶

Postoje německých stran ke státu vystihovala oficiální prohlášení poslaneckých klubů po volbách do Národního shromáždění. Němci zde deklarovali, že ke vzniku Československa došlo na úkor historické pravdy, vznik státu byl výsledkem jednostranné vůle a k obsazení německých území došlo protiprávně. Němečtí sociální demokraté kromě práva na sebeurčení žádali socialistické hospodářství a odsuzovali kapitalismus.²³⁷ Postupně docházelo mezi německými stranami v parlamentu k diferenciaci názorů, na konci roku 1922 se pak německý parlamentní svaz rozpadl. Němečtí sociální demokraté,

²³² Balík, S., Hloušek V., Holzer J., Šedo J., Politický systém českých zemí 1848-1989, s. 60, 61.

²³³ Broklová, E., Československá demokracie, s. 40.

²³⁴ Kunštát, D., Rozklad parlamentní demokracie ve druhé republice, s. 17.

²³⁵ Stranickopolitický systém první republiky v Československu v letech 1918-1938. In Marek, P., Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa, s. 28.

²³⁶ Broklová, E., Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918-1938, s. 48.

²³⁷ Národní shromáždění republiky Československé v prvním desetiletí, s. 354-362.

křesťanští sociálové a agrárníci začali prosazovat pro českou stranu přijatelnější politiku. Němečtí poslanci se také podíleli na schválení zákona na ochranu republiky. Oslabení všennárodní koalice a neúspěch socialistických stran v parlamentních volbách zahájily další etapu jednání české a německé strany. Vliv na to mělo i podepsání locarnské smlouvy jako dohody mezi československým spojencem Francií a Německem.²³⁸

Podstatnou změnu z hlediska vztahu koalice a opozice pak představovalo období fungování panské koalice, kdy se německé strany poprvé zapojily do vládnutí. Po omezenou dobu ve vládě působila také Hlinkova slovenská ľudová strana. Zároveň s odchodem socialistických stran z exekutivy byla v parlamentu poprvé zastoupena loajální opozice,²³⁹ ta opět zanikla po návratu sociálních demokratů a národních socialistů do vlády. Situace se radikálně změnila v třicátých letech, její popis ale přesahuje rámec této práce.

Na vládě se ve sledovaném období nikdy nepodílela komunistická strana. V roce 1920 uveřejnili komunisté ještě jako marxistická levice Československé sociálně demokratické strany dělnické své společné prohlášení. Nastala podle nich doba revoluční krize předvídané Marxem a Engelsem, kdy proletariát má povinnost splnit svou dějinnou úlohu, již je vybudování nového socialistického řádu. Řešili také otázku významu parlamentu pro tehdejší dobu. Mluvili o krizi parlamentarismu, kterou považovali za důsledek světové krize kapitalismu a deklarovali neústupnost od stanoviska třídního boje proti buržoazii a neochotu podporovat vládu, pokud jde o tzv. státní nezbytnosti, tedy např. rozpočet. Odmítli možnost účasti sociálních demokratů na vládě se zástupci buržoazie a proti ní nabízeli spojení socialistů v Národním shromáždění podle marxistických zásad. Vyhlášovali snahu svou činností v parlamentu zabránit jakémukoli

---

²³⁸ Broklová, E., Politická kultura německých aktivistických stran, s. 48-50.

²³⁹ Harna, J., Stranickopolitický systém první republiky v Československu v letech 1918-1938. In Marek, P., Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa, s. 29.

zhoršení poměrů dělnické třídy. Podobné poselství neslo také prohlášení v té době již Komunistické strany Československa po volbách v roce 1925. Zároveň komunisté odmítli, že by se zříkali parlamentní práce a deklarovali, že parlament pro ně zůstává jedním z prostředků v třídním boji, i když ne nejdůležitějším.²⁴⁰

Situace se ještě více zkomplikovala od roku 1929. Jedinou možnou variantu vládnutí představovala od prosince 1929 tzv. široká koalice, jejíž životnost byla závislá ochotě státotvorných stran dospět ke konsensu a osobních kontaktech jejich vůdců. Řečeno spolu s Broklovou „soudržnost koalice obvykle vyplývala z vědomí nezbytnosti a z neexistence jiného řešení“.²⁴¹

Opozice měla právo vyjádřit se ke každému bodu jednání. Získaly-li opoziční strany dvacet jedna (v Poslanecké sněmovně) nebo jedenáct (v Senátu) podpisů, mohly podávat i vlastní iniciativní návrhy, o jejich projednání však rozhodoval teprve iniciativní výbor. Stejný počet podpisů byl nutný pro to, aby mohli zástupci opozice interpelovat členy vlády, kteří jim museli buďto odpovědět, nebo odpověď s přesným udáním důvodů odepřít do dvou měsíců. S tímto počtem podpisů si opozice mohla také dosáhnout, aby složení výborů odpovídalo poměrnému zastoupení ve sněmovně. Mohla si také vymoci, dokonce i proti vůli prezidenta, mimořádné zasedání sněmoven a také to, aby její postoj k projednávaným předlohám byl předkládán ve zvláštní „minoritní“ zprávě.

Vliv opozice se zvyšoval v situacích, kdy byla nutná kvalifikovaná většina hlasů. Opoziční strany si buď mohly vynutit ústupky výměnou za hlasování s vládou, nebo zamezit přijetí usnesení. Sobota na adresu opozice ještě podotýká: „Má možnost vše viděti, do všeho nahlédnouti,

---

²⁴⁰Národní shromáždění Republiky československé v prvním desetiletí, str. 354-362. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 45-47.

²⁴¹ Broklová, E., Československá demokracie, s. 38, 39, citace tamtéž, s. 39.

vše kontrolovati, naproti tomu - pokud zůstává menšinou, má jen výjimečně možnost zasáhnouti, a to obvykle jen nepřímo.“²⁴²

Dohodovací mechanismy v parlamentu

Vzhledem k tomu, že koaliční strany měly často odlišné zájmy, konsensus v koalici byl mnohdy dosahován obtížně, zpravidla metodou kompromisu nebo také pomocí vzájemné výměny souhlasu, tzv. junktimu.²⁴³ Pokud dohoda nebyla možná, následovala rekonstrukce vlády, její demise nebo několikrát také předčasné volby.²⁴⁴

Došlo-li za První republiky k dohodě v rámci vládní koalice, výše popsané mechanismy chování v parlamentu umožnily prosazení jakéhokoli zákona.²⁴⁵ V případě patové situace přicházely na řadu nestandardní způsoby řešení. Kompromis pomáhala dosahovat zejména tzv. Pětka, uskupení vůdců²⁴⁶ pěti nejsilnějších československých státoporných politických stran, tj. sociálně demokratické, československé (národně) socialistické, lidové, agrární a národně demokratické. Toto zvláštní grémium nemělo ústavní zakotvení, na politické scéně však disponovalo nebývalým vlivem a po určitou fakticky ovládalo parlament i vládu a v podstatě tak zajišťovalo fungování československé politiky.²⁴⁷

Pětka se snažila dosáhnout kompromisu a ten pak prosadit v parlamentu. Při jednání se držela zásady mlčenlivosti přijaté

---

²⁴² Sobota, E., *Politika za poměrného zastoupení, Jednota československých matematiků a fyziků*, Praha 1924, s. 27-31, citace tamtéž, s. 31. In Gelnarová, J., *Parlamentarismus první Československé republiky*, s. 44-45.

²⁴³ Broklová, E., *Československá demokracie*, str. 39-40. In Gelnarová, J., cit. d., s. 42.

²⁴⁴ Harna, J., *Stranickopolitický systém první republiky v Československu v letech 1918-1938*. In Marek, P., *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa* s. 28.

²⁴⁵ Harna, J., *Stranickopolitický systém první republiky v Československu v letech 1918-1938*. In Marek, P., *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa* s. 28.

²⁴⁶ Pětka se scházela v této sestavě: R. Bechyně, J. Stříbrný, J. Šrámek, A. Švehla a A. Rašín.

²⁴⁷ Klimek, A., *Boj o Hrad 1*, s. 153. In Gelnarová, J., *Parlamentarismus první Československé republiky*, s. 51-52.

především pod vlivem Švehly, to sice nepůsobilo příliš demokraticky, zároveň však umožňovalo snadnější dosahování konsensu než v polarizované sněmovně.²⁴⁸ Situaci v parlamentu výstižně charakterizoval jeden z členů Pětky sociální demokrat Rudolf Bechyně, podle kterého tam seděly vedle sebe chtivý žaludek a drahá mouka; uhlobaronův profit a horníková mzda; drahé dopravní tarify a životní nezbytnosti železničního zřízence...“Za zavřenými dveřmi mohla Pětka přijímat nepopulární opatření, v podstatě vytvářet už hotové zákony a požadovat po parlamentu, aby je přijal v zrychleném řízení.²⁴⁹

Pro dojednání často velmi křehkého kompromisu byla nutná absolutní podpora uvnitř jednotlivých stran, proto se Pětka výrazně angažovala také v otázce stranické disciplíny.²⁵⁰ Pětka zanikla s koncem vlád všennárodní koalice.²⁵¹ V období let 1925 a 1926 krátce působila parlamentní Šestka, po vzniku česko-německé koalice Osmička a poté Desítka, šlo už ale o orgány menšího významu.²⁵² Vládní krize se řešily také ustavováním tzv. úřednických vlád.

---

²⁴⁸ Peroutka, F., Budování státu, s. 1393 – 1394.

²⁴⁹ Peroutka, F., Budování státu, s. 1390, citace tamtéž. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 54.

²⁵⁰ Peroutka, Budování státu s. 1392. In Gelnarová, J., Parlamentarismus první Československé republiky, s. 53.

²⁵¹ Broklová, E., Československá demokracie, s. 46.

²⁵² Harna, J., Stranickopolitický systém první republiky v Československu v letech 1918-1938. In Marek, P., Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa, s. 28, 29.

6. Parlamentní projednávání tiskové legislativy

Přestože k přijetí tiskového zákona jako souboru tiskového práva za První republiky nedošlo, bylo přijato několik dílčích úprav tiskové legislativy, které měly dopad na postavení tisku a tiskovou svobodu. Ve sledovaném období, tedy ve dvacátých letech, to byly zejména dvě normy: Zákon na ochranu republiky (č. 50/1923 Sb. z. a n., později novelizovaný zákonem 124/1933 Sb. z. a n.) a tzv. tisková novela z 30. května 1924 (z. č. 124/1924 Sb. z. a n.). Jejich projednávání se stalo v Národním shromáždění předmětem řady sporů, o kterých bude pojednávat tato kapitola.

Zákon na ochranu republiky

Vládní návrh zákona byl v Poslanecké sněmovně Národního shromáždění rozdán 13. února 1923, přibližně měsíc poté, kdy byl spáchán atentát A. Rašína.²⁵³ Ministr financí a národní demokrat Rašín byl znám svou tvrdou měnovou politikou snažící se stabilizovat rozvrácené poválečné finance. Jeho popularita v době poválečného sociálního napětí značně klesala a na Rašína často útočil také dobový tisk. Atentát na něj spáchal mladý anarchista s komunistickou minulostí J. Šoupal.

Předloha zákona na ochranu republiky přinesla určité omezení politických svobod. Ačkoli se nezabývala pouze tiskem, svými ustanoveními výrazně omezovala také svobodu tiskovou, protože ustavovala řadu nových trestných činů, které bylo možno tiskem spáchat.

---

²⁵³ K atentátu došlo 5. ledna 1923.

Paragrafem 14 bylo jako přečin definováno pobuřování proti státu „pro jeho vznik, proti jeho samostatnosti, ústavní jednotnosti nebo demokraticko-republikánské formě“²⁵⁴ a následovalo za ně vězení od jednoho měsíce do dvou let. Přečinem, který se trestal vězením, bylo také popuzování k zášti, násilnostem nebo jiným nepřátelským činům proti skupinám nebo jednotlivcům „pro jejich národnost, jazyk, rasu nebo náboženství nebo proto, že jsou bez vyznání“²⁵⁵. Vězením zákon trestal také hanobení republiky, národa nebo národnostní menšiny tak, že to mohlo vést ke snížení vážnosti republiky nebo jejích mezinárodních vztahů či ohrožení obecného míru ve státě.²⁵⁶

Podle osnovy se vězením trestaly výzvy k neplnění zákonných povinností nebo k trestným činům,²⁵⁷ vychvalování či výslovné schvalování trestných činů.²⁵⁸ Předloha trestala také veřejné šíření nepravdivých zpráv, které by mohly vést k znepokojení obyvatelstva, poškodit bezpečnost státu, apod.,²⁵⁹ stanovovala tresty za hanobení jména republiky, jejího znaku, vlajky, apod.²⁶⁰ Paragraf 23 se týkal nedovoleného zpravodajství a omezovala se zde možnost zveřejňování zpráv o „síle, válečné zdatnosti nebo pohybu vojska“ a o mimořádných opatřeních směřujících k obnovení pokoje.²⁶¹

Podle §34 osnovy zákona bylo možné za určitých podmínek také zastavovat periodické tiskopisy, pokud byl jejich obsahem spáchán zločin nebo přečin podle některého ustanovení tohoto zákona. Tiskopisy vycházející alespoň pětkrát týdně mohly být zastaveny na měsíc, periodika vycházející nejméně třikrát týdně na dva měsíce a ostatní tiskopisy nejdéle na šest měsíců.²⁶² Delikty kvalifikované na základě

---

²⁵⁴ Zpráva výboru ústavně-právního o vládním návrhu zákona na ochranu republiky, § 14.

²⁵⁵ Zpráva výboru ústavně-právního o vládním návrhu zákona na ochranu republiky, § 14.

²⁵⁶ Zpráva výboru ústavně-právního o vládním návrhu zákona na ochranu republiky, § 14.

²⁵⁷ Zpráva výboru ústavně-právního o vládním návrhu zákona na ochranu republiky, § 15.

²⁵⁸ Zpráva výboru ústavně-právního o vládním návrhu zákona na ochranu republiky, § 16.

²⁵⁹ Zpráva výboru ústavně-právního o vládním návrhu zákona na ochranu republiky, § 18.

²⁶⁰ Zpráva výboru ústavně-právního o vládním návrhu zákona na ochranu republiky, § 20.

²⁶¹ Zpráva výboru ústavně-právního o vládním návrhu zákona na ochranu republiky, § 23.

²⁶² Zpráva výboru ústavně-právního o vládním návrhu zákona na ochranu republiky, § 34.

zákona na ochraně republiky měly soudit krajské soudy, což znamenalo omezení porotních soudů v tiskových věcech.

Věnujme se nyní postojům jednotlivých stran k předloze. S ohledem na rozsáhlost diskuse nad touto normou se zde omezíme pouze na projednávání v plénu sněmoven, kde se již v zásadě nejednalo o pozměňovacích návrzích, ale předloze jako celku. Vzhledem k výše popsané praxi vázaných mandátů, kdy členové parlamentu nejednali sami za sebe, ale zastupovali stanovisko celé své strany, zde můžeme velmi dobře vysledovat stranické postoje.

Zpráva ústavně-právního výboru o vládním návrhu zákona se do pléna Poslanecké sněmovny dostala 6. března, kdy proběhla obecná a podrobná rozprava. V Senátu se osnova projednávala 17. března 1923. Jelikož šlo o návrh vládní, za předlohu se postavily strany vládní koalice. Tehdejší „všenárodní“ koalici tvořilo pět tzv. státoporných československých, resp. českých, stran: Šlo o agrárníky, sociální demokracii, národní socialisty, národní demokraty a lidovce.

Koaliční stanovisko vyjadřoval v plénu Poslanecké sněmovny slovenský představitel agrárníků Medvecký, jehož úkolem jako zpravodaje zákona bylo vysvětlit účel normy. Medvecký ve své úvodní řeči k obecné rozpravě zdůvodňoval potřebu zákona všeobecnými poválečnými poměry, kterým se musí nově vzniklé i staré státy přizpůsobit. Konstatoval, že existují dvě podmínky klidného života státu: První je účast všech občanů na národnostních a politických právech - ta byla podle něj zajištěna základními zákony a jazykovým zákonem. Druhou podmínkou je „zabezpečení státního organismu“²⁶³, ochrana jeho představitelů, obranných prostředků a klidné nálady jeho obyvatel.

Medvecký pronesl, že poválečné poměry měly za následek základní územní změny, rozpad států a vznik nových, změnu státní příslušnosti

---

²⁶³ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

celých skupin obyvatel, které však nepřetrhlo všechny staré vazby. Válka a následné revoluční hnutí v okolních státech přenesly tyto ideje i k nám. To vše podle něj způsobilo nárůst systematické a specializované protistátní činnosti, která si vyžaduje přesnější vymezení dosavadních zákonných předpisů a specializovaných prostředků.

V podrobné rozpravě Medvecký prohlašoval, že vládní návrh má chránit ústavu, jmenovitě její hlavní zásady: samostatnost, jednotnost a demokraticko-republikánskou formu. V souvislosti s ustanoveními o rozšiřování nepravdivých zpráv (§§ 15, 16, 17, 18), která se značně dotýkala tisku, pak prohlásil, že pokuta proti rozšiřovatelům má přispět „k vytvoření pokojné nálady obyvatelstva“²⁶⁴. Zároveň konstatoval, že „přísnější opatření proti tisku stanovené možností zastavení periodického časopisu jsou odůvodněné tím, že tisk jmenovitě u lidu kulturně méně vyspělého je vhodným prostředkem k tomu, aby v smýšlení jeho zavedl v cele nezdravý směr“.²⁶⁵

K otázce postavení tisku, konkrétně k zastavování časopisů, se v Senátu vyjádřil jako zástupce vlády ministr spravedlnosti Dolanský. Ustanovení o zastavování časopisů podle něj není porušením tiskové svobody, protože postihuje vesměs případy, kdy „tisk svou agitací sahá na kořeny státu“²⁶⁶; Dolanský v této souvislosti zmiňoval úklady či poloviční úklady o republiku, pobuřování proti státu nebo pro jeho vznik (například potírání mírových smluv), pobuřování proti samostatnosti státu nebo jeho demokraticko-republikánské formě nebo vybízení k zvlášť závažným trestným činům či jejich schvalování. Senátor konstatoval, že tisk nemůže vybízet k neplnění zákonných povinností ke státu.²⁶⁷

---

²⁶⁴ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁶⁵ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁶⁶ Senát, stenoprotokoly, 155. schůze, 17. března 1923.

²⁶⁷ Senát, stenoprotokoly, 155. schůze, 17. března 1923.

Většina opozičních klubů prostřednictvím svých řečníků deklarovala s osnovou zákona nesouhlas. Neznamená to však, že by všechny hlasovaly proti, některé z klubů se samotného hlasování nezúčastnily. Jednoznačně proti projednávané předloze se postavili komunisté. Jejich stanovisko vyjádřil ve sněmovně poslanec Rouček. Osnovu označil za protiústavní, namířenou proti dělníkům, mluvil o „tyranii koaliční pětky“, neudržitelnosti kapitalistického řádu. Prohlásil, že předloha „trhá na kusy [...] ústavní listinu a zašlapává do bláta pařížskou deklaraci“²⁶⁸. Osnovu označil také za „ostudu českých dějin“. V souvislosti s tiskem konstatoval, že koalice se pokouší „výjimečným zákonem znemožniti každou kritiku, umlčeti každou opozici, zardousiti svobodu slova i tisku“²⁶⁹. Prohlásil, že vláda sice může zastavit nepohodlný dělnický tisk, rozklad kapitalistického řádu však nikoli.²⁷⁰

Podobně ostře se vyjadřoval také další komunistický řečník Burian, který konstatoval, že účelem zákona je možnost pronásledování „kteréhokoli zjevu, který se vládě nebude líbit“²⁷¹, a to pomocí prostředků jako „sekýrování a zastavování tisku, pronásledování jednotlivců, znemožnění kterékoli vládě nemilé organizace, žalářování, odebrání práv i podpor...“²⁷² Zároveň se tázal, jak mohou pro tento „persekuční zákon“, který nazval inkvizicí, hlasovat zástupci socialistických stran, tedy sociální demokraté a národní socialisté.²⁷³

Komunistický senátor Chlumecký kritizoval rušení porot, znamenalo to podle něj, že na místo lidových zástupců budou rozhodovat „byrokrati, věrní zástupci buržoazie, fašisti“²⁷⁴. Postavení tisku se věnoval také komunistický senátor Průša, který mimo jiné prohlašoval, že v zákoně plně zůstává „reakční duch rakouský“ a že zákazy a tresty projevů

---

²⁶⁸ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁶⁹ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁷⁰ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁷¹ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁷² Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁷³ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁷⁴ Senát, stenoprotokoly, 155. schůze, 17. března 1923.

myšlení, zastavování a konfiskace tisku nepovedou k pozvednutí mravního a právního povědomí obyvatel, ale k pravému opaku.²⁷⁵

Jménem slovenských komunistů se ve sněmovní rozpravě k zákonu vyjádřil poslanec Darula. Konstatoval, že předloha znemožní jakoukoli kritiku, korupce se podle něj dostane „pod ochranu republiky“. Deklaroval, že komunisté budou postupovat proti zákonu a půjdou v intencích třetí komunistické internacionály směrem k celosvětové proletářské revoluci.

Ostře proti návrhu se ústy svého poslance Boboka postavili slovenští ľudovci. Poslanec ve svém projevu mluvil o bídě slovenského obyvatelstva a zdůrazňoval potřebu autonomie pro Slováky. Předkládaný návrh zákona podle něj dával stranám koalice „neomezenou moc hrůzovlády nad celou československou republikou“²⁷⁶. Bobok o návrhu prohlašoval, že jeho „kruté paragrafy zabíjejí svobodu slova, tisku, shromažďování a spolčování“, což podle něj povede k zániku tzv. slovenské otázky. Strana prostřednictvím poslance deklarovala, že se hlasování o zákoně na ochranu republiky nezúčastní.²⁷⁷

Odmítavé stanovisko k zákonu zaujali také zástupci národnostních menšin. Proti se při rozpravě v Poslanecké sněmovně postavily německá a maďarská sociální demokracie; za obě strany promluvil v parlamentu německý poslanec Czech. Ten mimo jiné prohlásil, že zákonem bude „vyhlazen poslední zbytek politické svobody“²⁷⁸ ve státě. Osnova byla podle něj namířena proti proletariátu a národnostním menšinám, upevňovala zásadu nerovnosti občanů státu; Czech deklaroval, že německý proletariát vyhlásil novele stálou válku. Poslanec se dále tázal, kde zůstaly záruky úplné svobody svědomí, slova

---

²⁷⁵ Senát, stenoprotokoly, 155. schůze, 17. března 1923.

²⁷⁶ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁷⁷ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁷⁸ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

a tisku, které přednesli v prohlášení z 18. října 1918 Masaryk, Beneš a Štefánik. Na závěr ohlásil, že jeho strana se hlasování ve sněmovně nezúčastní, což zdůvodnil snahou uvolnit cestu k projednávání naléhavých hospodářských problémů.

Postavením tisku v předloze se zabýval také jeho stranický kolega senátor Heller. Mluvil o něm jako o jedné z nejsmutnějších kapitol zákona. Kritizoval to, že souzení tiskových deliktů v politických věcech se v zásadě odehrávalo porotním soudům a přejímaly je státní soud a sborové soudy; podle senátora se tak rušil jeden z požadavků revoluce z roku 1848 a liberalismu vůbec. Státní zástupce se tímto podle Hellera stával „pánem nad životem a smrtí novin“²⁷⁹. Heller odsuzoval také to, že na základě tzv. objektivního řízení bylo možné nikoli pouze konfiskovat jednotlivá čísla novin, ale časopisy přímo zastavit; státnímu zástupci tím byla podle něj dána možnost „noviny jemu nemilé jednoduše odstranit“²⁸⁰. Zákon podle něj neznamenal „nic více a nic méně nežli konec neodvislého tisku“.²⁸¹

Odmítavé stanovisko německého Svazu zemědělců, německé strany národní, německé křesťansko sociální strany lidové a německé demokratické strany svobodomyšlné vyjádřil v parlamentu poslanec Křepek. Předloha podle něj byla v rozporu s hlásanými ideály demokracie. Poslanec prohlásil, že připravovaný zákon má „za účel stíhati každý, té které vládě nevídaný projev v tisku, na veřejnosti, ba dokonce v soukromém životě“²⁸². Konstatoval zároveň, že strany, za které mluví, trvají na víře v demokracii, svobodu osoby, smýšlení a také kulturní, hospodářské a sociální sebeurčení.²⁸³ Negativně se k osnově vyjadřoval také další německý představitel senátor Spiegel. Prohlašoval, že zákon naprosto nedemokratickým způsobem ochromuje diskusi,

---

²⁷⁹ Senát, stenoprotokoly, 155. schůze, 17. března 1923.

²⁸⁰ Senát, stenoprotokoly, 155. schůze, 17. března 1923.

²⁸¹ Senát, stenoprotokoly, 155. schůze, 17. března 1923.

²⁸² Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁸³ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

ohrožuje či přímo znemožňuje politický zápas, pokud jde o tisk, „kráčí ve šlépějích policejního státu“.²⁸⁴

Od zákona se prostřednictvím poslance Szentiványiho distancoval také klub křesťansko-socialistické strany a strany maďarských maloroľníků, zemědělců a řemeslníků. Návrh byl podle nich útokem na integritu práv menšinových národů; strany opět kritizovaly omezování shromažďovacího a spolčovacího práva a svobody tisku. Szentiványi konstatoval, že osnova „degraduje republiku úplně na úroveň policejního státu“.²⁸⁵ Zákon odmítla také německá národně sociální strana dělnická.²⁸⁶

Stanovisko klubu živnostensko-středostavovské strany přednesl v Poslanecké sněmovně její představitel Mlčoch. Živnostníci zde jeho prostřednictvím deklarovali jako živel „pořádku milovný“ a „státotvorný“ a prohlásili, že jsou pro ochranu státu. Strana neodmítala osnovu jako celek, stavěla se však proti některým jejím ustanovením zejména §§ 14, 15, 16, 18, 20, 23, 34, 35, 36 a 42, které podle živnostníků znamenaly ohrožení demokracie, volnosti projevu a tiskové svobody. Poslanec Mlčoch se ve své řeči tázal, proč je „potřebí takového opatření proti svobodě tisku, jakých si netroufla ani zpuchřelá a reakcionářská vláda rakouská“²⁸⁷. To, že tiskové delikty neměly nadále soudit poroty, považovali živnostníci za útok na svobodu tisku, poroty podle Mlčocha vycházely z dikce ústavy, podle níž všechna moc vycházela z lidu. Za ohrožení tiskové svobody považovala strana také to, že předloha umožňovala stíhat každou zprávu v novinách za domnělou nepravdivost.²⁸⁸

Oficiální stanovisko klubu československých socialistů jako strany koaliční vyjádřil poslanec Patejdl. Deklaroval, že jeho strana přejímá

---

²⁸⁴ Senát, stenoprotokoly, 155. schůze, 17. března 1923.

²⁸⁵ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁸⁶ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁸⁷ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923

²⁸⁸ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923

plnou zodpovědnost za zákon, jehož schválení je podle ní v zájmu budoucnosti státu, a že strana bude pro osnovu hlasovat. Norma byla podle poslance důležitá vzhledem k tehdejším světovým poměrům, kdy docházelo opakovaně k násilným pokusům zrušit demokracii a nastolit diktaturu, a také ohledem na poměry vnitropolitické, „kde pravá demokracie nebyla dosud všem pochopena“. Zákon nepovažovala strana za protiústavní, ale naopak za logický důsledek ústavy. Poslanec konstatoval, že zákon má charakter „obrany proti neoprávněným a nebezpečným útokům na výsledky našeho osvobozovacího zápasu a státoporné naší činnosti“²⁸⁹.

Zásadu jednotnosti klubu československých socialistů porušila část jeho poslanců, za které v podrobné rozpravě hovořil poslanec Bartošek. Poslanec v první řadě kritizoval metody práce ve sněmovně, kde podle něj zavládly nikoli demokratické, ale oligarchické poměry: O tom, co se má stát zákonem, rozhodovala nikoli majorita 156 poslanců, ale úzký sbor politiků. Parlament se tak podle Bartoška stával „bizarní tělocvičnou kde většinou poslanci provádějí pouhé prostocviky dle příkladu [...] cvičitele-zpravodaje“²⁹⁰.

Poslanec Bartošek se sice přihlásil jako řečník pro předlohu, zároveň ale deklaroval, že spolu dalšími poslanci podal pozměňovací návrhy. V souvislosti s tiskem kritizoval § 34, konkrétně fakt, že k zastavení listu stačí tzv. objektivní tiskové řízení, aniž by byl stíhán pachatel. Požadoval, aby zastavení listu bylo vázáno také na řádné trestní řízení proti konkrétním osobám. Zároveň se vyslovil proti omezení porotních soudů. Na Bartoškovu řeč reagoval předseda poslaneckého klubu československých socialistů Slaviček, který konstatoval, že Bartošek nemluvil jménem klubu, který se ve své plenární schůzi usnesl na závazném hlasování pro všechny své členy.²⁹¹

---

²⁸⁹ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁹⁰ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁹¹ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

Za národní demokraty se ve sněmovně ujal slova jejich předseda Kramář, který se vyjadřoval k postoji Němců, komunistů a Slovenské ľudové strany. Na adresu německých stran prohlásil, že mezi nimi sice existují rozdíly v parlamentní taktice, nikoli však v úmyslech, které směřují proti státu, že „ani jeden německý poslanec ještě neřekl, že by nebyl v konečných cílech svorný se všemi ostatními“²⁹². Kramář odsoudil podle jeho názoru štvavé postoje komunistů, kteří jako členové třetí internacionály otevřeně hovořili o činnosti proti státu, komunistické milieu také spojil s atentátem na ministra Rašína („A pro boha, copak z toho proletkultu nevyšli vrazi, kteří dělali atentáty a kteří konečně zabili dr. Rašína?“²⁹³). Odmítl, že byl zákon namířen proti dělnictvu. Konstatoval, že „je-li na tomto zákoně nějaká chyba, pak je to ta, že přichází až teď“²⁹⁴.

Prostřednictvím svého slovenského zástupce Vanoviče se k předloze přihlásili také agráři, kteří deklarovali, že zákon vítají, přijímají, protože směřuje k posílení a zachování republiky. Vanovič poukazoval na rozdíl mezi svobodou a „bezuzdnou svévolí“, odmítl, že by zákon byl namířený proti nějaké politické straně, třídě nebo společenskému stavu, směřoval podle něj proti „vnitřnímu nepříteli“, který působí proti státu a jeho ustanovením.²⁹⁵

Vanovič odmítl, že by vláda chtěla ohrožovat svobodu tisku. Tisk přirovnal k ohni, který je potřebný a neocenitelný, nechá-li se však bez dozoru, mění se v ničící požár; také u tisku bylo podle něj potřeba „v zárodku udusit šíření všech takových hesel, učení a tvrzení, které jsou způsobilé ohrožovat právní pořádek ve státě, vyvolávat nenávist, rozbroje, nepokoje, uvrhnout do nebezpečí i sám stát anebo jeho ustanovení, způsobit klesání všeobecné mravnosti“.

---

²⁹² Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁹³ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁹⁴ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁹⁵ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

Také sociální demokraté prostřednictvím svého řečníka Meissnera ve sněmovně zákon jasně podpořili. Poslanec konstatoval, že pokud by se „jednotlivé části“ opozice dostaly k moci, pak by „ani jedna část druhé části a opačně nedala ani desetinu toho práva a té svobody, které poskytuje předloha projednávaná“²⁹⁶. V souvislosti s atentátem na Rašina prohlásil, že „duševně odpovědnou“ za jeho vraždu zůstává komunistická strana a proletkult pro charakter jeho výchovné činnosti. Meissner prohlásil, že demokracie neznamena úplnou svobodu slova a tisku a zdůraznil potřebu ochrany před „zjevnými a skrytými nepřáteli republiky“.

K úpravě postavení tisku se vyjadřoval také sociálně demokratický senátor Soukup. Předlohu považoval za prvý krok ke zvýšení úrovně tisku. V souvislosti s otázkou porot konstatoval, že je nezbytné, aby bezprostředně za zákonem na ochranu republiky následovala moderní reforma zákona o tisku, která by zejména urážky na cti spáchané tiskem vzala z kompetence porotních soudů a přikázala je soudcům z povolání, protože soudobý podle něj znamenal naprostou ztrátu práva na ochranu cti.²⁹⁷

Z výše uvedeného vyplývá, že návrh vyvolal v obou sněmovnách skutečně bouřlivou diskusi, která navíc ne vždy byla vedena kultivovaným způsobem. Nicméně přes vyhrocenost debaty a rozdílnost stanovisek byl zákon schválen. Senát ho, a to ve znění přijatém Poslaneckou sněmovnou, ve druhém čtení přijal 19. března 1923. Projednávání tiskové novely, které předjímal senátor Soukup, bylo zahájeno nedlouho poté a budou mu věnovány následující řádky.

---

²⁹⁶ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

²⁹⁷ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

Tisková novela

Návrh vládního zákona „o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utrhaní a urážek na cti, spáchaných tiskem“ byl v Poslanecké sněmovně parlamentu rozdán 3. dubna 1924 a nejprve přikázán k projednání ústavně-právnímu výboru.

Hrabánek dává vyhlášení zákona do souvislosti s tzv. lihovou aférou, která vyvolala mediální kampaň proti některým osobám.²⁹⁸ Aféra Družstva hospodářských lihovarů se na politické scéně strhla v roce 1923, týkala se ovlivňování cen lihu a podezřelého hospodaření fondu. Velký rozruch vyvolala především z toho důvodu, že v čele družstva stál K. Prášek, významný politik agrární strany a v té době také předseda Senátu. Aférou se velmi silně zabýval tisk. Senátor Prášek, který se zpočátku snažil aféru zlehčovat, nakonec podlehl tlaku vedení strany, ze strany vystoupil a poté byl Volebním soudem zbaven senátorského mandátu.²⁹⁹

Hlavní a patrně nejdiskutovanější ustanovení předlohy se týkalo změny příslušnosti soudů. Podle osnovy neměly o urážkách na cti způsobených tiskem rozhodovat jako doposud porotní soudy, skládající se z laiků, ale sborové soudy první stolice. Přestupky měli soudit tři soudci; zločiny pak pět soudců – tři soudci z povolání a dva laici, tzv. kmeti.³⁰⁰ Tyto tzv. kmetské soudy omezovaly laický prvek v rozhodování, protože soudci z povolání zde měli jasnou převahu; Hrabánek z tohoto důvodu kmetské soudy považuje v podstatě za soudy řádné.³⁰¹

---

²⁹⁸ Hrabánek, J., *Tiskové právo československé*, s. 148.

²⁹⁹ Lustigová, M., *Jaká byla politika první republiky?* In *Polygon*, 2005, č. 4, s. 56 – 61.

³⁰⁰ Zpráva ústavně-právního výboru Poslanecké sněmovny o vládním návrhu zákona o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utrhaní a urážek na cti, spáchaných tiskem (tisk 1856 Senátu), §28

³⁰¹ Hrabánek, J., *Tiskové právo československé*, s. 148.

Potřeba soudců z povolání se zdůvodňovala nutností lepší ochrany cti, poroty údajně nebyly v této věci vhodné, protože jejich souzení bylo zdlouhavé - trvalo mnohdy řadu let; jeho náklady byly vysoké, takže si je mohli dovolit pouze dobře situovaní jedinci; porota navíc údajně nepřikládala deliktům adekvátní význam, „neprojevila často pro ochranu cti jednotlivcovy dosti smyslu“.³⁰² Změna byla zdůvodňována tím, že narozdíl od porot budou soudci z povolání muset rozsudek právnicky i věcně odůvodnit, to mělo údajně vést k poctivému zkoumání každého případu.³⁰³

V případě zločinů a přečinů týkajících se utrhaní na cti a křivého obviňování byl podle osnovy za hlavního pachatele považován původce, přičemž pojem „původce“ zde byl chápán široce, zahrnoval i jiné osoby než autora, např. ty, které daly původci informace, atd.³⁰⁴ Odpovědný redaktor mohl být podle paragrafu 6 předlohy trestán za zanedbání povinné péče vězením až do šesti měsíců, ³⁰⁵ze své trestnosti se však mohl vyvázat tím, že pojmenoval původce a prokázal, že mu za neuveřejnění zprávy hrozilo propuštění ze služby nebo citelné hmotné poškození.

V samotném plénu Poslanecké sněmovny se předloha projednávala 15. a 16. dubna. Účel zákona opět v Poslanecké sněmovně přestřel slovenský agrárník Medvecký, zpravodaj k zákonu v ústavně-právním

---

³⁰² Zpráva ústavně-právního výboru Poslanecké sněmovny o vládním návrhu zákona o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utrhaní a urážek na cti, spáchaných tiskem, (tisk 1856 Senátu).

³⁰³ Zpráva ústavně-právního výboru Poslanecké sněmovny o vládním návrhu zákona o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utrhaní a urážek na cti, spáchaných tiskem, (tisk 1856 Senátu), §1.

³⁰⁴ Zpráva ústavně-právního výboru Poslanecké sněmovny o vládním návrhu zákona o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utrhaní a urážek na cti, spáchaných tiskem. §28 (tisk 1856 Senátu)

³⁰⁵ Zpráva ústavně-právního výboru Poslanecké sněmovny o vládním návrhu zákona o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utrhaní a urážek na cti, spáchaných tiskem. §28 (tisk 1856 Senátu), § 6.

výboru. Stejně jako v případě zákona na ochranu republiky také tady mluvil o nutnosti přizpůsobit zákonné normy dobovým poměrům. Konstatoval, že v současné době je špatně postaráno o ochranu morální cti občanů uražené tiskem. Vyjadřoval se o důležitosti žurnalistiky, o níž tvrdil, že je nejen „dějepisem dne“, ale také „živým svědomím, obrazem veřejného mínění a současně naším vychovatelem“. Prohlašoval, že tisková svoboda znamená nejen svobodu od libovůle státní moci, ale také od nálady obyvatelstva, která podle něj byla stále v poválečné psychóze.

Medvecký odmítl tvrzení komunistů, že se vláda zákonem pouze snaží udržet u moci. Nezbytnost reformy zdůvodňoval také nutností unifikace různých právních systémů v tiskových věcech, systému trestního práva v historických zemích, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi a systém trestního práva vojenského. K porotním soudům konstatoval, že jejich rozsudky ukázaly, že poroty nechrání dostatečně čest. V projevu se Medvecký zabýval také konkrétně Slovenskem, mluvil o potřebě reformy zvláště pro Slovensko, kde se „místo propagace národní myšlenky a místo probouzení sebevědomí“³⁰⁶ objevují intriky, urážky a nadávky. Osnova podle něj sledovala výchovné poslání žurnalistiky, a měla být pro slovenský lid požehnáním. Zákon měl podle něj „očistit pole žurnalistiky a osvobodit ovzduší od náказы jedovaté“.³⁰⁷

Opozice se ve své většině postavila proti zákonu, jak dokazují také projevy poslanců a senátorů v Národním shromáždění. Opoziční strany dávaly vypracování novely do souvislosti s korupčními aférami, předlohu označovaly za reakční, mluvily o útoku na svobodu tisku.

Komunisté vyjádřili své odmítavé stanovisko ústy svého poslance Buriana, který označil osnovu za reakční. Stěžoval si na soudobé poměry, kdy cenzura neustále konfiskuje tisk a policejní orgány

---

³⁰⁶ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 261. schůze, 14. dubna 1924.

³⁰⁷ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 261. schůze, 14. dubna 1924.

nepřetržitě pronásledují vládě nepohodlné listy. V případě novely podle něj nešlo pouze o zamezování urážek na cti, ale o svobodu tisku a práva lidu vůbec. Předkládané osnově komunisté vytýkali zejména nátlak na prozrazování redakčního tajemství, zvyšování dosavadní trestnosti pro tiskové delikty, za nejhorší ránu tisku pak považovali zrušení porot pro urážky páchané tiskem.³⁰⁸

Němečtí sociální demokraté vyjádřili ve sněmovně ostrý nesouhlas prostřednictvím svého mluvčího Fischera. Zákon podle strany útočil na svobodu tisku zejména paragrafem 5 týkajícím se redakčního tajemství, který podle nich přímo podporoval udavačství, dále paragrafem 17 o zastavení listu a paragrafem 24 o zbavení způsobilosti být odpovědným redaktorem. Také vyloučení porot bylo podle strany pro tisk ničivé. Fakt, že v navrhovaných kmetských soudech měli sedět také dva laici, označil poslanec Fischer za „dekoraci“, která bude sledovat, jak „má člověk, který bojoval za svobodu a právo, nyní za to pykati“³⁰⁹. Konstatoval, že skutečnou snahou zákona je zničení opozičního tisku.

Stanovisko Slovenské ľudové strany ve sněmovně přednesl poslanec Tománek; jeho názor v podstatě shrnuje úvodní věta jeho projevu: „Slavný sněme! Dnešní den, ve kterém jde vláda zabít svobodu tisku, směle můžeme nazvat černým dnem v dějinách tohoto parlamentu.“³¹⁰ Tománek kritizoval rušení porotních soudů; vypracování zákona dával do souvislosti s korupčními aférami. Zároveň vyzdvihl význam tisku při jejich odkrývání: Odhalování a pranýřování různých politických hříchů označil za jedno z nejdůležitějších poslání novin, které podle něj funguje lépe než vězení.³¹¹ V Senátu se za stranu vyjádřil senátor Mudroň. Ten

---

³⁰⁸ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 261. schůze, 14. dubna 1924.

³⁰⁹ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 261. schůze, 14. dubna 1924.

³¹⁰ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 261. schůze, 14. dubna 1924.

³¹¹ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 261. schůze, 14. dubna 1924.

mluvil o „oligarchickém absolutismu“ Pětky a o tom, že parlament koná pouze její vůli.³¹²

Za německé nacionály se v Poslanecké sněmovně vyjádřil poslanec Radda, jenž velmi ostře vystoupil proti zákonu. Konstatoval, že vláda podobnými výjimečnými zákony stát sama podkopává a prohlásil: „Vzbuzuje-li se a podporuje-li se takovými zákony odpor ke státu, nemůžeme proti tomu se svého zásadního stanoviska ničeho namítati.“³¹³

Němečtí sociální demokraté odsoudili osnovu prostřednictvím svého poslance Czecha, který ji označil mimo jiné za „příležitostný zákon nejhoršího druhu“³¹⁴. Zákon měl podle něj - pod záminkou boje proti zneužívání tisku - zabránit, aby se tisk zabýval korupcí; poslanec konstatoval, že řadě vedoucích politiků byly dokázány nejtěžší korupční případy a že korupce „zamořuje a podkopává v této zemi veškerý politický život a veškerý život hospodářský“.³¹⁵

Czech konstatoval, že osnova ponechává v platnosti všechna zpátečnická ustanovení rakouského tiskového zákona jako zákaz kolportáže, koncesi pro tiskařskou živnost či konfiskační praxi a zároveň ruší poslední záruku voleného projevu, kterou je podle něj rozhodování porotních soudů v tiskových věcech. Zároveň podle něj měla předloha podněcovat k „denunciátorství“ a zhoršovat postavení odpovědného redaktora, se kterým se zde údajně zachází jako se zločincem. Vláda si podle Czecha měla v souvislosti s tiskem uvědomit, že „demokracie jest diskuse a nikoli náhubek“.³¹⁶ Pokud jde o pravdivost zpráv jeho stranický kolega senátor Niessner prohlásil, že

---

³¹² Senát, stenoprotokoly, 207. schůze, 17. května 1924.

³¹³ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 261. schůze, 14. dubna 1924.

³¹⁴ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 261. schůze, 14. dubna 1924.

³¹⁵ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 261. schůze, 14. dubna 1924.

³¹⁶ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 261. schůze, 14. dubna 1924.

není v moci novin zkoumat každý příspěvek, který obdrží, a že tedy musí spoléhat na to, že jejich informátoři jim podali zprávy pravdivé.³¹⁷

Předlohu odsoudila také Německá národně sociální strana dělnická, která ji opět dávala do souvislosti s korupčními aférami. Její poslanec Jung československý stát souvislosti se zákonem přirovnal k Rakousku nejčernější reakce z roku 1849³¹⁸

Stanovisko německých křesťanských sociálů vyjádřil senátor Mayr-Harting. Obvinil vládu, že místo, aby proti korupci bojovala, tak zakazuje, aby se o ní mluvilo a psalo. Za nejbolestivější místo zákona označil úpravu redakčního tajemství, které označil za „životní elixír tisku“. Osnova podle něj vyvolávala nesmírný nátlak na svědomí pro odpovědného redaktora, přičemž bylo podle něj skoro nemožné, aby za těchto okolností zůstal redakčnímu tajemství věrný. Vláda podle Mayr-Hartinga zákonem útočila proti opozičnímu tisku. Pokud jde o kmetské soudy, upozorňoval, že kmeti, tedy soudci z lidu, vzhledem k počtu nebudou mít vliv; vláda se podle něj takto pod pláštíkem demokracie snažila zakrýt „absolutistické a byrokratické slabiny systému“³¹⁹. Na závěr prohlásil, že „systém koalice a korupce bude přiveden k pádu, a to k dobru národů tohoto státu“.³²⁰

Za Německou křesťansko-sociální stranu lidovou promluvil poslanec Böhr, jehož stanovisko bylo méně vyhrocené. Zdůraznil, že tisková svoboda se nesmí ztotožňovat s tiskovou drzostí, novelu však zároveň kritizoval. Odsuzoval pokusy o odhalování redakčního tajemství, příliš kruté tresty. Stěžoval si na rušení porotních soudů a vyslovil požadavek,

---

³¹⁷ Senát, stenoprotokoly, 207. schůze, 17. května 1924.

³¹⁸ Senát, stenoprotokoly, 207. schůze, 17. května 1924.

³¹⁹ Senát, stenoprotokoly, 207. schůze, 17. května 1924.

³²⁰ Senát, stenoprotokoly, 207. schůze, 17. května 1924.

aby se předpokládané kmetské soudy skládaly nikoli ze tří soudců a dvou laiků, ale ze tří soudců a tří laiků, čímž by se právníký a laický stav vyrovnal. Podotkl, že vzhledem k tomu, že se ve vládě nachází osm dřívějších žurnalistů a tři nakladatelé, dala by se předpokládat její odbornost v tiskových věcech. Závěrem konstatoval, že osnova v současné podobě nevyhovuje tomu, co by měl poskytovat tiskový zákon.³²¹

Postoj československých živnostníků vyjádřil ve svém dlouhém projevu představitel strany Mlčoch. Prohlásil, že skutečným účelem pojednávaného zákona je zaretušovat nepříjemné korupční aféry vládních stran. Stavěl se proti porušování redakčního tajemství a odebrání tiskových urážek porotním soudům podle něj mělo přispět k zakrývání korupce. Mlčoch prohlásil, že jako žurnalista ví o potřebě důkladné reformy tiskového zákona, po které volají všechny novinářské organizace, nicméně tato novela ji podle něj neposkytovala. Kritizoval, že předloha nebyla dostatečně konzultována se zástupci tisku.

Mlčoch konstatoval, že jeho strana je pro potírání tzv. revolverového tisku, zákon však byl podle něj namířen proti něčemu jinému, především proti projevům opozičního tisku, jehož svoboda byla podle něj už dost okleštěná cenzurou. V koalici podle něj vládl systém, v němž „kdyby člověk měl sebe lepší úmysly, sebe poctivěji smýšlel, sebe rozumněji mluvil, sebe lépe odůvodňoval své přesvědčení a mínění o určitých předlohách zákonů, všechno je marné, jestliže je to proti diktátu parlamentní Pětky“³²². Závěrem označil osnovu za omezení občanských svobod a konstatoval, že jeho strana pro ni hlasovat nebude.³²³ Také mluvčí živnostníků v Senátu Trčka v souvislosti s projednáváním osnovy poukazyval na metody, které v parlamentu a hlavně v Senátu panují, vláda podle něj nedávala druhé komoře

---

³²¹ Poslanecká sněhovna, stenoprotokoly, 263. schůze, 15. dubna 1924.

³²² Poslanecká sněhovna, stenoprotokoly, 263. schůze, 15. dubna 1924.

³²³ Poslanecká sněhovna, stenoprotokoly, 263. schůze, 15. dubna 1924.

dostatečný prostor k prostudování předloh a věcné kritice. Konstatoval, že snaha opozice a celého Senátu o důkladné projednávání narážela vždy na odpor u „ředitelů vlády“.³²⁴ Tím byli myšleni nejvyšší představitelé pěti vládních stran, kteří v podstatě prostřednictvím reversu a hrozby Volebního soudu určovali, jak budou jejich poslanci a senátoři v parlamentu jednat.

Mluvčí německých živnostníků poslanec Stenzl označil předlohu za „pojišťovací zákon pro členy koalice“; byla podle něj, stejně jako předchozí předlohy, podána proto, aby zjedнала „vládnoucímu národu“ výhody. Zákon podle něj vzbuzoval všeobecný odpor k vládě, především pak odpor Němců, protože proti jejich žurnalistice bude používán nejčastěji. Zároveň prohlásil, že zástupci německého národa budou poskytovat odpovědným redaktorům co největší podporu.³²⁵

Za agrárníky v Poslanecké sněmovně promluvil poslanec Hnídek, který jako představitel vládní strany předlohu obhajoval. Potřeba novely byla podle něj dána jednak nutností unifikovat předpisy historických zemí a Slovenska, jednak si ji vynucovala dobová atmosféra, kdy lidé utíkají z veřejného života, protože se bojí urážek s tím spojených. Konstatoval, že poroty se pro souzení otázek cti nehodí, protože v nich převažuje „stránka citová“ a mnohdy také „otázka stranická“, a proto je potřeba, aby podobné případy řešili soudci z povolání. Odmítl, že by zákon vedl ke krytí korupce a že by potlačoval demokracii, stejně jako obvinění, že by byl vytvářen proti opozici, s tím, že jeho dopad bude stejný na všechny listy. Svoboda tisku podle něj nebyla zákonem ohrožena, každý mohl napsat pravdu, avšak oproti minulosti, kdy byl téměř neodpovědný, ji musel také dokázat; to také Hnídek označil za hlavní účel zákona.³²⁶

---

³²⁴ Senát, stenoprotokoly, 207. schůze, 17. května 1924.

³²⁵ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 263. schůze, 15. dubna 1924.

³²⁶ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 263. schůze, 15. dubna 1924.

Za tvůrce osnovy velmi obšírně promluvil v Poslanecké sněmovně také předseda národních demokratů Kramář, který v mnohém reagoval na své předřečníky. Odmítl, že by vláda pořádala útok na svobodu tisku; poukazoval rovněž na to, že on sám za tiskovou svobodu třicet dva let bojoval v rakouském parlamentě. Zmínil také, že vzhledem k tomu, že je předsedou vydavatelství velkých novin, ustanovení předlohy by se dotýkaly také jeho. Konstatoval, že v zákoně nejde o politické delikty, ale o urážky, a že vláda nechce omezit politickou svobodu, ale „utržení na cti z důvodů stranických a politických“.³²⁷

Kramář souhlasil s tím, že demokracie je diskuse, nicméně k tomu přidával, že demokracie musí být také pořádek a přísnost, aby nezničila sama sebe. Svoboda tisku podle něj tisku ukládá také značnou mravní odpovědnost a „kde této mravní odpovědnosti tisku není, tam je život veřejný nezdravý, tam je potřeba léčení“. Kramář se vyjadřoval také ke konfiskacím: Připustil, že cenzori dělají chyby, ale konstatoval, že svoboda tisku musí mít určité hranice. Odmítl, že by se koalice nebo Pětka snažily ukryvat korupci. Prohlásil, že zákon má vést k mravnímu povznesení úrovně tisku a veřejného života a že zároveň otevírá cestu k obsáhlému tiskovému zákonu, jehož brzké předložení ve sněmovně avizoval.³²⁸

Přes bouřlivou diskusi, ve které se zračila výše popsaná specifika prvorepublikových poměrů, byla i tato vládní předloha v Poslanecké sněmovně i v Senátu schválena. Spolu s ní byla přijata také rezoluce, která vybízela vládu, „aby s urychlením dokončila práce s celkovou úpravou zákona o tisku ze dne 17. prosince 1862 [...] a v době co nejkratší předložila Národnímu shromáždění k ústavnímu projednání

---

³²⁷ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 263. schůze, 15. dubna 1924.

³²⁸ Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 263. schůze, 15. dubna 1924.

novou, právním poměrům doby a nové techniky odpovídající kodifikaci právních poměrů tiskových“.³²⁹

Vydání nového tiskového zákona požadovali prostřednictvím svých organizací také novináři. V březnu roku 1929 byla Tiskovým odborem ministerské rady svolána anketa, ve které byly zastoupeny všechny novinářské organizace spolu s příslušnými úřady. Došlo ke zvolení komise, v níž byly čtyři zástupci českých novinářských organizací, dva německých a jeden za organizace maďarské. Tato komise, která zasedala v Tiskovém odboru, vytvořila do konce roku tzv. novinářskou osnovu zákona o tisku. Osnova se stala předmětem jednání velké ankety, na které participovali profesori trestního práva, zástupci novinářských organizací a všech ústředních úřadů. Debata probíhala především o soudní kompetenci v tiskových otázkách a o tisku nemravném.³³⁰

V parlamentu byly předloženy iniciativní návrhy, např. návrh člena Národního shromáždění Boučka z roku 1919 (č. 560 tisků Národního shromáždění československého). Existovaly také vládní návrhy, mezi lety 1918 a 1938 vytvořilo legislativní oddělení ministerstva spravedlnosti asi deset osnov tiskového zákona,³³¹ přičemž v parlamentu byly předloženy dvě z nich, první v roce 1921 (č. 2042 tisků Poslanecké sněmovny) a druhá v roce 1932 (č. 1727 tisků Poslanecké sněmovny),³³² k jejich projednávání v plénu však nedošlo.

Kromě výše popsaných předloh byly dílčí úpravy tiskového práva přijaty také ve třicátých letech: Tiskové zákony částečně měnil a novelizoval tzv. malý tiskový zákon z července roku 1933 (z. č. 126/1933 Sb. z. a

---

³²⁹ Resoluce senátorů Svěceného, Zavorala, Franty, Pánka, a soudr. In Senát, stenoprotokoly, 207. schůze, 28. května.

³³⁰ Hrabánek, J., Nové československé právo tiskové, s. 5-6.

³³¹ Beránková, M, Křivánková, A, Ruttkay, F., Dějiny československé žurnalistiky. s. 78.

³³² Miříčka, A., Tiskové právo, s. 5.

n.). S tiskem okrajově souvisely i zákon o rozpouštění a zastavování politických stran z roku 1933 a zákon o obraně státu z roku 1936. K přijetí tiskového zákona jako celého souboru tiskového práva však za První republiky nedošlo.

V prosinci roku 1919 byl v Národním shromáždění podán návrh poslance Hajna a jeho kolegů z národně demokratické strany Dyka, Engliše, Vikové Kunětické, aj. na doplnění tiskového zákona.³³³ Ten navrhoval stanovit zákonem neslučitelnost poslanceckého mandátu s odpovědným redaktorstvím periodického listu. Do § 12 zákona o tisku z roku 1862 měla být vložena věta »Kdo podle ústavních zákonů má imunitu, nemůže býti odpovědným redaktorem.«³³⁴ Jako účel deklarovali poslanci zvýšení důvěry veřejnosti k tisku a také zvýšení vážnosti Národního shromáždění.

Návrh na tiskový zákon jako právní normu upravující celkové postavení tisku podal v únoru roku 1919 člen Národního shromáždění československého Bouček. Jednou ze změn, kterou návrh přinášel oproti rakouskému tiskovému zákonu bylo ustanovení týkající se pouličního prodeje časopisů, které umožňovalo volnou kolportáž. Vydavatel mohl dát časopis prodávat po ulicích s tím, že předložil bezpečnostnímu úřadu ke schválení jména osob, kterým byl prodej svěřen, těm muselo být více než šestnáct let.³³⁵

Komplexní změnu zákonných předpisů o tisku navrhoval vládní návrh zákona o tisku z roku 1921, který nabízel poměrně moderní úpravu tiskového práva. Vysvětlení jeho účelů bylo podáno v důvodové zprávě. Nutnost moderního tiskového zákona se zde zdůvodňovala s poukazem na to, že je nemožné, aby v demokratickém státě „existovalo tiskové právo, ovládané duchem policejním a každý svobodný rozvoj tisku dusícím“. Konstatovalo se zde, že pokud by reforma nebyla provedena

---

³³³ tisk č. 2001, Národní shromáždění československé, 1919.

³³⁴ tisk č. 2001, Národní shromáždění československé, 1919.

³³⁵ tisk č. 560, Národní shromáždění československé, 1919, §25.

brzy, hrozilo by, že se ustanovení dosavadních tiskových zákonů přestanou dodržovat, což by znamenalo nastolení protiprávního stavu.

Osnova vypracovaná ministerstvem spravedlnosti, vznikla za širokého konsensu po konzultacích s znalci tiskového práva Storchem a Mířičkou, nejvyšším soudem, s novinářskými komorami a grémií. Ujasnění vnitropolitické i mezinárodněpolitické situace údajně umožňovalo svobodu tisku v širších mezích než dříve.

Jako hlavní zásady, na kterých osnova spočívala, se uváděly tyto: zrušení koncesního systému, zavedení volné kolportáže, nová úprava tiskové opravy, která by umožňovala ochranu cti a zároveň chránila noviny před vynucováním nespravedlivých oprav, omezení tiskového zabavení, nahrazení prevence represí, nová úprava odpovědnosti, a to podle míry jejich zabavení, úprava příslušnosti, zejména pokud jde o urážky na cti, aby vedle svobody tisku byla zabezpečena také ochrana cti. To vše bylo zdůvodňováno nutností nahrazení represe prevencí.

Vládní návrh umožňoval volnou kolportáž, s tím, že osoby, které noviny rozšiřují, nesměly být mladší osmnácti let. Kolportáž se omezovala pouze v místnostech určených pro bohoslužbu. Kolportáž cizozemských časopisů byla vázána na povolení úřadů, což bylo zdůvodňováno nutností bránit se proti zahraničnímu tisku, který by chtěl podryvat stát. Do pléna Národního shromáždění se však podobně jako jiné návrhy nedostala.

7. Poslanecké interpelace ohledně konfiskační a cenzurní praxe

Přes ústavou deklarovanou svobodu tisku byla konfiskační a cenzurní praxe za První republiky poměrně častým jevem. Vzhledem k důležitosti tisku pro politické strany se stala také velmi častým předmětem poslaneckých interpelací.

Právo interpelace bylo členům Národního shromáždění zaručeno ústavou. Na jejím základě měli členové parlamentu možnost interpelovat předsedu a členy vlády ve věcech jejich působnosti.³³⁶ Interpelace týkající se konfiskační a cenzurní praxe byly adresovány buď ministrovi vnitra nebo ministrovi spravedlnosti, kterým byly podřízeny konfiskační orgány, ministrovi vnitra podléhal bezpečnostní úřad, ministrovi spravedlnosti pak státní zastupitelství.

Konfiskační a cenzurní praxe se za První republiky řídila zákonnými normami zděděnými po rakouské monarchii. Z hlediska procesního upravoval konfiskace a cenzuru především trestní řád bývalého Rakouska, tedy zákon č. 119/1873 ř. z., a dále zákon z 9. července 1984, č. 161 ř. z.

Zabavení tisku umožňoval paragraf 487 rakouského trestního řádu. Podle toho mohl tiskopisy, vydané a rozšiřované proti ustanovením tiskového zákona, nebo které bylo nutné stíhat ve veřejném zájmu z důvodu jejich obsahu, zabavit bezpečnostní úřad, a to buď sám, nebo na pobídnutí státního zástupce. O zabavení následně rozhodoval sborový soud první stolice, který zabavení buď potvrdil, nebo zrušil. V případě podání soukromé žaloby, nařizoval zabavení soud.³³⁷

---

³³⁶ Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918, § 52.

³³⁷ Trestní řád bývalého Rakouska (zákon č. 119/1873 ř. z.), § 487.

V případě zrušení nebo zániku zabavení náležela postiženému náhrada škody ze státní pokladny.³³⁸

Podle zákona č. 161/1894 musel být v případě zabavení tuzemského periodického tiskopisu pro jeho obsah udán článek, pro něj byl tiskopis zabaven. Oddělitelné části tiskopisu, pokud neobsahovaly nic trestného, se ze zabavení vyjímalý.³³⁹ Na Slovensku a na Podkarpatské Rusi začala zmíněná ustanovení platit až s přijetím zákona ze dne 23. května 1922 č. 168 Sb., který zde rušil předběžnou cenzuru.³⁴⁰

Konfiskovalo zejména na základě porušení trestního zákona bývalého Rakouska č. 117/ 1852, trestní novely z roku 1863 (zákon č. 8/1863 ř. z.), zákona o trestním soudnictví nad mládeží (č. 48/31), na Slovensku a Podkarpatské Rusi pak podle trestního zákona bývalého Uherska čl. V/1878.

Častým důvodem konfiskací bylo porušení § 300 rakouského trestního zákona, který se týkal zlehčování úředních nařízení a pobuřování. Zlehčování nařízení nebo rozhodnutí úřadů haněním, posmíváním nebo převrácením skutečností, které někdo učinil před buď před více lidmi, nebo obsahem tiskopisu, se zde považovalo za trestný čin pobuřování.³⁴¹ Pokud bylo spácháno tiskopisem, hrozil až trest tuhého vězení do jednoho roku.³⁴²

Dalším z mnohých důvodů konfiskací bylo porušení § 303 rakouského zákona - tzv. kazatelnicový předpis, který trestal urážku církve nebo náboženské společnosti uznané zákonem, a to i prostřednictvím tiskopisu.³⁴³ Vězením se trestalo také „hrubé veřejné pohoršení působící

---

³³⁸ Trestní řád bývalého Rakouska (zákon č. 119/1873 ř. z.), § 491.

³³⁹ Zákon z 9. července 1984, č. 161 ř. z., § 5.

³⁴⁰ Zákon ze dne 23. května 1922 č. 168 Sb., čl. I.

³⁴¹ Trestní zákon bývalého Rakouska č. 117/ 1852, §300.

³⁴² Trestní zákon bývalého Rakouska č. 117/ 1852, §305.

³⁴³ Trestní zákon bývalého Rakouska č. 117/ 1852, § 303.

porušení mravnosti nebo stydlivosti“.³⁴⁴ Od roku 1923 se hojně konfiskovalo na základě výše popsaného zákona na ochranu republiky.

Poslanci a senátoři si na konfiskaci tisku velmi často v parlamentu stěžovali. V této části práce se budeme snažit pomocí kvantitativní metody zachytit, které strany na konfiskační praxi upozorňovaly prostřednictvím interpelací nejvíce. Budeme sledovat interpelace ve dvou volebních obdobích fungování Poslanecké sněmovny Národního shromáždění: ve volebním období 1920 – 1925 a v období 1925 – 1929. Jednalo o interpelace týkající konfiskátů periodického tisku a konfiskační a cenzurní praxe.

Sledovaný soubor zahrnuje 410 interpelací, z nichž 285 bylo podáno v prvním sledovaném období a 125 ve druhém sledovaném období. Cílem je zjistit, které strany, resp. jejich poslanci, nejčastěji interpelovaly v souvislosti s konfiskační a cenzurní praxí, tedy, které strany dávaly v této souvislosti najevo největší nespokojenost. Půjde zde o zachycení určitých obecných tendencí.

Volební období 1920 -1925

Můžeme konstatovat, že největší znepokojení nad cenzurní praxí vyjadřovali komunisté: Komunističtí poslanci, respektive do května roku 1921 členové klubu poslanců Československé sociálně-demokratické strany dělnické (levice), podali nejvíce interpelací ze sledovaného vzorku.³⁴⁵ Dohromady to bylo 89 ze sledovaných interpelací.

---

³⁴⁴ Trestní zákon bývalého Rakouska č. 117/ 1852, § 516.

³⁴⁵ V květnu roku 1921 přijal klub v souvislosti s rozpadem sociální demokracie pojmenování Klub poslanců československé strany komunistické. Po sloučení české a německé komunistické strany v jednotnou komunistickou stranu na sjezdu 30. října 1921 vytvořily strany v Poslanecké sněmovně společný poslanecký klub s názvem Klub poslanců komunistické strany Československa.

Jednalo se především o stížnosti pro zabavení stranických listů a obecně stížnosti na konfiskační a cenzurní praxi. Nejvíce ze sledovaných interpelací komunistických poslanců bylo podáno v souvislosti se zabavením ústředního stranického orgánu, tedy *Rudého práva*, dohromady 30. Po něm následovaly interpelace týkající se konfiskací významných regionálních listů. Zejména šlo o časopis *Svoboda* – 4 interpelace, dále *Průboj*, vycházející v Lounech – 3 interpelace, *Volnost* vycházející v Nymburce – 3 interpelace, *Komunismus* – 2 interpelace, brněnskou *Pravdu* – 2 interpelace, časopis *Výboj* – dvě interpelace. Komunisté si stěžovali také na konfiskaci časopisů *Bezvládí*, *Jihočeský dělník*, *Komunista*, *Náš Sever*, *Odboj*, *Pochodeň*, *Rovnost*, *Rudý odborář*, *Jiskra*, *Šlehy*, *Robotnické noviny* nebo maďarského časopisu *Munkás*.

Pokud jde o interpelace týkající se konfiskační praxe jako takové, komunisté si v nich stěžovali na to, že konfiskační orgány proti nim postupují ostřeji než proti jiným stranám. Upozorňovali na podle nich nespravedlivé pronásledování dělnického tisku cenzurou. Zejména byli nespokojeni s konfiskační praxí v Brně, dále v Českých Budějovicích, Moravské Ostravě, Kladně a Lounech. Stěžovali si také na cenzurní praxi na Slovensku, zejména na cenzuru v Košicích. Za komunistickou stranu interpelovali zejména poslanci Šmeral, Haken, Merta, Teska, Rouček Skalák, Toužil a Bubník.

Za nimi v počtu interpelací následovali poslanci Německé strany národní. Ti podali dohromady 49 ze sledovaných interpelací. Nejčastěji za stranu v souvislosti s konfiskacemi interpeloval poslanec Schollich – 16 interpelací, dále poslanec Kallina – 14 interpelací a poslanec Lodgman – 6 interpelací.

Nespokojeni s konfiskační praxí byli také poslanci Slovenské ľudové strany, kteří podali v souvislosti s konfiskacemi třetí největší počet interpelací. Jednalo se o 35 ze sledovaných interpelací, 27 z nich se týkalo ústředního orgánu strany časopisu *Slovák*, po jedné časopisu

Denný Hlas a Ludových novin, ostatní si stěžovaly na konfiskační praxi obecně. Za stranu interpelovali především její předseda Hlinka, dále poslanci Bobok a Tománek nebo Juriga.

Čtvrtou stranou v počtu sledovaných interpelací byl Německý svaz zemědělců; jeho poslanci podali ze sledovaného vzorku 26 interpelací. Nejčastěji za stranu interpeloval poslanec Mayer - ve sledovaném období podal v souvislosti s konfiskacemi 12 interpelací, z toho sedm týkajících se zabavení časopisu *Deutscher Landruf*.

Následovali poslanci Německé demokratické strany svobody, kteří podali 24 interpelací ze sledovaného vzorku. Za stranu v souvislosti s konfiskacemi nejčastěji interpeloval poslanec Kafka, který podal 13 interpelací, z toho šest se týkalo konfiskace silně nacionalistického deníku³⁴⁶ *Deutsche Zeitung Bohemia*.

Devatenáct interpelací podala v souvislosti s konfiskacemi Německá sociálně demokratická strana dělnická. Nejčastěji interpeloval poslanec Beutel (6 interpelací), následovali poslanci Jokl a Kreibich. Nejvíce (6) interpelací se týkalo časopisu *Volksrecht*, vychazejícího v Ústí nad Labem, další například opavského časopisu *Volkspresse* nebo libereckého časopisu *Vorwärts*.

Poté následovala Německá křesťansko-sociální strana lidová, jejíž poslanci podali v souvislosti s konfiskacemi 17 interpelací, nejvíce za stranu interpeloval poslanec Radda. Devět ze sledovaných interpelací bylo podáno poslanci Německé národně sociální strany dělnické, pět z nich podal poslanec Jung.

Za křesťanskou zemskou sociální stranu na Slovensku interpeloval v souvislosti s konfiskační praxí šestkrát poslanec Lelley. Tři interpelace

---

³⁴⁶ Kárník, Z., *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), s. 334.

ze sledovaného vzorku podali poslanci Maďarsko-německé strany křesťansko-sociální Körmendy-Ékes a Szent-Ivány.

Sociální demokraté podali ze sledovaného vzorku 5 interpelací: Poslanec Charvát interpeloval pro zabavení časopisu *Socialista*. Tři interpelace podal poslanec Koudelka, první se týkala konfiskace časopisu *Sociálně-demokratické Podvysocko* v Kutné Hoře a druhá konfiskační praxe cenzurních orgánů zejména v Kutné Hoře, třetí pak konfiskace časopisu *Středočeské Hlasy* v Kolíně. Jednu interpelaci podal poslanec Stivín, šéfredaktor ústředního stranického orgánu Práva lidu, stěžoval si v ní na tiskovou cenzurní praxi.

Českoslovenští socialisté podali tři interpelace ze sledovaného vzorku. Jednou interpelovala poslankyně F. Zemínová, další dvě interpelace podal poslanec Bartošek.

Hlavní tendencí, kterou na tomto základě můžeme v prvním volebním období vysledovat, je, že z velké většiny si na konfiskační praxi stěžovaly strany opoziční. Jako nejvíce nespokojené s konfiskacemi se ukázaly strany, které nezastávaly kladný postoj ke státu nebo k režimu, tedy komunisté, Německá strana národní a Slovenská strana ľudová. Mimo německé nacionály interpelovali v souvislosti s konfiskacemi často také poslanci ostatních německých stran. Na konfiskační praxi si naopak téměř nestěžovali poslanci strany agrární, lidové nebo národně demokratické, jen velmi malé procento ze sledovaných interpelací podali sociální demokraté a českoslovenští socialisté. Můžeme tedy konstatovat, že tzv. státoporné československé strany byly s konfiskační praxí nejméně nespokojené.

Volební období 1925-1929

Také v tomto volebním období si na konfiskace nejvíce stěžovali poslanci komunistické strany. Z celkového počtu 125 sledovaných interpelací, bylo 36 podáno komunisty. Opět převažovaly konfiskace týkající se zabavení významných tiskových orgánů strany. Nejvíce interpelací se týkalo *Rudého práva* (12), osm interpelací upozorňovalo na konfiskace podkarpatoruského komunistického orgánu *Karpatská Pravda* (všechny podal poslanec Mondok). Dalších sedm interpelací se týkalo zabavení *Rovnosti*. Poslanci si stěžovali také na konfiskační poměry jako takové, např. na konfiskační praxi v Plzni nebo Užhorodě. V souvislosti s konfiskacemi interpelovali zejména poslanci Mondok, Burian, Zápotocký, Bolen a Haken.

Druhý největší počet s konfiskacemi souvisejících interpelací podali poslanci Německé národní strany. Ze sledovaného vzorku to bylo celkem 27 interpelací. Nejvíce (11) z nich podal poslanec Schollich, následovaný poslancem Kallinou (7 interpelací). Nejčastěji poslanci interpelovali v souvislosti s listy *Deutsche Volkswacht* a *Deutsche Volkswehr*.

V tomto volebním období si na konfiskační praxi více stěžovala také československá sociální demokracie, jejíž poslanci v této souvislosti podali 14 interpelací. Nejvíce z nich (4) se týkaly konfiskace časopisu *Stráže Socialismu*. Nejvíce ve sněmovně interpeloval poslanec Svoboda (5 interpelací) následovaný poslancem Koudelkou (2 interpelace).

Poslanci Německé sociálně demokratické strany dělnické podali 13 ze sledovaných interpelací. Interpelace se týkaly např. konfiskací časopisů *Sozialistische Jugend*, *Volkswille* nebo *Der Bund*.

Stejný počet interpelací podali také zástupci Německé národně-socialistické strany dělnické. Nejčastěji si poslanci strany stěžovali na zabavení svého ústředního orgánu *Der Tag*. Za stranu v souvislosti s konfiskacemi nejvíce interpeloval poslanec Jung.

Českoslovenští (národní) socialisté podali v souvislosti s konfiskacemi 10 interpelací. Týkaly se mj. zabavení hlavního stranického orgánu *České Slovo*, *Večerního Českého slova*, *Československých železničních listů*, *Československého kovopracovníka*, plzeňského deníku *Český směr* nebo *Lidových novin*. Za stranu interpelovali především poslanci Franke, Špatný a Moudrý.

Poslanci Svazu zemědělců a německé živnostenské strany, Němců na Slovensku a maďarských nacionalů podali ze sledovaného vzorku 5 interpelací, z toho dvakrát byl předmětem časopis *Prágai Magyar Hirlap*. Pět interpelací ze sledovaného vzorku podali také poslanci Krajinské křesťanské socialistické strany Szüllő, Fedor a Gregorovits.

Za Německou křesťansko-sociální stranu lidovou interpeloval jedenkrát poslanec Mayr-Harting, a to v souvislosti se zabavením jejího stranického orgánu *Deutsche Presse*. Jednu interpelaci podal také národní demokrat Ježek, a to ohledně zabavení duchcovského časopisu *Krušnohorský obzor*.

Oproti prvnímu období došlo k celkovému poklesu počtu interpelací. Ze sledovaného vzorku si opět nejvíce stěžovali komunisté a představitelé německé strany národní. Často v souvislosti s konfiskacemi interpelovaly také ostatní německé strany, došlo též k nárůstu počtu interpelací československých sociálních demokratů a československých (národních) sociálů. Na konfiskační praxi si v zásadě nestěžovali národní demokraté, lidovci a agráři a v tomto volebním období ani poslanci Slovenské ľudové strany. Celkově můžeme konstatovat, že největší nespokojenost s konfiskacemi vykazovali prostřednictvím poslaneckých interpelací ve sledované době představitelé dvou významných opozičních stran, neloajálních k režimu (v případě komunistů) nebo ke státnímu celku (v případě německých nacionalů).

Závěr

Význam stranického tisku pro prvorepublikové politické strany byl nezpochybnitelný: Strany prostřednictvím svých stranických orgánů působily na své voliče a sympatizanty, tisk byl také spoluhráčem v politickém boji. Není proto divu, že strany věnovaly projednávání mediálních otázek v Národním shromáždění velkou pozornost. Vzhledem k tomu, že poslanci a senátoři byli sami také často redaktory stranických listů, projednávané otázky, ať šlo o tiskovou legislativu nebo konfiskační praxi, se jich bezprostředně týkaly.

Ve sledovaném období byly z hlediska tisku v Národním shromáždění přijaty dvě zásadní legislativní normy: zákon na ochranu republiky a tisková novela z roku 1924. Obě v mnohém postavení tisku měnily a dotýkaly se otázek tiskové svobody.

Vládní návrh zákona na ochranu republiky byl v Poslanecké sněmovně parlamentu podán bezprostředně po atentátu na ministra financí a člena Pětky A. Rašína; ministra známého svou tvrdou měnovou politikou zastřelil anarchista s komunistickou minulostí J. Šoupal.

Ačkoli se osnova netýkala výhradně tisku, přinášela v mnohém omezení tiskové svobody. Osnova zákona na ochranu republiky mimo jiné trestala vězením pobuřování útočící na vznik státu, jeho samostatnost nebo demokraticko-republikánskou formu. Trestala také hanobení republiky, národa nebo národnostních menšin. Umožňovala se tu konfiskace periodického tisku na základě porušení některého z ustanovení tohoto zákona.

Pokud jde o postoje politických stran k osnově, můžeme zde vysledovat jasnou dělicí čáru mezi koaličními a opozičními stranami. Koaliční strany osnovu obhajovaly, opoziční se stavěly zásadně proti ní. Za osnovu se postavilo pět stran vládní koalice, tedy agráři, národní

demokraté, sociální demokraté, českoslovenští socialisté a lidovci. Poslanci koaličních stran se shodovali také v důvodech, proč zákon přijmout. Potřeba podobné normy byla zdůvodňována dobovými poměry, zejména nárůstem specializované protistátní činnosti, útoky na demokratické zřízení. Zároveň koalice odmítala, že by byl zákon vytvořen proti nějaké politické straně nebo třídě. Určité omezení svobody tisku zde bylo zdůvodňováno nutností ochrany státu a demokratického zřízení, mělo také vést k zvýšení úrovně tisku.

Opoziční strany měly společné to, že s osnovou vyjádřily nesouhlas, lišily se do určité míry pouze v argumentaci. Velmi ostrou kritiku vyvolala osnova zákona u komunistů, ti ji označili za protiústavní, namířenou proti dělníkům, znemožňovala podle nich jakoukoli kritiku, umlčovala opozici a ničila svobodu slova a tisku. Za účel zákona považovali pronásledování vládě nepohodlných živlů. Návrh prohlašovali za perzekuční a reakční.

Osnovu ostře kritizovala také Slovenská strana ľudová. Prohlašovala, že se jedná o omezení svobody slova, tisku a shromažďování, které povede k definitivnímu zániku tzv. slovenské otázky. Některé aspekty novely, zejména ustanovení týkající se volnosti projevu a tiskové svobody, kritizovali také českoslovenští živnostníci.

Velký nesouhlas se zákonem vyjadřovaly také strany národnostních menšin. Podle německých sociálních demokratů byla osnova namířena proti proletariátu a národnostním menšinám, považovali novelu a konec nezávislého tisku. Odmítavé bylo také stanovisko Svazu zemědělců, německé strany národní, německé křesťansko-sociální strany lidové a německé demokratické strany svobodomyšlné, zákon měl podle nich trestat nevíтанé veřejné projevy, přičemž strany deklarovaly svou víru v demokracii, občanské svobody a právo na sebeurčení. Návrh kritizoval také klub křesťansko-socialistické strany a strany maďarských maloročníků, zemědělců a řemeslníků. Osnova podle nich útočila na

integritu práv národnostních menšin, strany odmítaly omezování shromažďovacího a spolčovacího práva a svobody tisku.

Podobné tendence se projevovaly také při projednávání druhé osnovy, tedy novinářské novely z roku 1924. Osnova, která byla podána mimo jiné v souvislosti s lihovou aférou, zpříšňovala předpisy ohledně utrhaní na cti a urážek spáchaných tiskem omezovala také redakční tajemství. Také zde se za osnovu postavily všechny jmenované koaliční strany, které opět argumentovaly nutností přizpůsobit zákonné normy dobovým poměrům a zlepšit úroveň tisku.

Opoziční strany, reprezentované komunisty, slovenskými lidovci a německými stranami, se opět postavily ostře proti osnově. Zákon označovali za reakční, ničící svobodu tisku. Účelem zákona bylo podle opozice zejména zakrýt korupční aféry vládních stran.

V obou případech návrhů zákonů tedy můžeme vidět diametrální rozdílnost stanovisek mezi tzv. státopornými stranami vládní koalice a stranami opozičními. Koaliční strany, tedy českoslovenští agráři, lidovci, národní demokraté, národní socialisté a sociální demokraté vystupovali při projednávání obou novel naprosto jednotně, což je možné vysvětlit také existencí neformálních stranických grémií vrcholných představitelů strany; ti se zpravidla dohodli o společném postupu již před projednáváním otázek v parlamentu a jejich poslanci a senátoři byli následně nuceni respektovat vedení stran. Naopak opoziční strany se k oběma osnovám postavily ostře odmítavě a považovaly je za útok na opozici a její tisk.

Výrazná disproporce mezi tzv. státopornými stranami a neloajální opozicí se projevovala také, pokud jde o postoje ke konfiskační a cenzurní praxi, jak bylo dokázáno na vzorku poslaneckých interpelací týkajících se této problematiky. Zatímco představitelé tzv. státoporných stran interpelovali v souvislosti s konfiskacemi minimálně, nejvíce si na

konfiskační praxi prostřednictvím poslaneckých interpelací stěžovali komunisté a německá strana národní, tedy strany tzv. neloajální opozice.

Resumé

Práce se snaží zachytit postoje politických stran při projednávání mediálních otázek v Národním shromáždění první Československé republiky mezi lety 1920 a 1929 a postihnout obecné tendence v jejich stanoviskách. Základní charakteristikou mediální scény bylo její veřejně deklarované spojení s politickými stranami. Politické strany, které za První republiky měly enormní vliv, disponovaly svými tiskovými orgány, které jim sloužily k působení na veřejnost a k politickému boji.

Text sleduje stranické postoje při projednávání mediální legislativy a postoje stran ke konfiskační a cenzurní praxi. Vzhledem k důležitosti tisku pro stranickou politiku vyvolávaly projednávané návrhy zákonů související s tiskem v parlamentu bouřlivou diskusi. Práce se soustředí na projednávání dvou zákonů dotýkajících se tiskové svobody: zákona na ochranu republiky, podaného po atentátu na ministra financí A. Rašína, a tzv. tiskové novely z roku 1924, která měnila ustanovení ohledně urážek na cti tiskem.

Za obě osnovy se v parlamentu postavilo pět tzv. státotvorných stran vládní koalice. První osnovu koaliční strany odůvodňovaly složitými dobovými poměry, zejména nárůstem protistátní činnosti a nutností ochrany státu a demokraticko-republikánského zřízení, druhou pak nutností zvýšení ochrany cti jednotlivců. Proti oběma osnovám se ostře postavily opoziční strany, představované zejména komunisty a stranami národnostních menšin. Ty prohlašovaly osnovy za represivní, namířené proti opozici a jejímu tisku, v druhém případě také o snaze zakrývat korupci.

Na stanoviska politických stran měl velký vliv také do značné míry specifický dobový kontext, proto se práce věnuje také zachycení některých osobitých rysů období První republiky, jako národnostní situace, postavení politických stran, vliv mezistranických orgánů jako

Pětka, snaží se osvětlit také specifické mechanismy parlamentní dané enormním vlivem politických stran a mezistranických orgánů.

Summary

The thesis attempts to capture the attitudes of political parties during the debating of the media-related issues in the National Assembly of the First Czechoslovak Republic between 1920 and 1929, and to depict the general trends in their positions. The main feature of the media scene was its publicly proclaimed connection to the political parties. Political parties, which exercised enormous influence during the First Republic, possessed their own press organs that they used to influence the public and for political struggle.

The text surveys the parties' attitudes during the debating of the media legislation and parties' positions on the practice of confiscation and censorship. Considering the importance of the press for the party politics, the debated draft bills regarding the press often provoked heated debates. The thesis concentrates on debating two laws regarding the freedom of press: The Protection of the Republic Act, introduced in the aftermath of the assassination of the finance minister A. Rasin, and the so-called Press Amendment from 1924 which altered some provisions regarding defamation.

Both drafts were backed by the five so-called nation-building parties of the governing coalition. The first draft was justified by the complex circumstances of the period, especially by the increased anti-state activities and the necessity of protecting the state and its democratic-republican character; the second by increased importance of protecting the honour of individuals. Both drafts were strongly contested by the opposition parties, represented mostly by the Communists and the parties representing ethnical minorities. They alleged the drafts of being repressive, directed against the opposition and its press, in the latter case also as an attempt to cover up corruption.

Since the political parties' positions were strongly influenced by the specific context of the era, the study also devotes attention to some of the peculiar characteristics of the First Republic, such as the ethnical situation, position of political parties, the influence of inter-party bodies such as Pětka, it also attempts to clarify some specific mechanisms of the Parliament caused by the enormous influence of political parties and inter-party bodies.

Použitá literatura

Prameny:

Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 194. schůze, 6. března 1923.

Senát, stenoprotokoly, 155. schůze, 17. března 1923.

Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 261. schůze, 14. dubna 1924.

Senát, stenoprotokoly, 207. schůze, 17. května 1924.

Zpráva výboru ústavně-právního o vládním návrhu zákona na ochranu republiky.

Zpráva výboru ústavně-právního Poslanecké sněmovny o vládním návrhu zákona o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisů ve věcech utrhaní a urážek na cti, spáchaných tiskem.

Resoluce senátorů Svěceného, Zavorala, Franty, Pánka, a soudr. In Poslanecká sněmovna, stenoprotokoly, 207. schůze, 28. května.

Interpelace poslanců - volební období 1920-1925 a volební období 1925-1929.

Vládní návrh zákona o tisku z roku 1921.

Návrh tiskového zákona Dr. Boučka.

Zákony:

Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1918 č. 121/1920 Sb. z. a n.

Trestní zákon bývalého Rakouska č. 117/ 1852 ř. z.

Zákon o tisku ze dne 17. prosince 1862 č. 6 ř. z./1863.

Trestní řád bývalého Rakouska č. 119/1873 ř. z.

Zákon z 9. července 1984, č. 161 ř. z.

Zákon o mimořádných opatřeních č. 300/1920 Sb. z. a n.

Zákon ze dne 23. května 1922 č. 168 Sb., čl. I.

Zákon na ochranu republiky č. 50/ 1923 Sb. z a n.

Tzv. tisková novela: zákon č. 124/1924

dobová neperiodická:

Baxa, B. *Parlament a parlamentarism*. Praha: Košatka, 1924.

Beneš, E. *Demokracie dnes a zítra*. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 1999.

Hoch, K. *Dějiny novinářství od roku 1860 do doby současné*. In Československá vlastivěda, 7. Praha 1933.

Hrabánek, J. *Nové československé právo tiskové*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství Linhart, 1933.

Hrabánek, J. *Tiskové právo československé*, Praha, 1938.

Kliment, J. *Demokracie a stát stran* In *Volební reformy*. Praha: Svaz národního obrození v Praze, 1933.

Mertl, J. *Co s politickými stranami?* vydal Jan Laichter, Praha 1938.

Mertl, J. *Ideologie parlamentarismu a naše doba* In *Volební reformy*. Praha: Svaz národního obrození, 1933.

Miříčka, A. *Tiskové právo*. V Brně 1937, tiskl Rudolf M. Rohrer.

Národní shromáždění Republiky československé v prvním desetiletí. Praha: Předsednictvo poslanecké sněmovny a senátu, 1928.

Peroutka, F. *Budování státu I*. Praha: Lidové noviny, 1991.

Peroutka, F. *Budování státu II*. Praha: Lidové noviny, 1991.

Peroutka, F. *Budování státu III*. Praha: Lidové noviny, 1991.

Peroutka, F. *Budování státu IV*. Praha: Lidové noviny, 1991.

Peška, Z. *Jak reformovati náš volební řád*. In *Volební reformy*, Praha: Svaz národního obrození, 1933.

Seznam poslanců. Praha: Poslanecká sněmovna, 1921.

Seznam poslanců. Praha: Poslanecká sněmovna, 1926.

Sobota, E. *Politika za poměrného zastoupení.* Praha: Jednota československých matematiků a fyziků, 1924.
dobová periodická

dobová periodická

Parlament, revue věnovaná státním a politickým otázkám, roč. II.

současná neperiodická

Balík, S., Hloušek V., Holzer J., Šedo J. *Politický systém českých zemí 1848-1989.* Brno: Mezinárodní politický ústav, 2003.

Bartoš, J, Trapl, M. *Československo 1918-1938.* Olomouc: UP, 2001.

Beránková, M., Krivánková, A., Ruttkay, F. *Dějiny československé žurnalistiky. Díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918-1944.* Praha: Vydavatelství a nakladatelství Novinář, 1988.

Broklová, E. *Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938.* Sociologické nakladatelství, Praha 1992.

Broklová, E. *Prezident Republiky československé: instituce a osobnost T. G. Masaryka.* Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2001.

Broklová, E. *První československá ústava : diskuse v ústavním výboru v lednu a únoru 1920.* Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, , 1992 .

Broklová, E. *Politická kultura německých aktivistických stran v Československu 1918-1938.* Praha: Karolinum, 1999.

Burešová, J. *Tisk ženských spolků za první Československé republiky 1918-1938.* In Marek, P. *Tisk a politické strany,* Olomouc: Katedra politologie a evropských studií FF UP, 2001.

Dějiny českého novinářství a českých novinářských spolků : výstava k dějinám českého tisku na území České republiky : Státní ústřední archiv v Praze - archivní areál Chodovec 12. listopadu - 15. prosince 2002.

Gelnarová, J. *Parlamentarismus první Československé republiky: Specifika spojená s institucí Národního shromáždění.* Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2004, vedoucí

práce L. Cabada.

Harna, J. Stranickopolitický systém první republiky v Československu v letech 1918-1938. In Marek, P. *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa*. Olomouc: Katedra politologie a evropských studií FF UP v Olomouci, 2000.

Hertel, M. Dr. Vojtech Tuka – Šéfredaktor Slováka. In Marek, P. *Tisk a politické strany*, Katedra politologie a evropských studií FF UP v Olomouci, Olomouc 2001.

Kárník, Z. *České země v éře První republiky (1918-1938)*. Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929). Praha: Libri, 2003.

Katuninec, M. Slovák – Ústřední tlačový orgán lidové strany. In Marek, P., *Tisk a politické strany*. Olomouc: Katedra politologie a evropských studií FF UP, 2001.

Klimek, A., Boj o Hrad. 1, Hrad a Pětka: vnitropolitický vývoj Československa 1918-1926 na půdorysu zápasu o prezidentské nástupnictví. Praha: Panevropa, 1996.

Kunštát, D. *Rozklad parlamentní demokracie ve druhé republice*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 1998, vedoucí diplomové práce B. Doležal.

Lacina, V, Slezák, L. Hospodářský vývoj první ČSR v novější historické literatuře. In *Reflexe dějin první Československé republiky v české a slovenské historiografii*. Historický ústav AV ČR, Praha 1998.

Olivová, V. *Československé dějiny 1914-1939*. Praha: Karolinum, 1991.

Pavliček, V. *Ústavní právo a státověda, Díl 2. Ústavní právo české republiky*. Praha: Linde, 2001.

Rogul'ová, J. Národní noviny v letech 1918-1938. In Marek, P. *Tisk a politické strany*. Olomouc: Katedra politologie a evropských studií FF UP, 2001.

Rokoský, J. K dějinám Noviny, Tiskařského a vydavatelského družstva. In Marek, P., *Tisk a politické strany*. Olomouc: Katedra politologie a evropských studií FF UP, 2001.

Šebek, J. Národnostní problémy první ČSR v historiografické reflexi. (Stav ke konci 20. století). In *Reflexe dějin první Československé republiky v české a slovenské historiografii*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1998.

Trapl, M. Tisk Československé strany lidové 1918-1948. In Marek, P. *Tisk a politické strany*. Katedra politologie a evropských studií FF UP v Olomouci, Olomouc 2001.

Vaculík, J. Časopis Sociální demokrat a jeho podpora bolševického Ruska v letech 1919-1920. In Marek, P. *Tisk a politické strany*. Katedra politologie a evropských studií FF UP v Olomouci, Olomouc 2001.

Vodička, K. Cabada, L. *Politický systém České republiky*. Historie a současnost. Praha: Portál, 2003.

Schelle, K. *Československé dějiny státu a práva (1918-1945)*. Brno: Masarykova univerzita, 1991.

současná periodická:

Lustigová, M. Jaká byla politika první republiky? In Polygon, 2005, č. 4, s. 56 – 61.

internet:

<http://www.psp.cz/eknih/1920ns/ps/rejstrik/vybory.htm>, 20. 4. 2008.